

TARTU ÜLIKOOL

Humanitaarteaduste ja kunstide valdkond

Ajaloo ja arheoloogia instituut

Infokorralduse õppekava

Liis Must

**Vanglaametnike ametialane infovajadus ja
andmekogude kasutus Tartu vangla näitel**

Magistritöö

Juhendaja: K. Konsa, PhD

Tartu 2016

Sisukord

SISSEJUHATUS	3
1 TÖÖ EMPIIRILISED JA TEOREETILISED LÄHTEKOHAD	6
1.1 Mõisted	6
1.1.1 Informatsioon	6
1.1.2 Infovajadus	9
1.1.3 Infootsinguline käitumine.....	14
2 EESTI VANGLAD JA VANGLASÜSTEEM.....	19
2.1 Vanglateenistus	19
2.1.1 Ametikohtade üldtutvustus	23
2.2 Tartu Vangla	26
2.3 Vanglateenistujate kasutatavad informatsiooniallikad	27
2.3.1 Seaduse alusel loodud andmekogud	28
3 METOODIKA	37
3.1 Valim ja uurimismeetodid	37
4 TULEMUSED JA ANALÜÜS	40
4.1 Infovajadused ja kasutatavad infoallikad.....	41
4.1.1 Kasutatavate infoallikate kiirus, arusaadavus ja usaldusväärsus.....	46
4.2 Andmekogud.....	51
4.2.1 Vangis.....	51
4.2.2 DELTA	54
4.2.3 K-raha	58
4.3 Infootsingul esinevad tõrked.....	59
5 JÄRELDUSED JA DISKUSSIOON.....	63
5.1 Vanglateenistujate tööalased infovajadused	63
5.2 Tööalaselt kasutatavad infoallikad.....	64
5.2.1 Andmekogud	67
5.2.2 Infootsingul esinevad tõrked	69
5.3 Ettepanekud	70
KOKKUVÕTE	72
SUMMARY	75
KASUTATUD ALLIKAD	78
LISAD	80
Lisa 1	80
Lisa 2	85
Lisa 3	86
Lisa 4	89

Sissejuhatus

Tänapäeva infoühiskonnas on tehniliste vahendite olemasolu lihtsustanud tunduvalt informatsiooni suuremahulist talletamist ning sellele vajadusel juurdepääsu, uued probleemid tekivad aga vajaliku info leidmise või oma infovajaduste sõnastamisega. Keskkond inimeste ümber on kui infoväli, millest valitakse enese heaoluks vajalikud infokillud ning analüüsitakse neid. Kui väliskeskkonnast tulevad sõnumid on positiivsed, tekib ka hea meeleolu, kuid kui infot on ebapiisavalt, kui see on vastuoluline või tundub mingis mõttes ohtlik, siis satub inimene ärevusse ja hakkab planeerima edasisi samme, et ebameeldivus kõrvaldada. Seega on organisatsioonil võimalik töötajaid ebapiisava ja ebatõhusa informatsiooniga paanikasse ajada ja vastupidi. (Vanglate organisatsioon..., 2012).

Käesoleva töö teema on ajendatud huvist selle vastu, mida peavad vanglateenistujad ametialaselt vajalikuks informatsiooniks ning kuidas nad hindavad ametialaseks kasutuseks mõeldud infoallikaid, eelkõige erinevaid seadusest tulenevaid andmekogusid. Teemat ajendas valima töö autori ametialane huvi: kas ametialaseks kasutamiseks loodud andmekogud on abiks vaid kitsa ametkonna infovajaduse täitmisel või on arvestatud üldisest kasutegurit ning kui teadlikud on erinevate ametikohtade esindajad võimalikest infoallikatest. Teema on oluline, kuna vangla töös on väga suur roll informatsiooni kiirel ja võimalikult väheste tõrgetega liikumisel. Õigel ajal mõnest olulisest asjaolust mitte teada saamine võib seada ohtu nii vangla julgeoleku kui selles viibivate isikute elu ja tervise.

Tartu Vangla on magistr töö näiteks, kuna magistr töö autoril on nimetatud asutusega tööalane side ning seetõttu huvi organisatsiooni infoallikate kasutuse osas. Igapäevatoos on vajalik oskus töötada erinevate andmekogudega võimalikult efektiivselt ning veatult, sealhulgas tagada ametialase informatsiooni õigeaegne kättesaamine ning edastamine. Eelnevalt tulenevalt otsustas autor kirjutada oma magistr töö vanglaametnike infovajadustest Tartu Vangla näitel. Idee töö kirjutamiseks tuli vestlustest kolleegidega, mille raames paistis välja, et info liikumise ning selle mahuga pigem ei olda rahul ning tihti puudub ametnikel kas oskus või juurdepääs tööalaselt vajaliku informatsioonini jõudmiseks. Lisaks on tööalaselt korduvalt ette tulnud olukordi, kus küsimise peale „miks sa sealt järgi ei vaadanud“ laiutab teine pool käsi. Ta kas pole teadlik infoallika olemasolust või selle kasutamise võimalustest oma infovajaduste rahuldamiseks. Kuivõrd infoallikaid ning info edastamise vahendeid on vangla süsteemis erinevaid, leidis autor, et kitsamalt võiks käsitleda kõikidele kinnipidamisasutustele seadusega

määratud ühisosa, s.o andmekogusid, mille loomise vajadus tuleneb seadusandlusest ning mille eesmärgiks on vangla kontekstis vanglateenistujale ametialaselt vajaliku informatsiooni kergem ning kiirem leidmine, samuti vanglale kui avalik-õiguslikule haldusorganile seatud läbipaistvuse tagamine.

Informatsiooni alakasutuse põhjuseks on üldjuhul vastavate kogemuste ja eelteadmiste puudumine. Võib väita, et riigiametnikel, kellest suures osas sõltub avaliku halduse suutlikus, ei ole erinevate otsuste tegemiseks piisavalt alternatiive, kuna puudub sageli aeg ja oskused vajalikku infot otsida, analüüsida ja järeldusi teha. Enamgi veel: puuduvad ka eelteadmised võimalikest infoallikatest kodu- ja välismaal (Uverskaja, Papp, Luht, 2005).

Magistritöö eesmärk on anda ülevaade vanglateenistujate tööalasest infovajadusest ja andmekogude kasutamisest. Lisaeesmärgiks on ära kaardistada, missuguseid infoallikaid vanglaametnikud oma töös valdavalt kasutavad ning kuidas erinevad faktorid nende kasutust mõjutavad.

Magistritöös käsitletavat põhiprobleemid on:

- Millised on vanglaametnike täitmata infovajadused?
- Millised on vanglateenistujate kasutatavad infoallikad ning kui suurt rolli mängivad infovajaduste rahuldamisel ning tööülesannete täitmisel andmekogud?
- Millised on takistused info hankimisel?

Magistritöö raames on autor püstitanud järgnevad hüpoteesid:

- Ametialaseks kasutuseks loodud andmekogud kuuluvad esmaste infoallikate sekka kõigi vanglateenistujate infovajaduste täitmisel, sõltumata nende ametiülesannete spetsiifikast;
- Asjaolu, et tööalaselt vajalik informatsioon on kõik elektrooniliselt olemas ei taga seda, et töötajad leiaks kogu vajaliku informatsiooni ise;
- Vanglateenistujate tööalase informatsiooni läbitöötamise ja hankimise probleemiks on pigem info üleküllus kui vähene informatsioon.

Magistritöö meetodina kasutab autor kvantitatiivset uurimismeetodit. Töö esimeseks etapiks oli vastava erialakirjanduse ja allikmaterjalide väljaselgitamine ning läbitöötamine. Infovajaduste

ja infoallikate kasutamise uurimiseks viis autor läbi ankeetküsitluse, mis on koostatud Google Formsis ning edastatud nii elektroonilisel kui pabervormil Tartu Vangla struktuuriüksustele. Ankeetküsitluste tulemuste analüüsimisel on kasutatud Microsoft Excelit.

Magistritöö koosneb viiest peatükist, milles esimeses antakse ülevaade informatsiooni, infovajaduse ja infootsingulise käitumise mõistetest erinevate infoteadlaste poolt ning uurimismeetoditest, mida on kasutatud ametialase infovajaduse väljaselgitamisel. Teises peatükis antakse ülevaade Eesti vanglasüsteemist, selle ülesehitusest, käsuliinist, kasutatavatest allikatest jms. Samuti tutvustab peatükk Tartu Vanglat ning selle isikulist koosseisu, et anda ülevaade uurimisealuse organisatsiooni keskkonnast. Kolmas peatükk seletab lahti kasutatud meetoodika ning valimi moodustamise alused. Neljas peatükk esitab ankeetküsitlusest saadud tulemused ning selle põhjal tehtud andmete analüüsi. Viies peatükk on järeldused.

Töölase infovajaduse ja infokäitumise uurimusi on Eestis varemgi kirjutatud, millest mõningaid kasutati ka käesoleva magistritöö koostamisel. Infovajadusi käsitlevate lõputööde puhul on märgata, et valdavalt leiab käsitlust raamatukoguga seotud või õpetajate infovajaduste väljaselgitamine. Avaliku sektori ning avalikku teenistusse kuuluvate töötajate infovajadusi – konkreetselt seadusloomes osalejate sotsiaalse informatsiooni kasutamist – on uuritud näiteks 1997. aastal. 1998. aastal viidi Riigikogu Kantselei tellimusel läbi uurimus riigikogu liikmete infovajadustest (Kenkmann, 2000). Ministeeriumite ametnike poolt kasutatavaid infoallikaid ning probleeme teabe hankimisel uuris 2003. aastal Luht, K. (Luht 2000, Uverskaja jt, 2005 kaudu) Avalikku sektorisse kuuluvate teenistujate infovajadusi ja infokäitumist on oma lõputöös käsitlenud ka Eve Krillo -- „Pärnumaa ja Viljandimaa omavalitsustöötajate tööalased infovajadused ja infokäitumine“ – ning Inge Järvekald -- „Kohtutöötajate infokäitumise uuring Tartu ja Viru maakohtute näitel“. Vanglate kontekstis ei ole töötajate infovajadustele otseselt tähelepanu pööratud ning rahulolu informatsiooni liikumise osas on põgusalt käsitlust leidnud motiveerituse uuringute raames (nt Reino, A ja Tolmats, E. 2005 „Organisatsiooni kultuur, emotsionaalne intelligentsus ja tööga rahulolu. Tartu Vangla. Uurimuse tulemused.“). Sealt nähtus, et töötajad on infoliikumise suhtes rahulolematud.

1 Töö empiirilised ja teoreetilised lähtekohad

1.1 Mõisted

1.1.1 Informatsioon

Inimesed analüüsivad pidevalt enda ümber toimuvat. Keskkond on inimese jaoks kui infoväli, millest valitakse välja mõned enese heaoluks vajalikud infokillud ja antakse sellele oma tõlgendus. Termin informatsioon on pisut erineva kirjutusviisiga kasutusel kõigis keeltes. Algselt tähendas see andmeid ja teateid, mida ühed inimesed edastasid teistele. See ongi saanud informatsiooni käibetähenduseks. Alates eelmise sajandi keskpaigast hakkas informatsiooni mõiste võrreldes varasemaga kiiresti avarduma. Tänapäeval on antud informatsiooni mõistele palju erinevaid tähendusi (Info hankimise..., 2016). Võiks arvata, et tänapäeva ühiskonnas niivõrd olulise mõiste käsitlemise tagajärjel on leitud konsensus selle defineerimisel, kuid peab siiski tõdema, et ka käesoleval ajal eksisteerib palju erinevaid lähenemisi informatsioonile. Peamised lahkarvamused on seotud informatsiooni tõesuse, füüsilise eksistentsi, suunatuse, ebamäärasuse ja rakendatavusega. Suurem osa definitsioonidest nõustub sellega, et informatsioon on 'miski', mis vähendab ebamäärasust või muudab kujutlusi reaalsusest (Virkus, 2003).

Donald O. Case (2002, 2006) annab põhjaliku ülevaate informatsiooni definitsiooni otsingutest, lähtudes keskest informatsiooni defineerimise alusest, mille on esitanud antropoloog G. Bateson. Batesoni käsitlemisel on informatsioon kõik, mis muudab indiviidi teadmiste seisundit. Teisisõnu on informatsioon kõik, mis inimolendile oluline paistab ja tähtsust omab, ükskõik mis selle allikaks ka poleks. Mitmed teised autorid on oma käsitlemisel informatsioonist jõudnud sarnaste järeldusteni. Näiteks väga populaarne käsitlus tuleneb psühholoog G. A. Millerilt, kes ütleb, et informatsioon on igasugune stiimul, mida me oma ümbruskonnast saame. Selline informatsiooni käsitlus on väga laiaulatuslikku kajastust saanud ning mõned autorid on seda tõlgendanud kui ümbritsevas keskkonnas mustrite äratundmist. Ilmselgelt on informatsiooni hindamise tegurid sellises käsitlemisel üsnagi laiali valguvad, kuid paljud autorid on ehk just seetõttu esitanud kindlad nõudmised ja eeldused, millele informatsiooni definitsioon vastama peab. Sellisteks on näiteks eeldus, et informatsioon peab alati olema tõene või kasulik, see peab

olema väljendunud mingisuguse vormi või objektina, olema tahtlikult edasiantud jne (Case 2006, lk 45).

Tavakasutuses kasutatakse sõna „informatsioon“ aga ilma pikema peamurdmiseta selle definitsiooni üle – inimestel on selle tähenduse osas sisemine tunnetus. *Oxford English Dictionary* seletab informatsiooni kui teavitamise või teatavaks tegemise toimingut: see on millestki rääkimine või asjaolu, et millestki on räägitud ning see, millest kedagi on teavitatud (näiteks teave või uudised). Nimetatud definitsioon toob välja, et sõna „informatsioon“ võib tähendada nii protsessi kui teadet (Case 2006, lk 42). Raamatukogusõnastikus (Raamatukogu..., 2016) on informatsioon tähenduslikku vormi ehk konteksti asetatud andmed, millel on reaalne või oletatav väärtus vastuvõtja jaoks ning selle sünonüümiks peetakse „infot“ ja „teavet“.

Case juhib tähelepanu asjaolule, et informatsiooni täpsem määratlemine peitub termini nimelises määratlemises, mida mitmed autorid ka ilmestanud on. Näiteks Wellisch (1972) esitas kaheksa erinevat informatsiooni määratlust, Wersig ja Neveling (1975) määratlesid 17 unikaalset definitsiooni, mida nad omakorda liigitasid kuude laiemasse kategooriasse. Levitan (1980) analüüsis informatsiooni definitsioone kolmekümne aasta jooksul ja deklareeris, et mõistega „informatsioon“ on seotud 29 erinevat määratlust (Case 2002, lk 42). Mõiste defineerimist on ilmselt raskendanud asjaolu, et seda on kasutatud mitmete erinevate ideede tähistamiseks. Nii on sama mõistet kasutatud nii sensorsete stiimulite, probleemi lahendamise, otsuste tegemise, inimõtlamise ja õppimise aspektist lähtuvalt, informatsiooni relevantsuse hindamisel ning infovajaduse väljaselgitamisel. Kuni asjadeni, mis informatsiooni kannavad – näiteks dokumentideni. Seetõttu ei ole midagi imestada, kui ühtse definitsiooni leidmine õpetlastele nii palju probleeme valmistab.

Kahe autori, Brenda Dervini (1992) ja Karl Popperi (1972) käsitlused iseloomustavad hästi, kui perioodiliselt me vaatleme informatsiooni mõiste sõnastamise probleemi. Brenda Dervin (1976), keda tuntakse infoteaduses nn sense making-koolkonna rajajana, lähtus oma informatsiooni tüüpide esitamisel filosoof Karl Popperi (1972) käsitlusest. Ta eristas järgmisi informatsiooni tüüpe:

- 1) objektiivne informatsioon, mis asub väljaspool inimest ja kirjeldab reaalsust (kuid mitte kunagi täielikult);

- 2) subjektiivne informatsioon, mis on meie nägemus reaalsusest või reaalsuse peegeldus;
- 3) nn *sense-making* informatsioon, mis võimaldab 'liikuda' objektiivse ja subjektiivse informatsiooni vahel, mõista maailma ning tegutseda vastavalt sellele arusaamisele.

Dervin heidab sellisele lähenemisele ette, et see rõhutab subjektiivse informatsiooni ja informaalsete allikate osatähtsust ning lükkab kõrvale argumendid formaalsete infosüsteemide prioriteetsusest. Selline lähenemine ei omista formaalsetele infosüsteemidele (nt raamatud) tähtsamat rolli kui mitteformaalsetele infoallikatele (nt sõbrad, sugulased, kaastöölised) ning neist viimaste kasutamine on hoopis enam kasutatavam viis arusaamiseni jõudmiseks (Case 2002, lk 43).

Michael Bucklandi 1991. aastal väljatöötatud ning palju viidatud tüpologia jagab termini „informatsioon“ kolme kategooriasse:

- 1) informatsioon kui protsess: viitab informeerimisele, infokommunikatsioonile ja inimese teadmisseisundi muutustele;
- 2) informatsioon kui teadmine: see, mis on omandatud esimeses kategoorias (edastatud teadmised);
- 3) informatsioon kui asi: objekte (nt andmed, dokumendid) nimetatakse „informatsiooniks“, sest neid peetakse informatiivseks (samas, lk 44).

Buckland näeb palju vaeva, et selgitada selliste kategooriate hindamisel tekkivaid probleeme, viidates, et kahe esimese immateriaalne loomus muudab neid raskesti vaadeldavaks. Samuti on problemaatilised kavatsuslikkuse küsimused, kuna mõned informatsiooni definitsioonid peavad enesestmõistetavaks suhtlemise vajadust, s.o info vahetamise vajadust. Ning kolmandaks võib iga ese maailmas olla informatiivne. Seega kui kõik on informatsioon, siis informatsiooniks olemine ei ole midagi erilist. Buckland rõhutab, et oluline on informatsiooni käsitleda kui protsessi, isegi kui informatsiooni kui asja ei saa uurimuse fookusest välja jätta (samas, lk 44).

McCreadie'i ja Rice'i käsitus on mõneti sarnane Bucklandile, kuid lööb viimase kaks kategooriat – informatsioon kui asi ja informatsioon kui teadmine – omakorda lahku kolmeks kattuvaks kategooriaks. Neist esimene oleks informatsioon kui ressurss või kaup. Selle käsitluse alusel on informatsioon midagi, mida saab toota, osta, reprodutseerida, edasi anda. Sellisteks on näiteks ka sõnumid, mis lähevad saatjalt adressaadini. Teist tüüpi iseloomustaks keskkonnas

olev teave. Selleks oleks näiteks objektid, helid, lõhnad, sündmused – kõik, mida saab keskkonnas tajuda. Kolmas oleks aga see, mis representeeriks teadmist – näiteks raamatud, dokumendid ja perioodilised väljaanded. Neljas kategooria on lõpuks ka osa kommunikatsiooni protsessist: informatsioon on tähendus, mis tekib, kui inimesed oma igapäevatoimetusi teevad ning oma maailmast mingile arusaamale püüavad jõuda (Case 2002, 45).

Viimane käsitlus on sellevõrra väljatoomist väärt, et autorid on proovinud informatsiooni osi detailsemalt seletada ning ei tugine vaid lihtsale käsitlusele, et informatsiooni võivad kanda ka asjad. Samuti on käesoleva töö raames oluline eristada erinevate informatsioonide osakaalu ning informatsiooni kitsam tõlgendamine on seetõttu vajalik.

Mitmed autorid on proovinud aga informatsiooni defineerida läbi ebakindluse vähendamise käsitluse. Näiteks Wersig ja Neveling viitavad, et informatsioon peab olema kasulik ja tahtlik. Sarnaselt defineerivad seda oma käsitlustes veel mitmed teised autorid. Aluse sellisele käsitlusele andis juba Claude Shannoni kommunikatsiooni liikumise mudel *The Mathematical Theory of Communication*, mis oli suunatud vahepealse müra poolt tekitatud ebakindluse kõrvaldamisele info liikumisel. Tõsi, tema käsitluses tõi ebakindlus kaasa hoopis rohkem informatsiooni.

Kasutat informatsiooni ei ole mõne autori käsitluses üldsegi informatsiooniks peetud. F. Dretske rõhutab oma käsitluses, et informatsioon peab lisaks olema tõene, et me oleks võimelised sellest õppima. Vale informatsiooni või tõe mitte vastavaid andmeid ei saa Dretske käsitluses üldse informatsiooniks lugeda ning pigem on nende näol tegemist eraldiseisva põhimõttega (samas, lk 58).

1.1.2 Infovajadus

Sarnaselt informatsiooni kui mõiste defineerimisel esinevate probleemidega on raske ka informatsiooni hankimise ja –otsimise põhimõisteks oleva infovajadusega. Kuna infovajadus viitab abstraktsele ja raskesti uuritavale nähtusele, on mõned infoteadlased seadnud küsitavuse alla kogu infovajaduse käsitlemise mõttekuse. Õigupoolest suudetakse infovajadust täpsemalt identifitseerida alles seejärel, kui seda on suudetud rahuldada (Savolainen 1999). Inimesed küll räägivad infovajadustest, kuid ei vaevu tihti seda defineerima. Informatsiooniotsingutega

seotud probleemide uurijate hulgas puudub üldine arusaamine infovajaduse mõistest. Vähesed infootsingu uurijad kaevusid pärast 1960ndatel ja 1970ndatel tehtud katseid „vajadust“ defineerida sügavalt teemasse, mis inimese vajadused tegelikult on ning võtsid enesestmõistetavalt kasutusele selle definitsiooni, mis selleks ajaks välja pakutud oli. Sellisteks olid pikalt Michael Brittaini (1970), Maurice Line'i (1974) ja Herbert Menzeli (1966) käsitlused. Ainukeseks erandiks võis lugeda Richard Derri, kes tegi 1980ndate aastatel silmapaistvaid katseid informatsiooni ja infovajaduse defineerimisel (Case 2002, lk 67). Vaid üksikud uurijad on infovajaduse mõistet sügavuti analüüsinud. Enamus autoreid eeldab, et infovajadus eksisteerib ega vaevu mõistet määratlema. Infovajaduse uuringutes tavatsetakse kõige sagedamini viidata neljale järgnevale autorile: Robert Taylor, Charles Atkin, Nicholas Belkin ja Brenda Dervin (Virkus 2003).

J. Grunig ütleb, et vajadust iseloomustatakse tavaliselt kui sisemise motivatsiooni seisundit (*inner motivation state*), mis viib mõtete ja tegudeni. Andrew Green on 1990. aastal arutlenud vajaduste loomuse üle ning töötas välja neli üldist järeldust infovajaduste põhimõtete kohta:

- 1) vajadus on alati instrumentaalne, sisaldab jõudmist ihaldatud eesmärgini;
- 2) vajadused on tavaliselt vaieldavad, see on nende põhierinevus tahtmistest;
- 3) vajadus on seotud paratamatuse mõistega sel viisil, et aeg-ajalt on sellel pigem moraalne kaal. St me kasutame fraase „inimvajadus“ või „põhivajadus“, viitamaks seisunditele, mida püüame saavutada (nt A. Maslowi järgi olla kaitstud või armastatud) ning mida iga inimene peab heaks. Erinevus põhi- ja teiseste vajaduste vahel on viinud mõned infoõpetlased (nt Tom Wilson) väiteni, et informatsioon on selgelt pigem teisene kui põhivajadus. Samas on mõned psühholoogid käsitlenud lähedalt seotud mõistet „tunnetusvajadus“ kui inimese põhivajadust;
- 4) vajadus ei ole tingimata meeleseisund. On võimalik mitte teada, millised on tegelikud vajadused (Case 2002, lk 65-66).

Raamatukogusõnastik (2008 *sub* infovajadus) annab termini “infovajadus” seletuseks: “inimtegevuses tekkinud vajadus saada informatsiooni”. Inimesed räägivad tihti küll infovajadustest, kuid tegelikult viitavad nad soovidele või kasutusele. Mõlemad on küll vajaduse ilmingud, ent need ei kirjelda täielikult ja täpselt vajadust. Me peaks hindama inimeste

infovajadusi, infovajaduse rahuldamise soovi ja vajaduse tugevust ja nõudluse suurust, samuti seda, milleks informatsiooni kasutada soovitakse (Nicholas 2000, lk 19).

Varaseim infovajaduse definitsioon pärineb Robert Taylorilt ja sellele on info hankimise uuringutes ka ehk kõige enam viidatud. Taylori käsitus põhineb uuringul, milles analüüsiti põhjusi ja infokäitumist, esitamaks küsimusi raamatukogu teatmeteenindusele. Taylor defineeris infovajaduse neli tasandit:

- 1) sisemine vajadus (*visceral need*);
- 2) teadlik vajadus (*conscious need*);
- 3) formuleeritud vajadus (*formalized need*);
- 4) kohandatud, sobitatud vajadus (*compromized need*).

Sisemine vajadus on taustal olev nn mitterahulolu tunne, mis võib olla osalt teadvustamata ja mis ei ole keeleliselt väljendatav. Teadlik vajadus on teadvustatud, kuid ehk veel ebamäärane ettekujutus. Teabevajaja võib sellises seisundis arutleda kolleegidega, sõpradega jt, et selgitada infovajadust. Kui teabevajaja suudab väljendada infovajadust selgelt ja arusaadavalt, on tegemist formuleeritud infovajadusega. Kohandatud infovajadus on infoteenindust pakkuvale isikule (kas infotöötaja või raamatukoguhoidja) või infosüsteemile esitatud otsinguülesanne, mis on töödeldud viisil, et küsija saaks teeninduselt vastuse (Virkus, 2003, Info hankimise..., 2016 kaudu).

C. Atkin on infovajaduse defineerimisel välja pakkunud järgmist: „välise ebakindluse funktsioon, mis tuleneb tajutud lahknevusest indiviidi ümbritsevate tähtsate objektide kohta olemasoleva kindluse taseme ja seisundi vahel, mida ta soovib saavutada.“ Inimesed võrdlevad oma teadmiste taset eesmärkidega, mida nad saavutada tahavad (eeldades „täielikku teadmist“ kõikide meid puudutavate asjade kohta) ja mil iganes nad ebakindlust tunnetavad, reageerivad nad sellele info otsimisega (Case 2006, lk 69).

Taylor eristas vajadust ennast ning viisi, kuidas isik ise oma vajadust infosüsteemile või raamatukogule kirjeldab. Võiks arvata, et need on enamvähem sama asi. Kuid kui kirjeldada lünka või anomaaliat, ning kirjeldada, mida on vaja, et lünka täita või anomaalia lahendada, võib see osutada üsnagi erinevaks. Üks esimesi teadlasi, kes neid erinevusi psühholoogilisel tasandil uuris, oli Belkin. Nagu Taylorgi keskendus ka tema potentsiaalsetele lahkkelidele isiku

tegelike infovajaduste ning süsteemi poolt nõutud päringu vahel, et sellele vajadusele vastata. Belkin arendas välja *Anomalous State of Knowledge (ASK)* ehk teadmistevajak mudeli, mis tugines väitel, et infovajadust tajutakse kui teadmiste puudujääki. Informatsioon on vajalik, et see teadmistevajak või puudus parandada. Põhirõhk nimetatud käsitluses on sellel, et isikul on raskusi anomaalia lahendamiseks vajaliku vajaduse defineerimisega, hoopis lihtsam on aga kirjeldada anomaaliat, mida kogetakse (Ford 2015, lk 31). Eelesitatust tulenevalt kerkib probleem, kuidas saab infootsija täpsustada, mis see on, mida ta vajab, kui ta ei pruugi ka ise veel seda teada, vaid tal on ainult teadmine infolüngast, mis vajaks täitmist. Isegi, kui isikul on selge arusaam informatsioonist, mida ta vajab, võib tekkida lisaprobleeme nagu näiteks keeleline probleem, süntaksi probleem. Isik peab välja mõtlema, kuidas oma vajadus sõnadesse panna, et näiteks infosüsteem oskaks sellele vastust leida. Sellisest vaatenurgast vaadates algab keerukas infovajaduse rahuldamine huupi arvamisest saamaks teada, mis see on, mida vajatakse. Selle tegevuse käigus võib esialgne hüpotees leida täiendust vastavalt saadud informatsioonile, kuni leitakse lahendus lünga täitmiseks. Võib aga ka juhtuda, et selle käigus saab selgeks, et algse probleemi lahendamiseks tuleb esmalt lahendada mõni kõrvalprobleem (Ford 2015, lk 33).

Kõige ambitsioonikam katse infovajaduste päritolu selgitada tuleb B. Dervinilt ja tema kolleegidelt. B. Dervin leiab, et meil on vajadus maailma mõtestada (*make sense*). *Sensemaking*-uurimissuund on esile kerkinud suuresti igapäevaelu infootsimise taustalt. Võib-olla seetõttu rõhub nimetatud käsitlus pigem tunnetele kui tunnetusele „olukordades, kus isikud otsivad midagi, mida nad kutsuvad informatsiooniks“. Dervin märgib, et inimene peab maailma enda jaoks „klappima panema“, sellest aru saama, ennast pidevalt informeerima. Isiku pea on täis küsimusi, neid küsimusi võib aga pidada isiku infovajadusteks (Case, lk 70). Dervin (1992) analüüsib teadmiste hankimist ja teadmiste kasutamist nn. metafoorilisel viisil: olukord - tühimik - kasutamine. Olukord (*situation*) viitab seosele sellise maailmaga, kus olukorra määratlus/tunnetus/taju (*sense*) on ebarahuldaval tasemel. Tühimike (*gaps*) all mõeldakse vajadust teadmiste järele, mis on antud olukorras tekkinud, ja kasutamise (*use*) all tegevusi, mida vajatakse antud teadmiste saamiseks. Dervin võrdleb teadmiste hankimist nn. silla ehitamisega (*bridging the gap*) üle intellektuaalse tühimiku (või kuristikku). Dervin rõhutab samuti teadmiste subjektiivset iseloomu: hangitavat teadmist ei pruugi saada tingimata valmis kujul (Virkus, 2003).

Infovajaduse hindamine pole juba mõnda aega seotud vaid raamatukogude infopakumise hindamisega. Houtari ja Wilsoni käsitluses on infovajadus infootsingulise käitumise – kõik tegevused, millega isik on seotud, kui ta tajub, konstrueerib ja sõnastab oma infovajadust, otsib vajalikku informatsiooni, kasutab või edastab seda – ajendiks. Wilson ja Walsh (1996) on teistele uurijatele toetudes püüdnud infovajadusi liigitada ning on välja pakkunud järgmisi kategooriaid:

- vajadus uue informatsiooni/teadmise järele;
- vajadus selgitada, mõista olemasolevat infot;
- vajadus kinnitada olemasoleva info tõesust;
- vajadus selgitada uskumusi/seisukohti ja väärtusi;
- vajadus kinnitada/argumenteerida uskumusi/seisukohti ja väärtusi (Uverskaja, Papp, Luht 2005).

Nagu eelesitatud käsitlused ilmestanud on, võib infovajadust liigitada väga mitmeti. A. Virkus on ühe liigitusena välja toonud:

- argielu infovajadus - argieluga seotud;
- vaba aja infovajadus - vaba aja veetmise ja harrastustega seotud;
- erialane infovajadus - õppimise või tööga seotud;
- kodaniku infovajadus - kodanikuks olemisega seotud (Virkus 2010)

Käesoleva töö raames on oluline aga leida infovajaduste seos tööalaste vajaduste katmisega. Sellist käsitlust on toetanud näiteks M. Line: vajadus on teadmine sellest, mida indiviid peaks saama oma töö või uuringu jaoks, samuti enesetäiendamise või meelelahutuslikel eesmärkidel jne. (Nicholas 2000, lk 20). Infovajadused on väga tihedalt seotud inimese tööprotsessiga. Ei saa lihtsalt üles lugeda töötaja infovajadusi, mõistmata ümbritsevat tööprotsessi. Mitte alati aga ei ole infoallikatega teostatavate tööprotsesside olemus selge. Lihtsalt küsida, kes millist infot vajab ja selle järgi süsteem üles ehitada, on primitiivne lähenemine. (Sissejuhatus...,2016) Samuti ei pruugi isikutel alati selge olla, mis on nende reaalsed infovajadused ning mis vaid soovid, mida võiks teada, kuid millel ei pruugi olla seost tegeliku vajaduse rahuldamisega.

Kõige üldisemalt võib erialast infovajadust vaadelda kolme üksteisega sageli põimuva osana: 1) üldine erialane infovajadus, 2) eesmärgi infovajadus, 3) funktsionaalne infovajadus.

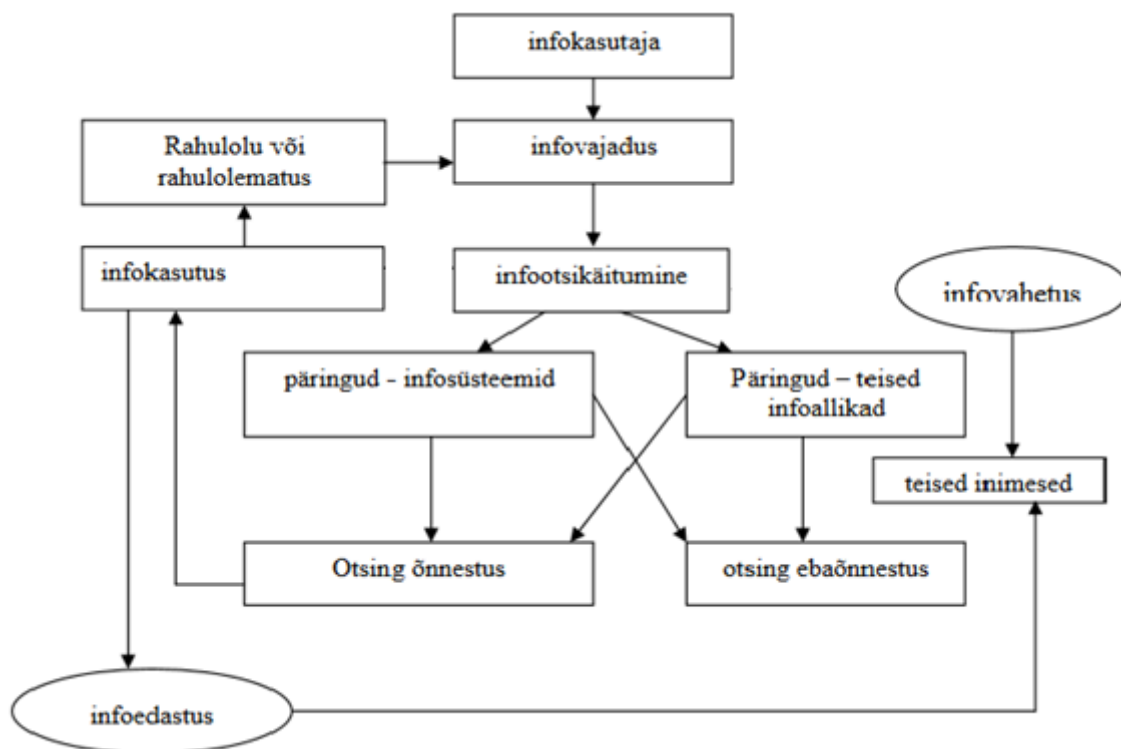
Üldist erialast infovajadust iseloomustab temaatika ühtsus. Iga spetsialist vajab informatsiooni kõigi oma erialasse puutuvate küsimuste kohta, et säilitada ülevaadet teadusliku mõtte arengust, selle tänapäevasest tasemest ja võimalikest arengusuundadest. Selline teave uueneb pidevalt koos eriala enda arenguga.

Eesmärgi infovajadus on mingi probleemi lahendamisest tingitud infovajadus. Seda iseloomustab konkreetsus ja detailsus. Spetsialist, kes lahendab konkreetset ülesannet, ei vaja mitte niivõrd üldisi seisukohti ja teoreetilisi üldistusi, kui just üht kitsast küsimust käsitlevat kirjandust.

Informatsiooni, mida suunates arvestatakse töötaja ametialast seisundit, nimetatakse funktsionaalseks infovajaduseks. Siin võib eristada informatsiooni, mis on vajalik juhtimisotsuse jaoks või tehnilise lahenduse tarbeks. Infovajadus on väga komplitseeritud nähtus, mis sõltub konkreetsest indiviidist (Virkus 2010).

1.1.3 Infootsinguline käitumine

Infovajadus tekib ja rahuldatakse suhtlemise abil. Suhtlemine on oma olemuselt informatsiooniline protsess. Tom Wilson peab informatsiooni hankimiseks eesmärgipärast informatsiooni otsimist, rahuldamiseks teatud eesmärki. Sellele vastavat käitumist nimetatakse infootsingikäitumiseks (*information seeking behaviour*). Infootsingu mõiste defineerimisel teevad infouurijad vahet mõistetel info hankimine ja infootsing. Wilsoni käsitluses need kaks väga ei erine: kõik tegevused, mida isik sooritab oma infovajaduse kindlaks tegemiseks, endale vajaliku informatsiooni ükskõik millisel viisil otsimiseks ja selle informatsiooni kasutamiseks või edastamiseks, võtab kokku termin infokäitumine (*information behaviour*) (Joonis 1).

Joonis 1 Wilson'i esimene mudel (Allikas: Case, 2002: 117)

Üldiselt mõistetakse, et info hankimine (*information seeking*) on informatsiooni otsimine kõigist kättesaadavatest infoallikatest ja infokanalitest. Infootsing (*information retrieval*) on aga see osa informatsiooni hankimisest, mille puhul kasutatakse informatsiooni otsimiseks arvutit. Kitsamalt öeldes on otsing seotud andmebaasidega ja sinna sisestatud teabega (faktid, tekstid, pildid jt), mida otsitakse kasutamise eesmärgil. Info hankimine keskendub info lehitsemisele (*browsing*) ja infootsing info otsimisele (*searching*). Sellegipoolest viitavad paljud uuringud sellele, et info hankimine ja otsing on tihedalt seotud ning need kaks mõistet on seoses arvutisüsteemide kiire arenguga teineteisele lähenenud (Virkus 2003). Käesoleva töö seisukohalt on eelnimetatud mõistete eristamine aga oluline, kuivõrd töö põhirõhk lasub andmebaaside ja -kogude kasutamisel ja arvuti vahendusel teabe leidmisel. Eelnevast tulenevalt leiab käsitlust kitsam termin infokäitumise alal, milleks on infootsinguline käitumine.

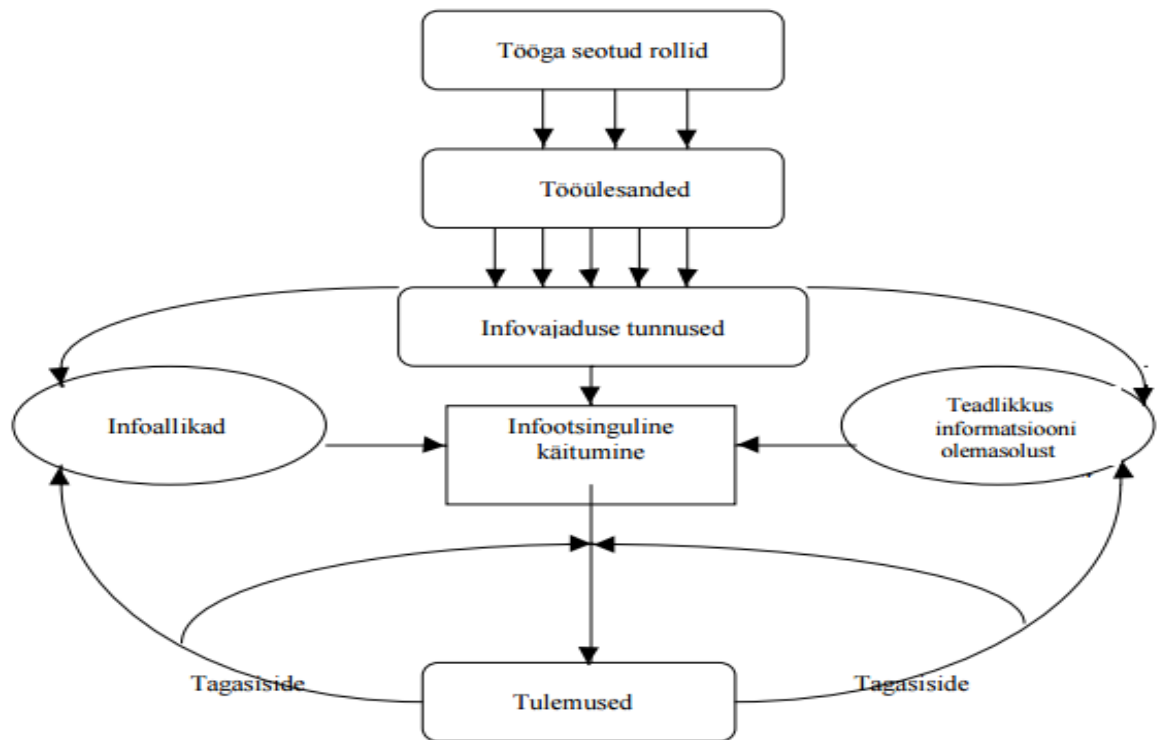
Infootsingulise käitumise uuringud on infoteaduse keskseimaks valdkonnaks. Infot hankima ehk infootsinguliselt käituma sunnib inimesi infovajadus ja selle põhjustanud probleem või

ülesanne. Infovajadus pole ainsaks ajendiks, mis suunab isikut infootsinguliselt käituma, vaid on seotud eri valdkondade ja tasandite käitumisreeglite ning normide mõjuga (Uverskaja, Papp, Luht 2005).

Infootsingut määrab paljuski oletus info kättesaadavusest: info otsimine sõltub sellest, kui kergelt leitav see arvatakse olevat ja milline on suhe kulutatud jõupingutuse ja otsitava teabe väärtuse vahel. Tegemist on subjektiivsete hinnangutega selle kohta, milliseid kulutusi tuleb teha erinevate infoallikate kasutamiseks ja kui palju vastab infootsingust saadav kasu kulutatud ressurssidele – aeg, vaimne pingutus jms. Maailmas tehtud empiiriliste uuringute põhjal tuleb tõdeda, et infootsing on sageli harjumuspärane ja rutiinist ei loobuta enne, kui mõne rutiinivälise variandi kasutamine paistab selgelt kasulikum. Selline seaduspärasus iseloomustab isikute käitumist igasuguses meediamaaailmas. (Savolainen 1999, 2000, Uverskaja jt 2005 kaudu)

Infovajadusest saavad alguse erinevad tegevused selle rahuldamiseks: infoallikad valitakse vastavalt varasemale kogemusele ja hinnangutele ning nendeni püütakse jõuda erinevate infokanalite kaudu. Info otsimine võib viia probleemi ümberhindamisele või küsimuse ümberformuleerimiseni, tekkida võib uus infovajadus või mõne varasema vastamata jäänud infovajaduse rahuldamine (Uverskaja jt 2005, lk 177).

Viimastel aastatel on infoteaduses loodud mitmeid infovajaduse ning teabe kasutamise mudeleid. Välja on selgitatud, kuidas infovajadus ja info kasutamine ilmnevad teatud keskkonnas, organisatsioonis, situatsioonis ning tööülesannete lahendamisel. Töörollidega seotud infovajaduse mudeli on esitanud Leckie ja Pettigrew (Joonis 2).

Joonis 2 Leckie, Pettigrew ja Sylvain'i mudel (Allikas: Leckie, Pettigrew, and Sylvain 1996, Case 2002:127 kaudu)

Leckie ja Pettigrew infootsingulise käitumise mudeli (Joonis 2) aluseks on oletus, et töötaja igapäevased töörollid ja nendest tulenevad ülesanded tekitavad indiviidil teatud infovajadusi, mille teadvustamine käivitabki informatsiooni otsingu ja info kasutamise. Rollide ja ülesannete kõrval võivad infovajaduse olemust mõjutada ka individuaalsed omadused (vanus, amet, spetsialiseerumine teatud tööülesannetele, karjäärietapp, elukoht). Peale infovajaduste mõjutavad informatsiooni hankimist infoallikad ja teadlikkus nende olemasolust. Nimetatud autorite uuring näitas, et teadlikkus informatsiooni ning infoallikate olemasolust on olulisemateks teguriteks info hankimise protsessis, mida mõjutavad lisaks infovajadused ning infootsingu tulemused (Uverskaja, Papp, Luht 2005).

Inimesed on erinevad ja tunnetavad ümbritsevat maailma erinevalt. Informatsiooni aktiivne otsimine ja selle teadlik vastuvõtmine sõltub sellest, millist informatsiooni vajatakse. See kuidas inimene ühel või teisel eluhetkel käitub, tuleneb tema teadmistest, oskustest ja väärtushinnangutest. Informatsioon, mille inimene on saanud üld- ja erihariduse omandamisel,

moodustab selle indiviidi infopagasi, mida omakorda täiendatakse pidevalt tööst ja elust saadud kogemustega. Seda informatsiooni nimetab J. Scheider sisetesauruseks. Mida rikkam on sisetesaurus, seda lühem on tee konkreetse ülesande lahenduseni ning seda vähem vajab uut informatsiooni ülesande täitja. Kõik infokanalid töötavad sisetesauruse suurendamise nimel. Infotöös on sisetesauruse arvestamine äärmiselt oluline, sest üks ja sama infokeskkond võib erineva sisetesaurusega inimesele anda täiesti erineva informatsiooni (Informaatika ... 1980, lk 173-174). Inimese infootsingulist käitumist nii kutse-, eriala- kui argielu sfääris mõjutavad oluliselt järgnevad tegurid:

- kuulumine erinevatesse ühendustesse ja organisatsioonidesse, mis mõjutavad oma struktuuride ja kultuuriga kõigi nendesse kuuluvate inimeste infovajadust, -otsingut ja -kasutamist;
- inforessursside organiseeritus ja neile juurdepääs, millest sõltub teabe otsimine ja kasutamine;
- situatsioonid ning nende dünaamilisus ja seetõttu ka infovajaduse, -otsingu ja kasutamise vaheldumine (Uverskaja, Papp 2005, lk 214-215).

Mitmetest uuringutest on selgunud ka indiviidi isikuomaduste mõju inimese infootsikäitumisele. Töötaja isikuomadusi infohankeprotsessi mõjutajana on uurinud Baldwin ja Rice, kelle väitel aga on institutsionaalsete faktorite – organisatsiooni kultuur, töötajate arv, organisatsiooni asukoht ja selle kasutuses olevate inforessursside ja –teenuste hulk – mõju infootsingulisele käitumisele olulisem kui töötaja isikuomaduste mõju (Uverskaja jt, 2005).

1990ndate aastate alguses kerkis esile infovajaduse ja infootsingulise käitumise konteksti arvestav uurimissuund, mis rõhutab tegevuskeskkonna tähtsust töötajate infootsingulisel käitumisel. Professionaalset infootsingulist käitumist on uurinud Byström ja Lindström. Lindstömi uuring kinnitab, et peale tööga seotud rollide ja inforessursside mõjutavad infohankimist kui protsessi suurel määral organisatsiooni- ja kogu laiem sotsiaalkultuuriline keskkond. Organisatsiooni infospetsialisti poole pöördumise sagedus on aga pigem seotud inimese isiksuseomaduste kui tööülesannete iseloomuga (Uverskaja jt, 2005).

Organisatsioonikeskkonnas on üheks olulisemaks komponendiks info kättesaadavusega seonduv – infosüsteemide, andmebaaside ja informatsiooniliste tugiteenuste olemasolu ning võimalus vajalikku teavet tellida. (Uverskaja jt, 2005)

2 Eesti vanglad ja vanglasüsteem

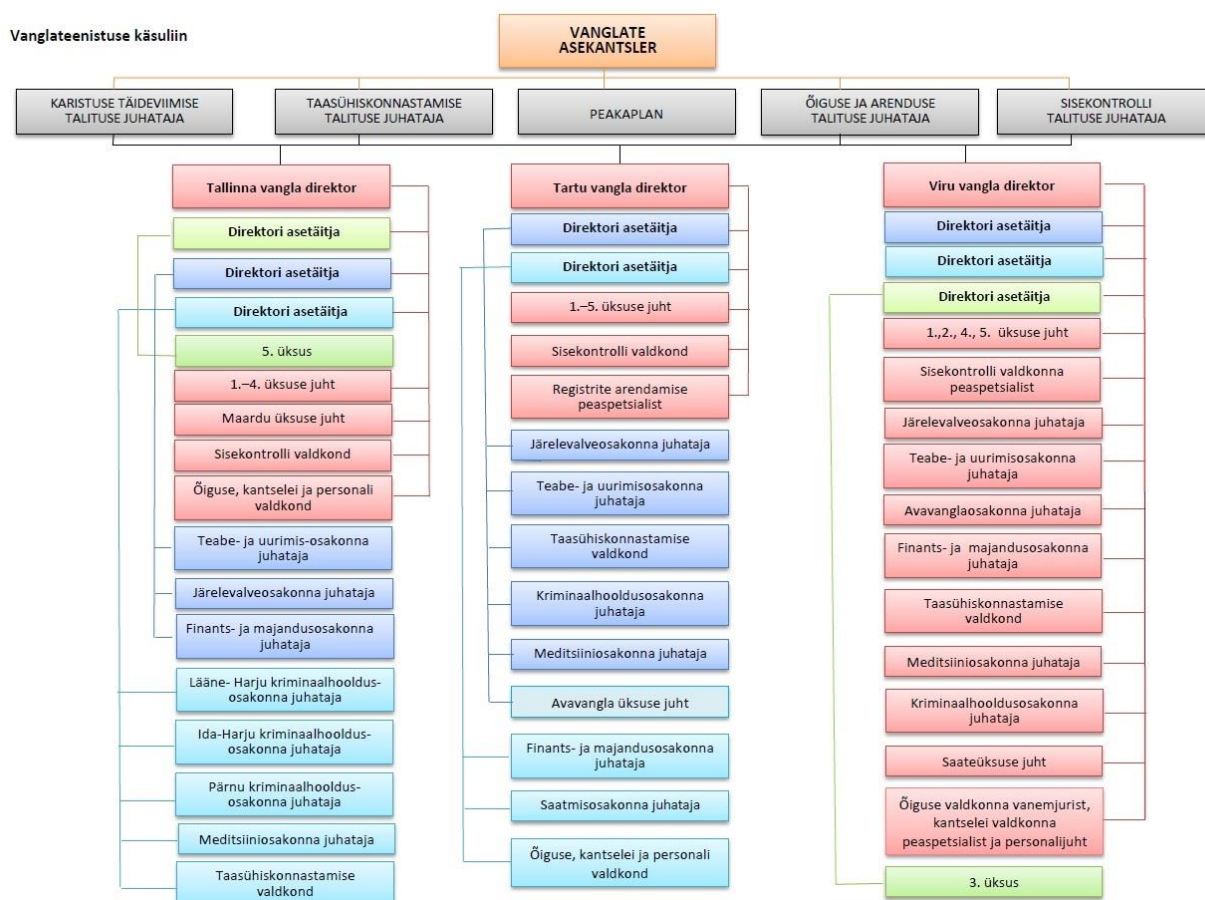
2016. aasta juuni seisuga tegutseb Eesti Vabariigis veel 3 vanglat: Tallinna vangla, Tartu vangla ja Viru vangla. 2016. aasta esimesel poolaastal tegutsesid veel ka Harku ja Murru vanglad, mis aga liideti alates 1. juunist Tallinna vanglaga ning Harku alevikus asuvate vanglahoonete kasutamine lõpetati. Naisvangid paigutati Tallinna vangla eraldi hoonesse ning meesvangid Tallinna, Tartu ja Viru vanglatesse. (Vanglateenistuse..., 2016)

Vangistusseaduse § 105 lg 1 sõnastuses on vangla Justiitsministeeriumi valitsemisalas olev valitsusasutus, mille ülesandeks on vangistuse ja eelvangistuse täideviimine kõnealuse seaduse sätestatud korras. Vabariigi Valitsuse seaduse (VVS) § 39 lg 1 defineerib valitsusasutust kui riigi eelarvest finantseeritavat asutust, millele seadusega või seaduse alusel antud põhiülesanne on täidesaatva riigivõimu teostamine. Täidesaatva riigivõimu teostamine on ka vangistuse ja eelvangistuse täideviimine. Kuna vangla vastab seetõttu seaduses toodud valitsusasutuse definitsioonile, on mõistetav, et vanglale omistatakse Vangistusseaduse (VangS) §-ga 105 valitsusasutuse õiguslik staatus. Vangla on üks valitsusasutuse eriliike ministeeriumite, Riigikantselei, maavalitsuste, samuti ametite ja inspeksioonide kõrval. Vanglale rakendatakse valitsusasutuse kohta käivaid Vabariigi Valitsuse seaduse norme niivõrd, kui võrd Vangistusseadusest ei tulene teisiti. Vangla kuulumise tõttu Justiitsministeeriumi valitsemisalasse on Justiitsministeerium vangla kõrgemalasev organ. Sellega on ära määratud ministeeriumi ja ministri seadusest tulenevad õigused vangla kui ministeeriumile alluva asutuse suhtes.

2.1 Vanglateenistus

Vanglateenistus on hierarhiline struktuur (Joonis 3), kuhu kuuluvad justiitsministeeriumi vanglate osakond ja vanglad. Esimene juhib keskasutusena vanglate tööd. Seega võib vanglateenistust määratleda vanglaorganisatsioonide kogumina. Vanglateenistust juhib vanglate osakonna asekanter. Asekanterile alluvad vanglate osakonna talitused ja vanglate direktorid. Asekanter võib korraldusi anda kõigis vangla tegevusvaldkondades. Vanglate

osakonna karistuse täideviimise talituse juhataja võib vanglale korraldusi anda vangistuse täideviimise ja järelevalve ning julgeoleku (sh kinnipeetavate paigutamine) küsimustes. Õiguse ja arenduse talituse juhataja pädevusse kuulub finants- ja majandus- ning üldosakonna töövaldkonnas korralduste andmine. Taasühiskonnastamise talituse juhataja jagab vanglale korraldusi individuaalse täitmiskava koostamise, sotsiaaltöö, kriminaalhoolduse ja tervishoiuteenuste osutamise valdkonnas, sisekontrolli talituse juhataja aga jälitustegevuse, riigisaladuse, salastatud välisteabe kaitse ja uurimise valdkonnas. Korraldus antakse vangla direktorile suulises või taasesitamist võimaldavas vormis. Vanglate osakonna talituse juhid annavad reeglina korraldusi vangla direktorile oma vastutusvaldkonnas. Edasilükkamatutel juhtudel võivad nad anda korraldusi ka otse vanglatöötajale, kuid siis peab teenistuja sellest informeerima oma vahetut ülemust, vangla juhti või viimase määratud teenistujat. Vanglate direktorid annavad korraldusi asedirektorile ja otse alluvuses olevate teiste üksuste juhtidele. Vangla osakonnajuhatajad korraldavad omale alluvate töötajate tööd. (Vanglate organisatsioon...2012)

Joonis 3 Vanglateenistuse käsuliin (Allikas: Vanglateenistuse..., 2016)

Vanglaorganisatsioon on kindlate eesmärkide ja struktuuriga inimühendus, millel on ametlike suhete ja reeglitega määratud tegevusprotsess ning tulemus. Organisatsiooni võib vaadelda kui omaette süsteemi, s.o omavahel seotud objektide terviklikku kogumit (Vanglate organisatsioon...).

Vanglateenistuse, nagu ka vanglaorganisatsiooni, eesmärgid on vangistuse ja kriminaalhooldusala karistuse täideviimine, õiguskorra kaitsmine ning vahistatu, kinnipeetava ja karistusjärgselt kinnipeetava suunamine õiguskäitumisele. Vangla kõige olulisemaks ülesandeks on täita eelvangistust ja vangistust ning korraldada kriminaalhooldust ja karistusjärgset käitumiskontrolli. Vangla eesmärkide saavutamisel on võtmeroll täita inimestel – eesmärgile jõudmine on võimatu asjatundlike töötajate. Vangla isikkoosseisu kuuluvad töötajad võib rühmitada töö funktsioonist lähtuvalt nelja gruppi:

- juht: vangla direktor, direktori asetäitja, osakonnajuhataja, üksuse juht, korrapidaja;
- eri osakonna töötaja: vangistus-, julgeoleku-, avavangla-, arvestus-, järelevalve-, sotsiaal-, meditsiini-, kriminaalhooldus-, finants- ja majandus-, personali-, ka üldosakonna spetsialist, inspektor, inspektor-kontaktisik, valvur, saatja, koerajuht, kokk jne;
- relvastatud üksuse ülem, rühma juht, liige;
- kinnipeetav-abitööline (nt koristaja, köögitööline).

Vangla ametikohti võib jagada ka vanglaametnike ja teenistujate rühmadeks. Teenistusse võetava vanglaametniku ülesanneteks on vahistatute ja kinnipeetavate kinnipidamise tagamine, süüdimõistetute ja vahistatute pidev kontrollimine, vangla julgeoleku alalhoidmine. Vanglaametnik teostab ka kohtueelset menetlust vanglas toimepandud kuritegude osas ning juhib eeltoodud tegevusi. Tema ülesandeks võib olla ka korrektsioonialase hariduse andmine õppejõuna või töötamine üksuse juhina rakenduskõrgkoolis või vanglaametnike ettevalmistusteenistust korraldavas asutuses. (Vanglate organisatsioon...,2012)

Vanglaametnik peab teenistuses täitma erinevaid õigusaktidega seatud kohustusi, näiteks hoidma ametisaladust, teavitama direktorit või kõrgemat ametnikku olulistest vangla sisekorraeeskirjade täitmisest ja vangla julgeolekut puudutavatest juhtumitest, informeerima meditsiinitöötajat kinnipeetava ja vahistatu haigestumisest ja vigastustest, kandma

vormiriietust määrusega sätestatud korras, kinni pidama avaliku teenistuse teenistuspiirangutest (ei osale streigis, piketis ega muus surveaktsioonis) jne. (Vanglate organisatsioon...,2012).

Vanglaametnike ametiastmete jagunemise aluseks on ülesande keerukus ja juhtimisfunktsiooni olemasolu ning maht. Vanglateenistujate ametiastmed on jaotatud viide tasandisse. Vanglaametnike ametiastmed on:

- Vangla peainspektor (vangla direktor, direktori asetäitja, relvastatud üksuse juht, väljaõppe juht, sisekaitseakadeemia justiitskolleži direktor ja erialaõppetooli juhataja);
- I klassi vanglainspektor (osakonnajuhataja, peaspetsialist, sisekaitseakadeemia erialaõppejõud, vanglaametnike ettevalmistusteenistust korraldava asutuse struktuurüksuse juht);
- II klassi vanglainspektor (nt inspektor, inspektor-kontaktisik, spetsialist);
- I klassi valvur (vanemvalvur, vanemsaatja)
- II klassi valvur (valvur, saatja).

Justiitsiministri 23.07.2013 määrusega nr 26 “ Vanglateenistuse ametnikule esitatavad nõuded, nõuetele vastavuse hindamine ning vangla direktori värbamine ja valik“ on täpselt sätestatud igale ametiastmele kehtestatud nõudmised, nii iseloomu omadused, haridusaste kui ka kehaline võimekus. Sh on I ja II klassi inspektoritelt nõutud (erialane)kõrgharidus, I klassi valvuritel erialane kutseharidus ning vaid II klassi valvurid peavad alles ametikohal omandama vanglaametniku kutsehariduse.

Vangla eesmärkide elluviimiseks on oluline roll ka kõigil teiste osakondade teenistujatel, kes vanglaametnikuks ei kvalifitseeru. Sellisteks on näiteks psühholoogid, sotsiaaltöötajad, kaplan, huvijuht, hariduskorraldaja, raamatukoguhoidja, meditsiinosakonna töötajad, kriminaalhooldusametnikud, finants- ja majandusosakonna töötajad, arvestusosakonna spetsialistid, üldosakonna teenistujad jne.

Vanglateenistujate *know-how* ehk oskusteave on seotud vanglateenistuses töötavate inimeste teadmiste ja oskuste ning n-õ kollektiivse kogemusega. Vanglatöö nõuab häid teadmisi haldus-, karistus-, vangistus- ja kriminaalõigusest, organisatsioonist ja juhtimisest, kriminoloogiast, sotsioloogiast, psühholoogiast, sotsiaaltööst, tervishoiust jne. Siiski peavad vanglajuhid juriidilistest teadmistest olulisemaks töötajate vaimset ja sotsiaalset küpsust, suhtlemis- ja

koostööoskust, emotsioonide juhtimise oskust (Vanglate organisatsioon...). Kuivõrd vangla töös tuleb kokku puutuda nn raskete klientidega on suhtlemisoskus ning enese emotsioonide vaoshoidmine ning teiste emotsioonide hindamise oskus esmatahtis. Üldine seisukoht vangla juhtide seas on see, et ühist oskusteavet ja kogemust (nt seda, kuidas kinnipeetuga suhelda, konflikte lahendada, ettekannet kirjutada, vaiet lahendada vms) saab levitada koosolekutel, nõupidamistel, õppepäevadel. Ehk sellist teavet peetakse jooksvalt omandatavaks. Teadmisi aitavad talletada kirjalikud juhendid, protokollid, memod, ülevaated, analüüsid, vanglatöötajate ajalehed jmt. (Vanglate organisatsioon...).

2.1.1 Ametikohtade üldtutvustus

Vanglateenistujad jagunevad lisaks erinevatele ametiklassidele ka ametikohtade lõikes, Vanglateenistuse kodulehe esitatud andmete põhjal on ametikohtade üldtutvustused alltoodud.

Valvur on vanglaametnik, kelle põhiülesanne on tagada järelevalve vangide üle. Valvur kannab hoolt selle eest, et vangid viibiksid neile ette nähtud kohas ja et kõik tegevused (äratus, loendus, toitlustamine jne) toimuksid päevakava järgi. Veel peavad valvurid jälgima vangide käitumist ning teavitama vangla juhtkonda igast rikkumisest ja muust tavapärast olukorrast nende valvepiirkonnas. Vanglas on ka valvurid, kes töötavad pääsلاس, valvavad vangla piiret, tegelevad vangide saatmise või kokkusaamiste korraldamisega. **Vanemvalvur** nii täidab valvuri ülesandeid kui ka juhib teisi valvureid. Enamasti töötab vanemvalvuri alluvuses kuni kümme valvurit. Valvurid töötavad vanglates peamiselt vahetuste kaupa toimkondades. Ühe vahetuse pikkus on 12 tundi.

Inspektor-kontaktisik on vanglaametnik, kellega vang karistusaja jooksul kõige enam kokku puutub. Igale vangile on määratud kontaktisik, kes lahendab vangi probleemi või korraldab selle lahendamise koos teiste vanglateenistujatega. Kontaktisiku ülesanne on suunata vang õiguskuulekalt käituma. Selleks hindab kontaktisik kindlat meetodikat kasutades tema senise elu ja tegevuse põhjal riskid ning otsustab selle põhjal, millega peab vang karistusajal tegelema (näiteks osalema sotsiaalprogrammis, omandama haridust vms). Samuti on kontaktisiku ülesanne jälgida kavandatud tegevuste täitmist ning motiveerida vangi tegevustes osalema. Kontaktisik korraldab ka muud vangile vajalikku sotsiaalhoolekandelist abi.

Enne tähtaega vabanemise menetluse raames hindab kontaktisik vangi riske ning koostab selle põhjal iseloomustuse, mis saadetakse koos muu vangi puudutava materjaliga kohtusse, kus otsustatakse vangi vabastamine enne tähtaega.

Kui vang paneb toime distsipliinirikumise, korraldab kontaktisik juurdluse, otsustab karistuse määramise ja vormistab vajalikud dokumendid.

Inspektor on vanglaametnikest ehk kõige värskem ametikoht, mis algselt loodi tähtajaliselt uue Kinnipeeturegistri kasutusele võtmiseni. Inspektor allub peaspetsialist-üksuse juhile ning tööülesanded sõltuvad suure osas eelnevate vajadusest. Valdavalt tööülesanded seotud struktuurüksuse dokumendihaldusega.

Üksuse juht juhib valvurite ja kontaktisikute tööd. Tema vastutada on üksuse igapäevane töökorraldus, sh oma töötajate motiveerimine, töögraafikute koostamises osalemine jne.

Kriminaalhooldusametniku peamine ülesanne on viia ellu karistust, mille kohus või prokuratuur on kriminaalhooldusalusele määranud. Kriminaalhooldaja koostab ka prokuröri või kohtu tellimusel kohtueelse ettekande. See on süüdistatava või kohtualuse sotsiaalse olukorra kirjeldus ning selles hinnatakse ka uue kuriteo sooritamise tõenäosust. Enne tähtaega vabanemise ettevalmistamisel esitab kriminaalhooldaja vanglale andmed vangi toimetuleku kohta vabaduses.

Kriminaalhooldusametniku järelevalve alla määratakse isik järgmistel juhtudel:

- ta vabastatakse karistusest tingimisi ja allutatakse käitumiskontrollile;
- ta vabastatakse tingimisi enne tähtaega vangistusest;
- kriminaalmenetlus on lõpetatud ja ta on kohustatud tegema üldkasulikke tööd;
- kohus on asendanud vangistuse üldkasuliku tööga koos käitumiskontrolliga;
- kohus on määranud talle karistusjärgse käitumiskontrolli;
- alaealise kriminaalmenetlus on lõpetatud ning talle on mõjutusvahendina kohaldatud käitumiskontrolli.

Samuti korraldab kriminaalhooldusametnik elektroonilist järelevalvet järgmistele isikutele:

- kes on enne tähtaega vabastatud elektroonilise järelevalve alla;

- kelle lühiajaline vangistus on asendatud elektroonilise järelvalvega;
- kelle puhul on kohus vahistamise asendanud elektroonilise järelvalvega.

Kriminaalhooldusametnik valvab kriminaalhooldusala kontrollnõuete ja kohtu pandud lisakohustuste täitmise järele, nõustades ja abistades kriminaalhooldusala nende kohustuste täitmisel. Peale selle korraldab ta kriminaalhooldusala karistuse ja riskide põhjal tegevusi. Näiteks valmistab ta ette sotsiaalprogramme ja viib neid ellu nii rühma- kui ka individuaaltöö vormis.

Korrapidaja on vangla igapäevase järelevalvetöö juht. Ta juhib kõigi temaga samas vahetuses olevate valvurite tööd. Väljaspool tavalist tööaega on korrapidaja vanglas kõige kõrgem ametnik. Korrapidaja tagab vangla päevakavast kinnipidamise. Tema ülesanne on jälgida, et päevakavas olulised tegevused (äratus, öörahu, loendused, söögikorrad, jalutuskäigud, õppimine ja töö) toimuksid õigel ajal ja kohas.

Peale selle lahendab korrapidaja nii väiksemaid kui ka suuremaid erakorralisi sündmusi. Kui vanglas toimub sündmus, mida peab kiiresti lahendama mitu ametnikku, teavitatakse sellest korrapidajat, kes juhib olukorra lahendamist. Kui tegu on keerulisema sündmusega, juhib korrapidaja sündmuse lahendamist seni, kuni vangla direktor või muu kõrgem ametnik sündmuse lahendamise korrapidajalt üle võtab.

Julgeolekutöötaja teostab vastavalt töösuunale kriminaalmenetlust või jälitusmenetlust, sh agentuuritööd vanglas, samuti distsiplinaarmenetlusi. Ta hindab vangide ohtlikkust ja haldab muid vangla julgeolekuga seotud dokumente ja andmebaase, koostab analüüse ning viib läbi vangide paigutamist.

Vangide paigutamine vanglas on väga vastutusrikas ja tähtis ülesanne, kuna arvestada tuleb väga paljude teguritega: kas karistus on esimene või juba mitmes, millise kuriteo eest ta on karistatud, kas tal on vabaduses olnud probleeme uimastitega, kas ta suitsetab, milline on tema tervislik seisund, kas ta on vägivaldne ja kaldub agressiivsusele ehk kui ohtlik ta on teiste vangide ja vangla julgeolekule. Lisaks peab korduvkaristatute puhul arvestama, et vangi ei saa panna ühte kambrisse elama koos sellise vangiga, kellega tal on varem tülisid olnud või kellega tal on vabaduses olnud probleeme. Julgeolekuametniku roll on kogu seda infot hankida ja selle põhjal otsuseid teha. (Vanglateenistuse..., 2016)

2.2 Tartu Vangla

Vangla asutati 2000. aastal ning tegemist on kinnise kambervanglaga. 2015. aastal avati Tartu vanglas ka avavangla üksus. Tartu vangla võttis esimesed vangid vastu 16. oktoobril 2002. aastal, tähistades sellega Eesti vanglateenistuse üleminekut ühiselamutüüpi vanglatelt kambervanglatele. Samuti pandi Tartu vangla rajamisega alus piirkondliku vanglateenistuse loomisele.

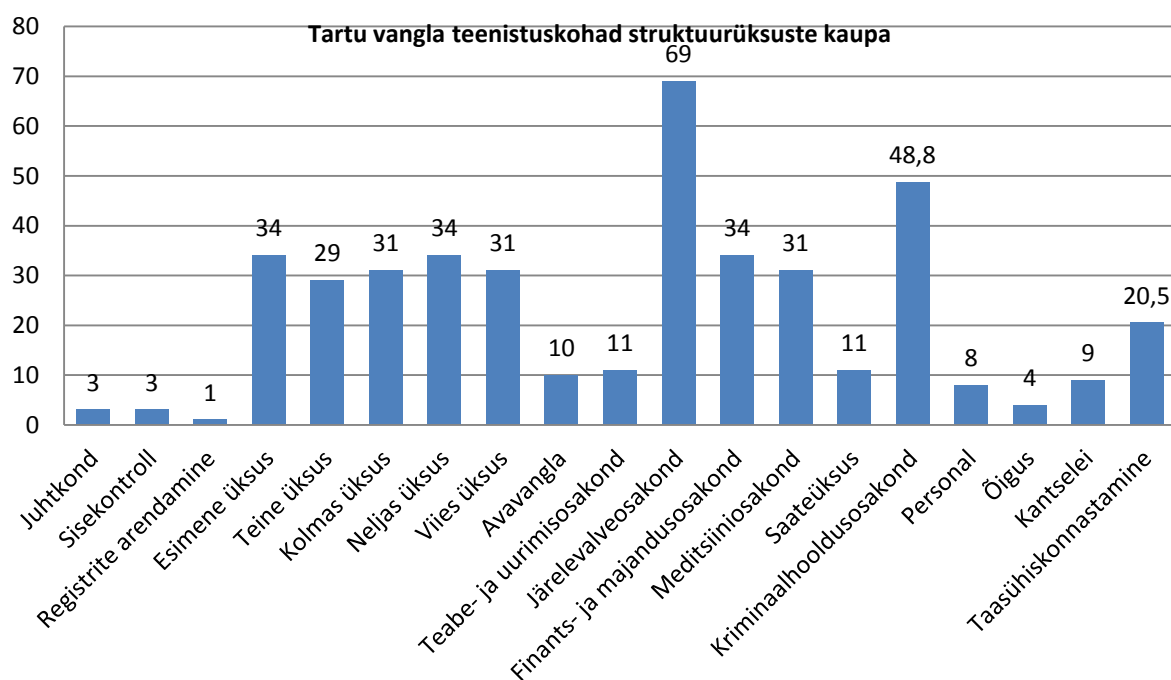
2005. aastast alates osutatakse Tartu vangla meditsiinosakonnas ka statsionaarset psühhiaatrilist abi (siin asub vanglate psühhiaatriaosakond). 2007. aastal loodi Tartu vanglas uimastivaba keskus. Samal aastal sai Tartu vangla HIV-teemaline projekt Maailma Terviseorganisatsiooni auhinna.

Tartu Vanglasse paigutatakse mees- ja naissoost täiskasvanud vahistatud ning mees- ja naissoost täiskasvanud süüdimõistetud. Vanglas on 479 kambrit, ühe kambri suurus on ca 10 m² ning vangla mahutab 993 kinni peetavat isikut (sh on 60 avavangla kohta). (Vanglateenistuse...,2016)

Tartu Vangla teenistujate koosseisu kuulub kokku 538,3 töökohta, millest 422,3 on teenistuskohad, sealhulgas 261 vanglaametniku ametikohta. (Tartu Vangla..., 2016) Tartu vangla annab tööd ka umbes 80 vangile majandustöödel. Joonis 4 annab ülevaate Tartu Vangla teenistuskohadest struktuurüksuste kaupa.

Turvalisust vanglas aitavad tagada videokaamerad, kallaletungi-häiresüsteemid personali kaitseks ning spetsiaalsed valvesüsteemid ligi kilomeetripikkuse välispiirde kaitseks.

Vangla ligi tuhandet vangi harivad Tartu täiskasvanute gümnaasium ja Tartu kutsehariduskeskus.

Joonis 4 Tartu Vangla teenistuskohad struktuurüksuse kaupa (Allikas: Tartu Vangla..., 2016)

2.3 Vanglateenistujate kasutatavad informatsiooniallikad

Vanglad ning vanglateenistujad peavad oma igapäevatoos tegutsema vastavuses kehtiva õiguskorraga, sellest tulenevalt on vajalik pidevalt kursis olla seadusemuudatuste ning üldise põhiõiguste käsitleusega nii riiklikul kui ka rahvusvahelisel tasandil. Eelnevalt tulenevalt kuuluvad vangla töös kasutatavate infoallikate hulka kindlasti õigusaktid, määrused ning ka kohtulahendid. Iga vanglateenistuja peab igapäevases töös kindlasti lähtuma Põhiseadusest, Vangistusseadusest, Vangla sisekorraeskirjast jmt. Kuivõrd esimesed on ajas muutuvad ning kohtulahendeid tuleb ka pidevalt juurde, siis on kõige otstarbekam kasutada neile elektroonilist juurdepääsu, mida võimaldab elektrooniline Riigi Teataja (www.riigiteataja.ee).

Mitmed spetsialistid (arvestus-, õigus-, julgeolekuosakond jms) kasutavad oma töös lisaks mitmeid riiklike registrite teenuseid – rahvastikuregister, karistusregister, x-tee, kohtulahendite register, kinnipeetavate register jne. Näiteks on vanglateenistuse ametnikel juurdepääs kinnipeetavate registri erinevatele tööülesannetega seotud osadele.

Möödapääsmatu allikas, kust tööks vajalikku informatsioon saada, on vanglateenistuse siseveeb, samuti vangla enda siseveeb. Siseveebis tehakse üldjuhul kergesti kättesaadavaks direktori käskkirjaga kinnitatud haldusaktid/korraldused – vangla otsustuspädevuses olevate valdkondade reguleerimine (nt vangla kodukorraga), ametijuhendid, käitumisjuhendid, erinevad load. Samuti nõupidamiste protokollid ja juhtkonna otsused.

Kuivõrd vanglas kehtib kohati hierarhiline infoliikumine, siis struktuurüksuse töökorralduslikud juhendid ja korraldused saab üldjuhul vahetult juhilt. Need võivad olla suulised kui ka elektronposti teel saadetud ning on alluvatele ametnikele kohustuslikuks täitmiseks. Kuidas sellist informatsiooni nii talletada, et seda oleks hiljem võimalik taasesitada, on aga juba üksuste endi korraldada.

Tänapäeva teabeühiskonnas on Internet vaatamata erinevatele ametialastele abivahenditele vältimatu infoallikas (nt mõnede kontaktandmete kontrollimise vajadus, kui neid varem esitatud pole ning registrites ei esine või kui ei tea, kust mujalt mingit teavet otsida).

2.3.1 Seaduse alusel loodud andmekogud

Vangla töös puutub paratamatult kokku väga suure hulga erineva informatsiooniga. Samuti peavad vanglad kui avalik-õiguslikud asutused lähtuma teatud seadustest tulenevast asjaajamise korrast, mis nõuab ka korrektset dokumentatsiooni. Kuna vangla ei ole vaid karistusasutus, vaid peab tegelema ka taasühiskonnastamise, kriminaalhoolduse ja palju muuga, siis on igapäevatoös vajalik juurdepääs ka teiste ametiasutuste registritele. Avaliku teabe seaduse sõnastuses on andmekogu riigi, kohaliku omavalitsuse või muu avalik-õigusliku isiku või avalikke ülesandeid täitva eraõigusliku isiku infosüsteemis töödeldavate korrastatud andmete kogum, mis asutatakse ja mida kasutatakse seaduses, selle alusel antud õigusaktis või rahvusvahelises lepingus sätestatud ülesannete täitmiseks. Ametiülesannete hõlbustamiseks on ka vanglates kasutusel teatud andmekogud, mida alljärgnevalt lähemalt tutvustan.

2.3.1.1 DELTA

Avaliku teabe seaduse (AvTS) § 11 lg 1 tulenevalt peab vangla kui riigiasutus pidama asutuse dokumendiregistrit. Asutuse dokumendiregister on digitaalselt peetav andmekogu, mida riigi- või kohaliku omavalitsuse asutus või avalik-õiguslik juriidiline isik peab asutusse saabunud ja asutuses koostatud dokumentide registreerimiseks ja neile juurdepääsu tagamiseks. Dokumendiregistrisse kantakse asutusse saabunud dokumendid ja väljasaadetud dokumendid, asutuses koostatud ja allkirjastatud õigusaktid, sõlmitud lepingud, muude dokumentide puhul on seadusest tulenevalt jäetud teatud kaalutlusruum. Dokumendiregister on avalik seaduses sätestatud ulatuses ja juurdepääs digitaalselt peetavale dokumendiregistrile on tagatud vangla veebilehe kaudu.

Vabariigi Valitsuse 26.02.2001 määrusega nr 80 „Asjaajamise korra ühtsed alused“ reguleeritakse riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutuste ning avalik-õiguslike juriidiliste isikute asjaajamisele ja dokumendihaldusele esitatavaid nõudeid, dokumentide vormistamise nõudeid, dokumentide registreerimise korraldamist, asutuse dokumendihaldussüsteemile ja dokumendiregistrile esitatavaid nõudeid, dokumentide läbivaatamise, kooskõlastamise ja allkirjastamise protseduuri, asjaajamise üleandmist ametiisiku, teenistuja või töötaja teenistusest või töölt vabastamise, teenistussuhte või töösuhte peatumise või asutuse töökorralduse muutmise korral. Määrusega on paika pandud täpsemad nõuded, millele asutuse dokumendihaldussüsteem vastama peab. Nii peavad asutustevahelised või asutuse elektroonilised dokumentide loomise, haldamise ja menetlemise infosüsteemid (edaspidi dokumendihaldussüsteem) tagama nõuetekohase asjaajamise, sealhulgas võimaldama:

1. dokumendi registreerimise, sõltumata dokumendi kandjast;
2. kehtestatud juurdepääsuõiguste kasutamise;
3. lihtsa ja kiire juurdepääsu dokumentidele;
4. asjaajamis- ja arhiveerimistoimingud nii üksikdokumendi kui ka dokumentide kogumitega;
5. dokumentide koostamise ja säilimise selliselt, et oleks tagatud dokumentide autentsus, usaldusväärsus, terviklikkus ja kasutatavus nende eraldamiseni hävitamiseks või arhiivi üleandmiseks;
6. igal ajal kindlaks teha dokumendiga süsteemis tehtud toimingud, toimingute tegemise aja ja toiminguid teostanud isikud.

Vanglas kasutatakse elektroonilist dokumentide loomise, dokumentide haldamise ning menetlemise infosüsteemi üldnimetusega Delta. Delta on kaasaegne dokumendihaldustarkvara, võimaldab seda kasutaval organisatsioonil:

- Luua eri liiki tekstidokumente, kasutades kas MS Office'i või OpenOffice Writer'iseadistatud malle, mis on integreeritud dokumendi metaandmetega;
- Võtta vastu dokumente, mis on organisatsiooni saadetud meilitsi, üle DVK või on need skaneeritud ning neid dokumente hõlmata ja registreerida.
- Koostada ja hallata eri liiki dokumentide metaandmekoosseisu (ekraanivorme) vastavalt organisatsiooni vajadustele.
- Saata dokumente välja meili peale või DVK kaudu. Edastada dokumente nii pakitult kui krüpteeritult.
- Töötada dokumentidega kasutades elektroonilisi töövooge, määrata erinevaid tööülesandeid nagu täitmine, kooskõlastamine või allkirjastamine. Siduda tööülesandemavahel keerulisemateks menetlusteks.
- Jälgida tööülesannete täitmist ning enda vastutusel olevaid dokumente, asjatoimikuid ja töövooge. Jälgida dokumentide täitmistähtaegu.
- Digitaalselt allkirjastada dokumente.
- Menetleda asjatoimikuid.
- Hallata juurdepääsuõigusi dokumentidele ja nende rühmadele.
- Luua dokumentide vahelisi seoseid ja seoseid asjatoimikute vahel.
- Kasutada dokumentide organiseerimiseks liigitusskeemi (dokumentide loetelu).
- Hallata digitaalarhiivi nõuetele vastavalt dokumentide elukäiku (säilitustähtaeg) nende loomisest või saamisest kuni üleandmiseni arhiiviasutusele või hävitamiseni ning kontrollida hävitamist.
- Järgida tööülesannete täitmist jooksvalt ning võimaldades teha dokumentide jatööülesannete kohta aruandeid.
- Otsida infot dokumentidest ja failidest. Teha otsinguid tööülesannete kohta.
- Töötada asendajana.

Eelnevast tulenevalt nähtub, et Delta näol on tegemist nii töövahendi, kui vangla dokumentatsiooni hõlmava andmekoguga, mille tööeesmärk on suunatud vajaliku informatsiooni lihtsale ja kiirele kasutusele. Delta üldkasulikkus seisneb ka selles, et seda on

võimalik seostada töötajate e-mailidega. Sellisel juhul saab õigete seadistuste olemasolul saata Deltas paiknevaid dokumente teadmiseks laiali ka vanglateenistuse e-maili infokanalina kasutades.

2.3.1.2 VANGIS

Vangistusseadus (VangS) § 5¹ tulenevalt on Kinnipeetavate, vahistatute, arestialuste ja kriminaalhooldusaluste andmekogu (Kinnipeeturegister või Vangiregister) eesmärgi, andmete juurdepääsu tagamise, registrisse kantava teabe jms kohta täpsustused § 5¹-5⁴. 01.06.2015 jõustunud seaduse muudatusega viidi sisse juba uuendused, mille juures peeti silmas uue Kinnipeeturegistri valmimist, mistõttu nii mõnigi juba seaduses esinev säte jõustub alles 2018. aastal. Millal uus kinnipeeturegister aga realselt vanglate kasutusse jõuab, on veel ebaselge – eelduslikult millalgi 2017. aastal.

Kinnipeeturegistri pidamine on vajalik, et täita vanglale ja arestimajale pandud ülesandeid, kuna register võimaldab kiiresti selgitada kinnipeetavat, arestialust või vahistatut ennast või nende käitumist iseloomustavaid andmeid ning koostada nende põhjal statistilisi ülevaateid. Kinnipeeturegister on riiklik register AvTS § 43¹ lg 1 mõttes ning kuulub riigi infosüsteemi, mille eesmärk on:

- 1) kanda kinnipeetavate, vahistatute, arestialuste ja kriminaalhooldusseaduse §-s 2 nimetatud kriminaalhooldusaluste isikuandmed ühte andmekogusse ja neid töödelda;
- 2) anda usaldusväärset teavet isiku vangistuses, eelvangistuses ja aresti kandmisel või kriminaalhooldusel viibimise kohta ning karistuse täideviimise käigu kohta;
- 3) pidada arvestust vangistuses, eelvangistuses ja aresti kandmisel või kriminaalhooldusel viibivate isikute üle;
- 4) töödelda vanglasse sisenevate ja vanglast väljuvate isikute, sõidukite ja nendega kaasas olevate tehnikavahendite andmeid vanglasse sisenemise lubamise otsustamiseks ning vangla julgeoleku ja korra tagamiseks;
- 5) võimaldada vanglateenistusel ja arestimajal oma ülesandeid täites töödelda andmekogusse sisestatavaid ja seal olevaid isikuandmeid kiiresti ja efektiivselt;
- 6) võimaldada dokumentide elektroonilist koostamist, säilitamist ning teabe ja dokumentide edastamist ja saamist, sealhulgas andmevahetust teiste andmekogudega;

- 7) tagada uuringute, statistiliste ülevaadete ja kriminaalpoliitiliste otsuste tegemiseks teabe süstematiseeritud kogumine;
- 8) võimaldada järelevalve teostamine vanglate ja arestimajade üle;
- 9) koondada teavet vangla julgeoleku ja korra tagamiseks;
- 10) koondada teavet jälitusmenetluse ja sellega seotud isikute kohta.

Kinnipeeturegistri põhimäärus on kehtestatud Vabariigi Valitsuse 13.07.2004 määrusega nr 246 „Riikliku kinnipeetavate, karistusjärgselt kinnipeetavate, arestialuste ja vahistatute registri asutamise ja registri pidamise põhimäärus“. Põhimääruse järgi on registri vastutav töötleja Justiitsministeerium ja volitatud töötledjad vanglad ning Politsei- ja Piirivalveamet. Registrit peetakse ühetasandilise digitaalse andmekoguna. Registrikirjeid talletatakse vanglates viibivate kinnipeetavate ja vahistatute andmeid alates 15.10.2000 ning arestimajas viibivate kinnipeetavate, arestialuste ja vahistatute andmeid alates 01.10.2004. Kuni 01.06.2016 kehtinud Vangistusseaduse redaktsioon sätestas, et kinnipeeturegistri andmed on kitsalt ametialaseks kasutamiseks ja neil ei ole õiguslikku tähendust. Kehtivas redaktsioonis on vaid sätestatud, et registrikirjeid kantud andmed on asutussiseseks kasutamiseks, kuid sealjuures on kinnipeetavatel võimalik taotleda enda kohta käivatest andmetest väljavõtteid. Kuivõrd nimetatud sätte loomisel arvestati uue kinnipeeturegistri võimalustega, mis pole aga veel kasutusse jõudnud, siis realselt hetkel veel kasutuses oleval registrikirjeil puuduvad mõned tehnilised võimalused, millele seadus aga juba viitab. Siiski ei ole kinnipeeturegistri kandel õiguslikku tähendust. Registrikirje on vaid informatiivse tähendusega ja mõeldud haldusülesannete täitmise lihtsustamiseks (Madise, Pikamäe, Sootak, 2014).

Põhimääruse 4. peatükk sätestab kinnipeeturegistikirjeid juurdepääsu võimaldamise täpsemad alused. Kinnipeeturegister on piiratud juurdepääsuga ja registri andmed on ette nähtud ainult ametialaseks kasutamiseks, kui määruses ei ole sätestatud teisiti. Nii on kinnipeeturegistri kasutamise õigus isikutel, kellel on registrikirjeid teha tegemise pädevus või registri vaatamise õigus. Neist esimestel on lisaks õigusele ka kohustus registrikirjeid teha. Määruse § 40 lg 1 p.1 tulenevalt kuulub kinnipeeturegistikirjeid kinnipeetava kohta kantud andmete vaatamise õigus seadusest tulenevate ülesannete täitmiseks vajalikus ulatuses vanglateenistujale vangla direktori otsusega määratud ulatuses. Kinnipeeturegistikirjeid kajastavaid meditsiiniandmeid, psühholoogilise testi andmeid ja usulist kuuluvust sisaldavad andmed on aga väga kitsa juurdepääsuga – vastavalt siis tervishoiuteenust osutava ametniku, vangla psühholoogi ja

vangla kaplani pädevus – ning tavalisel vanglateenistujal neid andmeid ametialaselt üldjuhul vaja ei ole.

Põhimääruse §-des 11-37 on sätestatud andmed, mida kinnipeeturegistrisse kantakse. Esimeses osas kajastuvad kinnipeetava põhiandmed: ees-, isa- ja perekonnanimi; kinnipeetava kood kinnipeeturegistris, isikukood; sünniaeg; sugu; staatus vanglas või arestimajas; asukoht (vangla või arestimaja nimi); kinnipidamise alguskuupäev. Paiknemist iseloomustavate andmete all kajastub osakonna nimetus, kambri (kinnine vangla) või toa number (avavanglas), kambrisse või tuppa paigutamise kuupäev, korralduse tegija ees- ja perekonnanimi ning ametikoha nimetus, korralduse andja ees- ja perekonnanimi. Kinnipeetava kohta kantakse kinnipeeturegistrisse järgmised üldandmed: eelmised ees- ja perekonnanimed ning nende kandmise aeg, perekonnaseis, rahvus, kodakondsus, sünnikoht, emakeel, viimane elukoht enne kinnipidamist, viimane töökoht enne kinnipidamist, DNA-proovi võtmise kuupäev ja mäрге profiili riiklikusse DNA-registrisse kandmise kohta, telefonikaardi number, suitsetaja või mittesuitsetaja, surma korral selle aeg ja põhjus. Eelesitatud andmed on üldisemat laadi ning peaks teoorias leidma kõige laialdasemat kasutust.

Kinnipeetava vanglate ja arestimajade vahelise liikumise kohta kantakse kinnipeeturegistrisse lähtevangla või -arestimaja nimi, sihtvangla või -arestimaja nimi, vanglas või arestimajas oleku algus- ja lõppkuupäev, Alampunkti tekst. Samuti kantakse registrisse kinnipeetava kõigi elukohtade andmed ning igas elukohas elamise aeg. Kuivõrd kinnipeetavatel on vanglas isiklike dokumentide enda juures hoidmine keelatud, nende jaoks ei ole kasutust, siis võtab vangla need hoiule. Eelnevast tulenevalt kantakse kinnipeeturegistrisse dokumendi number, nimetus, välja andnud asutuse nimi ja väljaandmise kuupäev, kehtivuse lõppkuupäev, vanglasse või arestimajja hoiule võtmise kuupäev, tagastamise kuupäev. Registrisse kantakse ka nende isiklike dokumentide andmed, mis paiknevad mujal või mille kehtivuse tähtaeg on lõppenud. Eelnevad andmed on vajalikud näiteks vanglast vabanemisel.

Lisaks sisestatakse kinnipeeturegistrisse fotod kinnipeetavast: otsevaatega, külgvaatega ning foto eritunnusest. Kõigi piltide juurde märgitakse ka nende tegemise kuupäev. Eelnevast tulenevalt kajastuvad ka kinnipeetava eritunnused, mille kohta märgitakse liik, kirjeldus ja kirjeldamise kuupäev, tekkimise kuupäev, muutumise kuupäev. Sellisteks võivad olla armid, tätoveeringud jmt.

Vahistatu suhtes kohaldatud vahistamise puhul märgitakse ära vahistamise alus ning viited sellega seotud dokumentatsioonile. Kinnipeetava karistuse puhul märgitakse jõustunud otsusega seotud andmed, määratud karistus ning kuupäevad vabanemise, ennetähtaegse vabanemise jms üle otsustamise kohta. Juhul kui kinnipeetavat on vaja isoleerida, siis tehakse registrisse märked ka selle kohta.

Kinnipeetavatega toimunud intsidentide puhul jäädvustatakse kinnipeetava roll intsidentis, selle toimumise aeg ja lühikirjeldus, kaasosaliste puhul ka nende andmed. Töökorralduslikult on selliste kannete aluseks vanglateenistujate või teiste vanglatöötajate poolt koostatud ettekanded. Intsidentide baasil võivad inspektor-kontaktisikud alustada menetlust asjaolude väljaselgitamiseks ning süü tuvastamiseks ning sellega võib kinnipeetavale kaasneda distsiplinaarkaristus, mille andmed tuleb taaskord kajastada kinnipeeturegistris. Registreeritud kantavateks andmeteks on karistuse määramise kuupäev ja käskkirja number, mille alusel määrati, karistuse liik ja kestus, täitmisele pööramise ja täitmise lõppemise kuupäev, karistamise põhjus, katseaja kestus. Samuti peetakse arvestust kinnipeetava suhete ning kontaktide üle, s.o isikud, kellega isik vangistuse jooksul kontakti hoiab (telefonikõned, kokkusaamised jms).

Kinnipeetava meditsiiniandmed, tervise seisund, psühholoogilise testi andmed, usuline kuuluvus leiavad registris küll kajastust, kuid nende kasutamine on kitsale kasutajaringile. Kinnipeetava haridus, eriala ja vanglas tööhõives ning sotsiaalprogrammis osalemine on taaskord vajalikud andmed isiku taasühiskonnastamisel ning sellest tulenevalt tegevuse planeerimisel. Eelnevad andmed on omakorda olulised kinnipeetava individuaalse täitmiskava ning kriminogeensete riskide hindamisel. Mistõttu on sellesse blokki kuuluvad andmed eelduslikult pigem inspektor-kontaktisikute pädevuses. Lisaks peetakse arvet kinnipeetava isiklike ja vangla või arestimaja poolt kasutada antud asjade üle. Täiendavalt leiavad VANGISES kajastust teistest õigusaktidest tulenevad nõuded kinnipidamisasutustele, näiteks toidunorm, keeldude kohaldamisel märgitakse need kõige kergemini kättesaadavasse allikasse. Samuti vangistusseadusest tulenevate täiendavate julgeolekuabinõude kohaldamisel informatiivne märged kohaldatud käskkirja numbriga ning mis abinõud kohaldati.

Mitmed kanded on kättesaadavad ka teisi allikaid kasutades, kuid kinnipeeturegistri eesmärk on hõlmata võimalikult palju kinnipeetavaga seotud teavet ning nii piirata informatsiooni laialipillatust. Kuigi register ei sisalda dokumente terviktekste, annab see täpse viite, et

võimalikult kiiresti soovitud dokument leida. Tihti ei ole tervikteksti leidmine isegi vajalik, kuna lühikokkuvõte annab ametialaselt vajaliku teabe lühidalt edasi.

2.3.1.3 K-RAHA

Vangistusseadus § 44¹ kohaselt on kinnipeetavate rahaliste vahendite arvestussüsteem (edaspidi *k-raha*) vangistuses ja eelvangistuses viibivate isikute rahaliste vahendite arvestamiseks peetav riigi infosüsteemi kuuluv andmekogu, mille eesmärk on: 1) tagada ülevaade kinnipeetavate ja vahistatute isikuarvele laekuvatest summadest; 2) pidada arvestust kinnipeetavate ja vahistatute vastu esitatud nõuete täitmise üle; 3) tagada kriminaalpoliitiliste otsuste tegemiseks vajaliku statistika kogumine; 4) võimaldada andmete ja dokumentide elektroonilist edastamist.

VangS § 44¹ annab aluse kinnipeetavate rahaliste vahendite arvestussüsteemi asutamiseks ja pidamiseks. Tegemist on andmekoguga, mille pidamine on vanglale pandud ülesannete täitmiseks vajalik, kuna süsteem võimaldab kiiresti selgitada kinnipeetavate vanglasüsteemi vahendusel laekunud rahalisi vahendeid puudutavaid andmeid ning koostada nende põhjal statistilisi ülevaateid. Arvestussüsteem on riigi infosüsteemi kuuluv andmekogu AvTS § 43² mõttes.

Kinnipeetavate rahaliste vahendite arvestussüsteemi põhimääruse on kehtestanud justiitsminister 15.07.2009 määrusega nr 29 „Kinnipeetavate rahaliste vahendite arvestussüsteemi asutamine ja selle pidamise põhimäärus“. Põhimääruse järgi on registri vastutav töötaja Justiitsministeerium ja volitatud töötajad vanglad, Riigi Tugiteenuste Keskus ning Registrate ja Infosüsteemide Keskus. Arvestussüsteemi andmed on kitsalt ametialaseks kasutamiseks ning andmetel on informatiivne tähendus, seadusega loetletud juhtudel võib kandel olla ka õiguslik tähendus. Andmekogusse kantakse kõigi nende kinnipeetavate rahaliste vahendite andmed, kes on andmekogu asutamise ajal vangistuses, karistusjärgsel kinnipidamisel või eelvangistuses.

Nimetatud andmekogu ei ole kuigivõrd vajalik igapäevaselt kinnipeetavatega kokku puutuvatele vanglateenistujatele (valvurid, vanemvalvurid), kuna neil puudub ametialane vajadus omada ülevaadet kinnipeetavate rahalistest vahenditest. Andmekogule juurdepääs on eelnevast tulenevalt ka väga kitsas ning andmetele võimaldatakse juurdepääs kooskõlas „Avaliku teabe seaduse“ ja „Isikuandmete kaitse seadusega“. Andmekogus olevatele andmetele

on juurdepääs vastutava ja volitatud töötaja ametnikel nende teenistusülesannetega määratud ulatuses ja viisil. Ülevaade rahaliste vahendite kohta on vangistuse raames vajalik näiteks vangla kassapidajal, vangla raamatupidajal, vangla finantsspetsialistil. Vangla töökorraldusest tulenevalt võib rahaliste vahenditega tutvumiseks põhjust olla ka struktuurüksuste ametnikel.

Andmekogusse kantavad andmed jagunevad laias laastus kolmeks: 1) rahaliste vahendite kasutamisega seotud isikute kohta; 2) rahaliste vahendite kasutamisega seotud kontode kohta; 3) rahaliste vahendite kasutamisega seotud tehingute kohta.

Põhimäärusest tulenevalt sisaldab andmekogu rahaliste vahendite kasutamisega seotud konto omaniku kohta isikuandmeid, talle omistatud koodi kinnipeeturegistris, riigikassa viitenumbrit ning kinnipidamisasutuses paiknemise andmeid. Samuti säilitatakse ülekande või sularahamakse teinud isiku nimi, kontonumber, kust ülekanne tehti, viitenumber ja selgitus. Viimane on üldjuhul standardne viide kinnipeetava isikuandmete ja riigikassa viitenumbriga.

Rahaliste vahendite kasutamise kohta sisaldab andmekogu andmeid mitme konto kohta. Esmalt on konto, kuhu kantakse vanglasiseseks kasutamiseks jäetav raha, seda nimetatakse vabakasutuskontoks. Nimetatud osas kajastub ka vabakasutuskonto jääk ja broneeringud. Nagu nimi ütleb on tegemist rahaliste vahenditega, mida kinnipeetav saab vangistuse vältel kasutada. Kõikide vangistuse raames tehtavate tehingute andmed registreeritakse. Teiseks konto, kuhu kantakse vabanemistoetus ehk vabanemiskonto, mis sisaldab konto jääki ja broneeringuid. Kolmas on nõuetekonto, mis sisaldab kinnipeetava vastu seatud nõudeid.

Rahaliste vahendite olemasolu kontroll on näiteks oluline olukorras, kus küsimus on menetluskuludest vabastamises või näiteks ka humanitaarabi osutamises või riigi kulul tõlketeenuse osutamises. Samuti oleneb rahalistest vahenditest see, kas kinnipeetavale võimaldatakse nt isikliku elektriseadme kasutamine või kas neile lubatakse vangla kaupluse vahendusel kaupu soetada. Kuna eelnimetatud taotluste jaoks on vajalik pädeva vanglateenistuja luba, siis on eelnimetatult kohustus enne loa andmist ka loa aluseid kontrollida. Eelnevast tulenevalt ei pruugi andmekogule juurdepääsu võimaldamine olla otstarbekas vaid finants- ning majandusspetsialistidele ning töö sujumiseks võib juurdepääs olla tagatud ka valitud, kinnipeetavatega otseselt kokku puutuvatele vanglateenistujatele.

3 Metoodika

3.1 Valim ja uurimismeetodid

Tartu Vangla on hetkel Eesti Vabariigis tegutsevast kolmest vanglast väikseima personaliga organisatsioon: seisuga 1.06.2016 kuulus Tartu Vangla koosseisu 422,3 teenistukohta, sh 261 vanglaametniku kohta. Alates 1. juunist 2008 liideti vanglatega ka piirkondlikud kriminaalhooldusosakonnad, mis seni olid kuulunud piirkondlike kohtute juurde. Samuti loodi ning avati 2015. aastal Tartu Vangla avavangla üksus. Eelnevast tulenevalt on sellise organisatsiooni näol tegemist üsnagi laiahaardeliste eesmärkidega asutusega, kus eksisteerivad samaaegselt nii organisatsiooni kui terviku väärtused kui ka struktuurüksuse spetsiifilised väärtused. Erinevatel ametitel on õiguskorrast ning tavast tulenevalt erinevad informatsiooni vajadused ning võimalused nende rahuldamiseks.

Magistritöö raames viidi läbi empiiriline uurimus, mille raames kasutati andmete kogumiseks kvantitatiivset uurimismeetodit – ankeetküsitlust. Küsitlusmeetodiks oli struktureeritud ankeet, mis sisaldas nii avatud kui ka etteantud vastusevariantidega küsimusi. Meetod sai valitud seetõttu, et infovajaduste ja infoallikate kasutamise analüüsis on kvantitatiivset meetodit peetud kõige otstarbekamaks, ankeediga saadud andmestikku on võimalik vaadelda uuritava soo, vanuserühma, elukoha jt objektiivsete näitajate lõikes ning teha üldistusi üldkogumi suhtes. Meetodi miinusteks on aga asjaolu, et meetodit ei saa töö käigus täiustada, ankeetide ringlusse saatmise järel ei ole võimalik enam täiendusi teha. Samuti pole võimalik laekunud ankeetide puhul ebaselgeid kohti üle täpsustada. Ankeetküsitluse läbiviimise miinuseks peab pidama ka madalat ankeetide laekumist.

Tulemuste analüüsil on kasutatud statistilist andmeanalüüsi meetodit ning analüüsi vahendina Microsoft Excelit. Ankeetküsitluse eesmärgiks on uurida Tartu Vangla vanglaametnike infovajadusi, sagedamini kasutatavaid infoallikaid ning probleeme infoallikate kasutamisel ning ametialase informatsiooni leidmisel. Ankeet jaguneb viieks osaks: esimene sisaldab küsimusi objektiivsete tunnuste (sugu, vanus, amet jms) kohta, teine osa koosneb infovajaduste määratlemisest ning kasutatavate infoallikate kasutamise väljaselgitamisest, samuti olemasolevatele infoallikatele hinnangu andmisest, kolmas ja neljas osa on suunatud kahe

konkreetses andmekogu spetsiifilisema kasutuse väljaselgitamisele ning viies osa infootsingul esinevate tõrgete väljaselgitamiseks (Lisa 1).

Ankeetküsimustiku küsimused koostas autor magistritöö teoreetilises osas käsitletud teooriatest, vangla asjaajamiskorra analüüsist ning andmekogude aluseks olevate õigusaktidest tulenevatest erisustest lähtudes. Küsimustiku struktuuri formuleerimiseks töötati autori poolt eelnevalt läbi erinevaid infovajaduse ja –käitumise ning sellega kaasnevate probleemide teooriaid ja uurimusi, millega on võimalik hinnata ametnike ametialaseid infovajadusi ja konkreetse infoallika kasutust mõjutavaid faktoreid. Erinevate teooriate läbi töötamise eesmärgiks oli leida ühisosa erinevate infoteadlaste arvamustest seoses tööalase infovajaduse määratlemisega. Saadud määratlust peaks olema võimalik rakendada Tartu Vangla ning üldisemalt Eesti vanglaametnike infovajaduste ning nende rahuldamise võimaluste väljaselgitamisel, samuti olemasolevate infoallikate, täpsemalt andmekogude kasutuse kitsaskohtade kaardistamisel. Ankeetküsitluses esinevate ebakõlade kõrvaldamiseks viis autor läbi pilootküsitluse oma üksuse 4 ametnikuga, mille tulemusel lisati täpsustavaid kommentaare ja mõni vastuse variant. Küsitluse läbiviimiseks Tartu Vanglas edastatud ankeetküsimustik Tartu Vangla direktorile (puhkuste tõttu direktori ülesannetes ametnik) hinnangu andmiseks, omapoolsete ettepanekute esitamise võimaldamiseks koos loataotlusega küsitluse läbiviimiseks vanglateenistujate seas.

Magistritöö eesmärgist lähtuvalt on autor valimina kasutanud kihtvalimit. Valimi moodustamisel võeti aluseks Tartu Vangla teenistujate koosseis (Tartu Vangla..., 2016) (422,3 teenistujat), valimi üldkogusse valis autor kõigi struktuuriüksuste vanglateenistujad, kelle põhiülesannete sekka kuulub töö kinnipeetavatega. Valimi koostamisel on arvesse võetud asjaolu, et valimisse kuuluvate isikute põhiülesannete sekka ei kuulu töö andmekogudega ehk tegemist ei ole spetsialiseerunud infotöötajatega. Valimisse kuulus 10 struktuuriüksust, kokku 263 vanglateenistujat. (Tabel 1)

Tabel 1 Valimi koosseis

Teenistuskohad struktuuriüksuste kaupa	
Sisekontroll	3
Esimene üksus	34
Teine üksus	29
Kolmas üksus	31
Neljas üksus	34
Viies üksus	31
Avavangla	10
Teabe- ja uurimisosakond	11
Järelevalveosakond	69
Saateüksus	11
Kokku	263

Küsimustik oli kättesaadav kõigile Tartu Vangla vanglaametnikele, kuna üleskutse uuringus osalemiseks edastati Tartu Vangla struktuurüksuste listide aadressile. Tartu Vanglas viidi küsitlus läbi ajavahemikul 14. juuli – 24. juuli 2016, vanglateenistujatele saadeti ankeet välja elektrooniliselt, *Google Forms* kaudu. Täiendavalt saadeti välja 121 küsimustikku paberkandjal struktuurüksuse juhtide vahendusel otse viimaste alluvatele, kelle arvutisse pääsemise võimalused võisid tööajast sõltuvalt olla piiratumad. Elektrooniline küsimustik oli kattuv paberkandjal ankeetküsitlusega. Kahel eri viisil ankeetide ringlusse saatmise eesmärk oli tagada valitud meetodi nõrga külje, s.o ankeetide madala laekuvuse, väiksemat mõju vajaliku arvu ankeetide tagasilaekumisel. Paberkandjal ankeetküsimustike tagastamiseks kasutati ümbrikku.

4 Tulemused ja analüüs

Tartu Vangla ametnikelt koguti andmeid veebikeskkonnas kujundatud ja esitatud küsimustiku teel, milles vastamine oli anonüümne. Vastanute hinnangud ja arvamused kirjeldavad organisatsiooni liikmete seisukohti Tartu Vangla infoliikumisest, kasutatavatest infoallikatest ning kaasnevatest probleemidest ja tõrgetest.

Küsimustikule vastas 70 teenistujat, mis moodustab 26,6% üldvalimist, neist 51% mehi ja 49% naisi, mis on proportsioonis valimisse kuuluvate struktuuriüksuste liikmete jaotusega – vastavalt 59% ja 41% (Tabel 2)

Kõige rohkem laekus ankeete valvurite ja vanemvalvurite hulgast, mis on mõistetav, kuna valvurid moodustavad enamuse vanglaametnikest – Tartu vangla teenistujate seas 179 valvuri või vanemvalvuri ametikohta. Laekunud ankeetide osakaal ametikohast lähtuvalt oli järgmine: valvurid – 39 vastanut ehk 56% vastanutest, järgnevad inspektor-kontaktisikud – 16 vastanut ehk 23%, üksuse- või osakonnajuhid – 5 vastanut ehk 7%, inspektorid – 5 vastanut ehk 7%, spetsialistid või peaspetsialistid – 3 vastanut ehk 4% ning muud mitte vanglaametnikud (üksuse psühholoog, sotsiaaltöötaja) – 2 vastanut ehk 3%. Laekunud ankeetide ametikohaline jaotuvus on samuti proportsioonis vanglateenistujate üldkogumi proportsioonidega.

Kõige aktiivsem ankeetküsitluse täitja oli esimene üksus, kus vastajaid oli 16. Nimetatud üksusest laekus tagasi ka kõige rohkem paber kandjal ankeete, mis ilmestab, et isiklik lähenemine tõstab tulemuste laekumise tõenäosust. Struktuurüksuste lõikes oli ankeetide täitjate arv sisuliselt proportsioonis struktuurüksuse osakaaluga üldvalimist. Hälve esineb teise üksuse tulemustes, kus ankeete tagastati vaid 4 ning Avavangla ja Teabe- ja uurimisosakonna lõikes, kust laekus tagasi kummastki vaid 1 ankeet. Eelnimetatust kahe viimase puhul võib tulemuste põhjal üldistuste tegemine olla ebatäpne. Teise üksuse puhul ei pea töö autor hälbe tekkimise tõenäosust niivõrd suureks, kuna üksuste raames ametikohtade tööülesanded enamjaolt kattuvad.

Protsentuaalselt vastasid ankeetküsitlusele kõige aktiivsemalt pikema tööstaažiga ametnikud, üle 5-aastase tööstaažiga ametnike osakaal 46%.

Tabel 2 Vastanute hulk koguvalimi suhtes

Kirjeldatavad taustandmed	Kirjeldatavad taustandmed	Vastanute arv	Vastanute %	Üldkogum	Üldkogumi jagunemise %
		70	27%	263	
Sugu	Naisi	34	49%	107	41%
	Mehi	36	51%	156	59%
Vanus	Kuni 29	29	41%		
	30-45	28	40%		
	Üle 45	13	19%		
Staaž	Tööstaaž alla 1 aasta	7	10%		
	Tööstaaž 1-5 aastat	31	44%		
	Tööstaaž üle 5 aasta	32	46%		
Ametikoht asutuses	Juht	5	56%	9	3%
	Valvur või vanemvalvur	39	22%	179	68%
	Inspektor	5	63%	8	3%
	Inspektor-kontaktisik	16	53%	30	11%
	Spetsialist või peaspetsialist	3	11%	28	11%
	Muu	2	22%	9	3%
Struktuurüksus	I Üksus	16	47%	34	13%
	II Üksus	4	14%	29	11%
	III Üksus	10	32%	31	12%
	IV Üksus	9	26%	34	13%
	V Üksus	9	29%	31	12%
	Avavangla	1	10%	10	4%
	Järevalveosakond	17	25%	69	26%
	Teabe- ja uurimisosakond	1	9%	11	4%
	Sisekontroll	1	33%	3	1%
	Saateüksus	2	18%	11	4%

4.1 Infovajadused ja kasutatavad infoallikad

Küsitluse tulemused esitab töö autor ankeedis esitatud küsimuste järjekorras. Esmalt vaadeldakse vanglateenistujate infovajadusi tööülesannete täitmisel ja ametialaselt kasutatavaid infoallikaid, selle raames vastanute hinnangut ühe või teise allika omadustele, mis võivad määravaks saada selle kasutamise üle otsustamisel. Seejärel süveneb töö ametialaselt kasutatavate peamiste andmekogude kasutamise eripäradele, misjärel leiavad käsitlust probleemid, mis võivad informatsiooni otsimisel tekkida.

Läbiviidud küsitluse raames andis töö autor vanglateenistujatele võimaluse ise määratleda, mis on need valdkonnad, mis nende hinnangul täiendavaid teadmisi nõuavad ehk kus on nende

hinnangul informatsiooni lüngad, mida tuleks täita. Töö autor ei tahtnud küll antud küsimuse juures vastajaid mõjutada, kuid ankeetküsitluse piloot-testimisel saadud tagasisidest nähtus, et küsimuse sõnastusest ei pruugita üheselt aru saada. Nii sai esitatud mõned näited. Kuigi vastuse täitmine oli elektroonilises ankeedis tehtud kohustuslikuks, leidsid vastajad sellele lahenduse ning kokkuvõttes 70st vastanust 26 märkis, et kõik infovajadused on rahuldatud või ei osanud üldist valdkonda välja tuua. Üks vastanu tõi täiendavalt välja: „Küsimus ei ole mitte niivõrd valdkonnas kui info kvaliteedis. Oma töö edukaks tegemiseks on näiteks vältimatult vajalik karistusregister. Kui sinna antakse aga üksnes piiratud ligipääs (arhiivandmeid ei näe), on info poolik ja suhteliselt tulutu.“

Tabel 3 Infovajadused valdkonniti

Valdkond	Vastuste arv
Seadused ja seadusmuudatused	19
Töökorraldused	18
Isikuandmed ja nende kaitse	4
Ligipääs (erinevad registrid)	4
Delta	3
Ülevaade toimunud sündmustest	2
Vangis	1
Narkootiliste ainete liikumine vanglas	1

Tabel 3 tulemustest nähtub, et kõige enam hinnatakse informatsiooni puudujääki seaduste ja seadusmuudatuste valdkonnas. 19 vastanut leidis, et ametialaselt on kehtiva seadusandlusega kursis olemine väga oluline. Vangistust ning sellega seotud asjaajamist reguleerib hulgaliselt õigusakte, nendega kursis olemine on jäetud aga iga ametniku enda hooleks. Vastanute seast üks üksuse juht on peamise infovajadusena välja toonud seadusmuudatused ning seletanud seda järgnevalt: „Seadusmuudatused meid puudutava valdkonna kohta võiks jõuda meieni teavitamise teel, ilma et ise peaks kätt pulsil hoidma.“

Teisena on välja toodud töökorraldused, nii kogu vanglat kui ka konkreetset üksust hõlmavad, mida toodi välja 18 korral. Mitmed vastajad on välja toonud, et töökorralduste osas on raskendatud nende vajadusel väljaotsimine. Kuivõrd üldjuhul kasutatakse nende edastamise

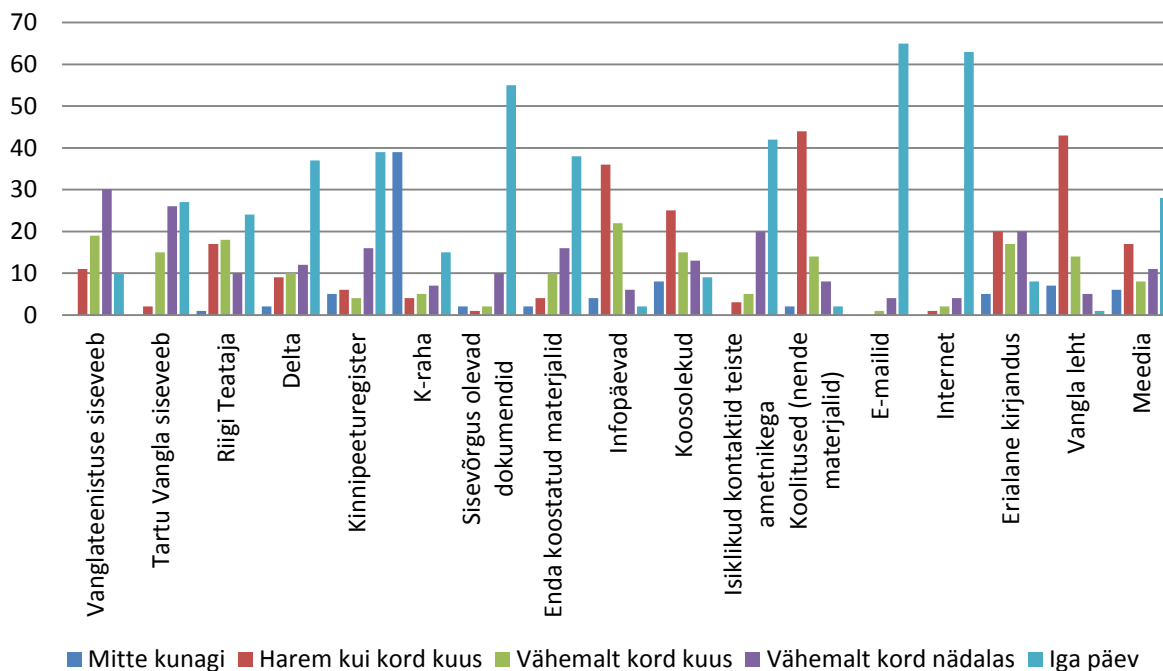
kanalina e-maili ning keskset arhiivi ei eksisteeri, siis võib infovajaduste rahuldamine olla uuele ametnikule raskem kui ametnikule, kes korralduse väljaandmise ajal juba organisatsioonis töötas.

Väiksema osakaaluga on vastajad välja toonud vajaduse isikuandmete ning nende kaitsega seonduva järele – 4 vastust. Osaliselt isikuandmete kaitsega seonduvalt on 4 vastajat välja toonud erinevatele registritele juurdepääsu võimaldamise või neile vaid osalise juurdepääsu võimaldamise. Kuna isikuandmetele laieneb isikuandmete kaitse ning erinevates registrites kajastuv informatsioon võib täiendavalt sisaldada delikaatseid isikuandmeid, siis on neile juurdepääsu tagamine tihti kitsalt ametialase kasutamisega piiratud.

Vastanute seast vaid 3 tõi välja dokumendihaldussüsteem Delta ning vaid 1 Vangise, viidates, et vajaduste rahuldamiseks oleks tarvis nimetatud andmekogude kasutamiseks vajalikku teavet/oskusi.

Vangla töös on väga oluline roll informeeritusel ning informatsiooni kiirel liikumisel. Töölalasel kasutatakse erinevaid infokanaleid ning allikaid. Et välja selgitada, milliseid infoallikaid ning kui tihti vanglateenistujad kasutavad, tuli ankeetküsitluses märkida 5-palliskaalal konkreetse allika kasutamise sagedus. (Joonis 5) Kuivõrd ametist sõltuvalt võib allikaid olla veel täiendavaid, oli vastajatel võimalik ka omaltpoolt allikaid lisada, juhul kui seda peeti vajalikuks. Küsitlusega välja selgitatud ametnike poolt kasutatavate infoallikate pingerida iseloomustab nii situatsiooni, milles vanglateenistujad töötavad, kui ka nende harjumusi infotarbijana. Kasutatavate infoallikate pingerida on koostatud nende kasutamise protsendi ning keskmise sageduse alusel (Lisa 2). Kasutajaks loetakse kõik vastanud, kes on infoallika kasutamise sageduseks märkinud „Iga päev“ kuni „Harvem kui kord kuus“. Keskmise arvutamisel on aluseks võetud 5-punkti-süsteem, kus 4 on vastuse „Iga päev“ väärtuseks ning 0 vastab „Mitte kunagi“-le.

Kasutatavad infoallikad

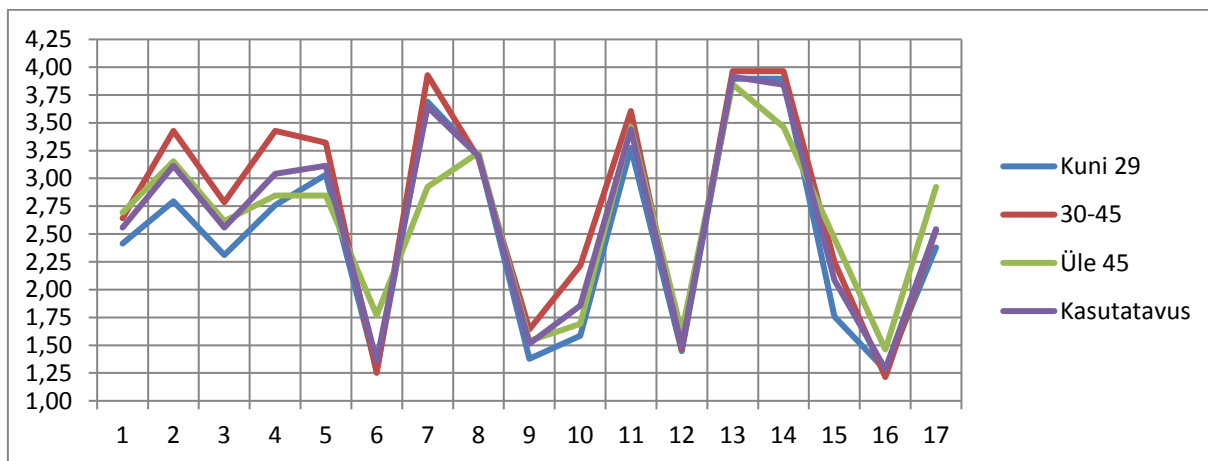
Joonis 5 Kasutatavad infoallikad

Lisaks tõi 3 vastajat valiku „Muu“ all välja Karistusregistri, samuti 3 vastajat Rahvastikuregistri, ning 1 vastaja kohtuinfosüsteemi (KIS), PPA kodulehekülje, vanglate kodulehed (avalikud), facebooki ja Õiguskantsleri seisukohad. Eelnimetatute kasutamise sagedus oli valdavalt vähemalt kord nädalas või kord kuus.

Enim kasutatust, st 100% vastanutest kasutab suuremal või vähemal määral 5 infoallikat: E-mailid, Internet, isiklikud kontaktid teiste ametnikega, Tartu vangla siseveeb ja Vanglateenistuse siseveeb. Suure kasutatavusega on lisaks Riigi Teataja (või seadused, määrused, kohtulahendid mõne muu kanali vahendusel) – 99% vastanutest. Eelmisest vähemate kasutajatega on sisevõrgus olevad tabelid, dokumendid jms – 97% kasutajaskonnaga. Vaadeldes samas nende infoallikate kasutamise sagedust, on nimetatud infoallika näol tegemist kõige sagedamini kasutatava ametialaseks kasutamiseks loodud informatsiooniallikaga – 78,6% vastanutest kasutab igapäevaselt ning 14% vähemalt kord nädalas. Peaaegu kõik vastanud kasutavad ametialaselt lisaks enda koostatud materjale (97%), Deltas olevaid dokumente (97%) ja Kinnipeeturegistrit (94%). Infoallikatena on vastajad märkinud ka infopäevad ja koolitused ja nende materjalid ning vangla lehe, mida kasutab küll enamus vastanutest, kuid mille kasutamissagedus on harv. Nende ning ametialaseks kasutamiseks

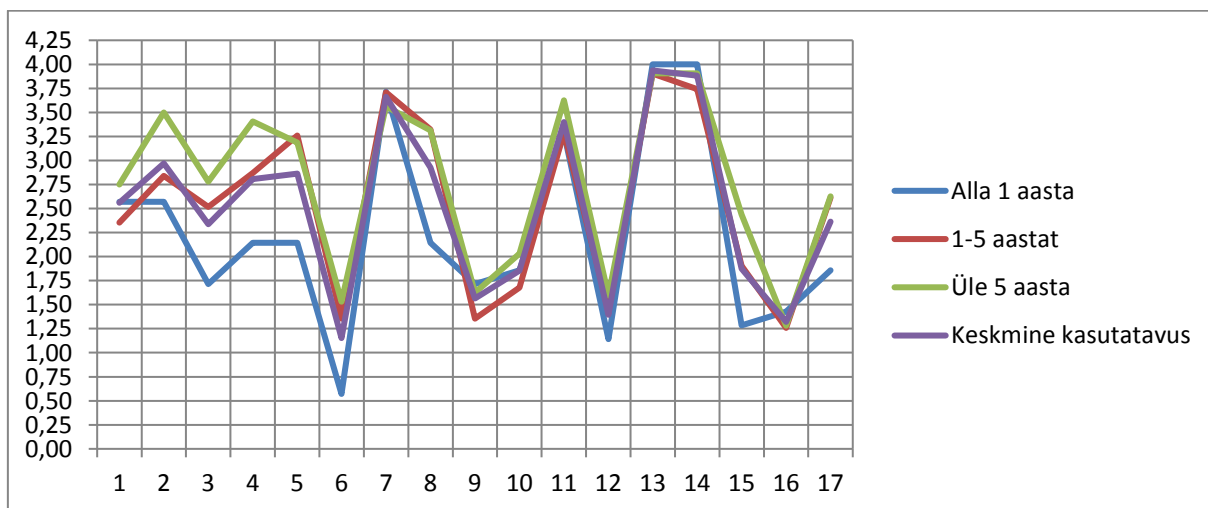
mõeldud k-raha kasutamine on aga kõige väiksem, sealjuures 39 vastanut ehk 55,7% vastanutest ei kasuta seda üldse.

Valdava enamuse infoallikate kasutuse puhul ei erinenud kasutamise sagedus lähtuvalt vanglateenistuja vanusest. (Joonis 6)

Joonis 6 Infoallikate kasutus vanusegrupiti

Tööstaažist tulenevalt infoallikate kasutus valdavalt kattub, erinevus tekib aga rangema struktuuriga ametlike kanalite puhul, kus väiksema tööstaažiga teenistujad eelistavad informatsiooni leidmiseks kasutada sekundaarseid, lõdvema struktuuriga allikaid nagu sisevõrgus olevad dokumendid, või e-mailid, isiklikud kontaktid. (vt Joonis 7)

Joonis 7 Infoallikate kasutus tööstaaži alusel

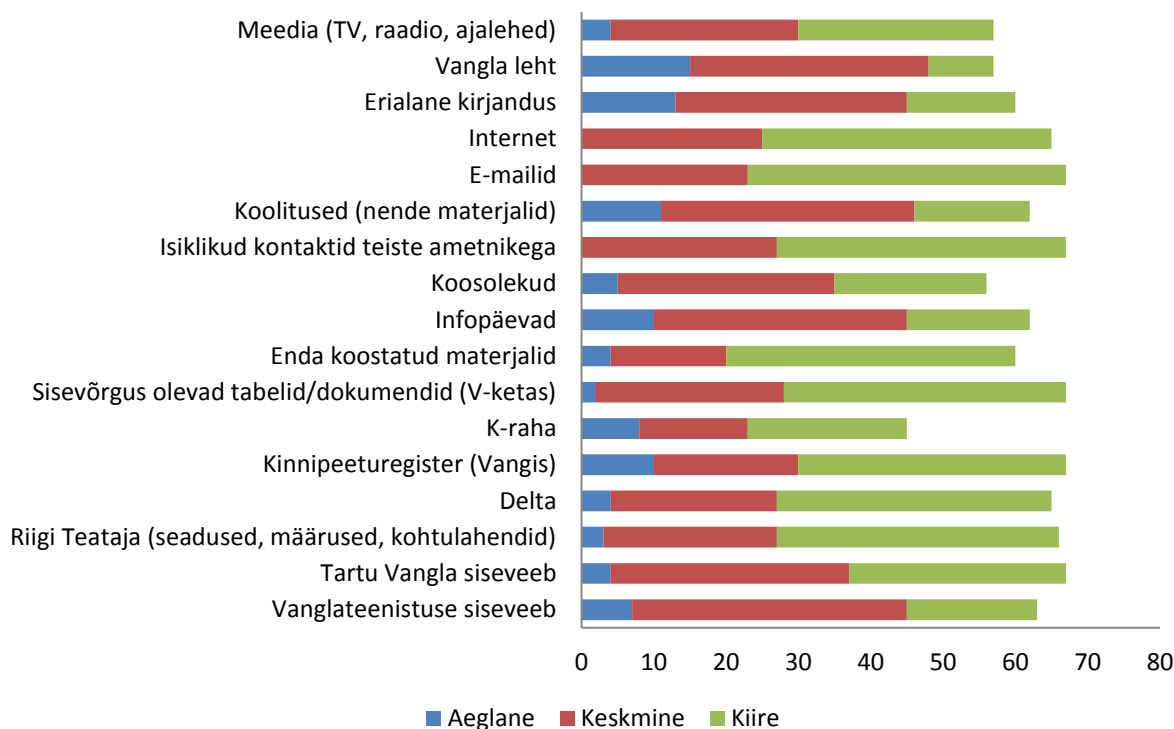
Infoallikate kasutamist analüüsis autor ka ametikohtade lõikes (Lisa 3). Enimkasutatud infoallikad on valdavalt samad, eesotsas Internet, e-mailid, isiklikud kontaktid teiste ametnikega, sisevõrgus olevad dokumendid. Suuremad erinevused tulevad sisse koosolekute juures, mida juhid kasutavad sisuliselt igapäevaselt, spetsialistid ja peaspetsialistid kasutavad koosolekuid vähemalt kord nädalas. Inspektoritel, inspektor-kontaktisikutel jääb see koosolekute kasutamise sagedus vähemalt kord nädalas ja kord kuus vahele, millest võib järeldada, et koosolekuid kasutatakse, kui mingit asjaolu või probleemi peab arutama veidi suuremas ringis. Suureks erinevuseks on siin aga valvurid ja vanemvalvurid, kellest vaid 79% kasutab koosolekuid infoallikana, ülejäänud kasutajad on aga üsna harvad kasutajad ning nii jääb keskmine näitaja harvem kui kord kuus juurde.

Kõige suuremad erinevused ilmnevad aga andmekogude ja ka õigusaktide kasutuses. Kuigi seadusandluse ja seadusmuudatustega kursis olemise vajadust mainisid mitmed vastanud, nähtub Riigi Teataja kasutajaskonnast, et enamus küll kasutavad seda allikana, kuid kasutamise sagedus erineb suuresti ametikoha lõikes. Nii näiteks kasutab 100% juhtidest seda igapäevaselt, inspektorite, inspektor-kontaktisikute ning spetsialistide ja peaspetsialistide keskmine kasutus viitab, et seda kasutatakse mitmel korral nädalas, kuivõrd ükski nimetatud ametikohal pole vastuses märkinud harvemast sagedust kui „vähemalt kord nädalas“. Valvuri ametikohal jääb keskmine kasutus „kord kuus“ või „harvem kui kord kuus“ kanti.

4.1.1 Kasutatavate infoallikate kiirus, arusaadavus ja usaldusväärsus

Magistritöö raames proovis autor välja selgitada üldised alused, miks üks või teine infoallikas või –kanal on eelistatum. Selle raames sai uuritud ka vastanute hinnangut eelnevalt loetletud allikate kiirusele, kuna ametikohast sõltuvalt on informatsiooni kiire kättesaadavus oluline. Et tulemused tõesema ülevaate annaks, paluti vastajatel märkida väärtused vaid neile allikatele, mida nad realselt tööalaselt ka kasutavad. Mis puutub info saamise kiirusesse (vt Joonis 8), siis vastajad pidasid kõige kiiremaks infokanaliks e-maile ja internetti. Enda koostatud materjalid ja kontaktid kolleegidega peeti võrdselt kiireteks vajaliku informatsiooni kättesaamisel. Keskmiselt kiire hinnangu sai veel Riigi Teataja ning sisevõrgus olevad dokumendid ja Delta. Ülejäänud infoallikaid peeti keskmise kiirusega, madalaima hinnangu said erialane kirjandus, infopäevad ja vangla leht. Erialase kirjanduse puhul võib otsustavaks

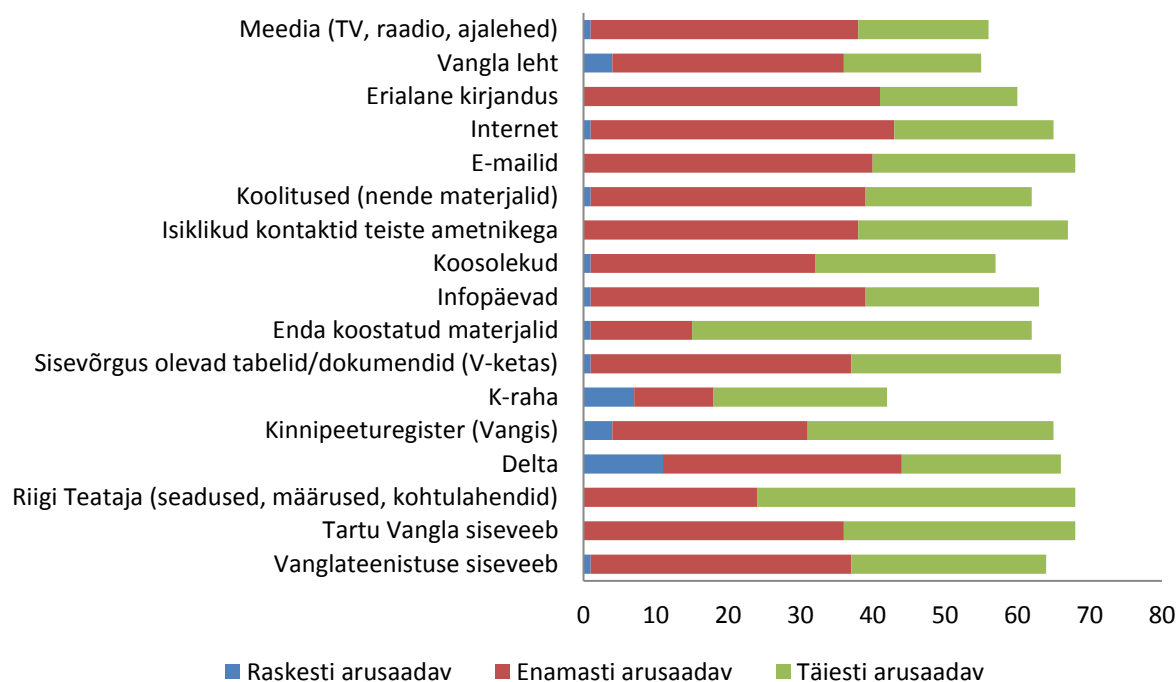
saada ka konkreetsetele vajadustele ja situatsioonidele vastava eestikeelse kirjanduse puudumine või siis selle mahukus, mis liikuvama töölaadiga valvuritele ei pruugi alati kõige sobivam olla.

Joonis 8 Infoallikate hinnanguline kiirus

Kõige selgemaks ja arusaadavamaks hindasid vastajad seda infot, mida nad saavad enda koostatud materjalidest. (vt Joonis 9) See on ka arusaadav, kuna materjali koostamisel on tehtud juba teatud eeltöö ning sõnastatud see endale sobivas vormis ning kujul. Ka Riigi Teataja ei paista vanglateenistujatele arusaamise osas raskusi tekitavat: 68 vastajast, kes seda kasutavad, märkis 44, s.o umbes 65% vastanutest, et Riigi Teataja on täiesti arusaadav. Teisi allikaid peeti üldjoontes võrdselt arusaadavateks, ainukeseks erandiks paistavad olevat käesoleva töö keskmes olevad andmekogud Delta, Vangis ja k-raha, mille puhul mitmed vastajad on märkinud, et need on raskesti arusaadavad. Delta ja k-raha puhul peab 16,7% ning Vangise puhul 6% selle kasutajatest andmekogude kasutust raskesti arusaadavaks. Ankeetküsitluse vabavastuste all märkis üks valvur: „Delta võiks olla lihtsamini kasutatav ka tavalise valvuri

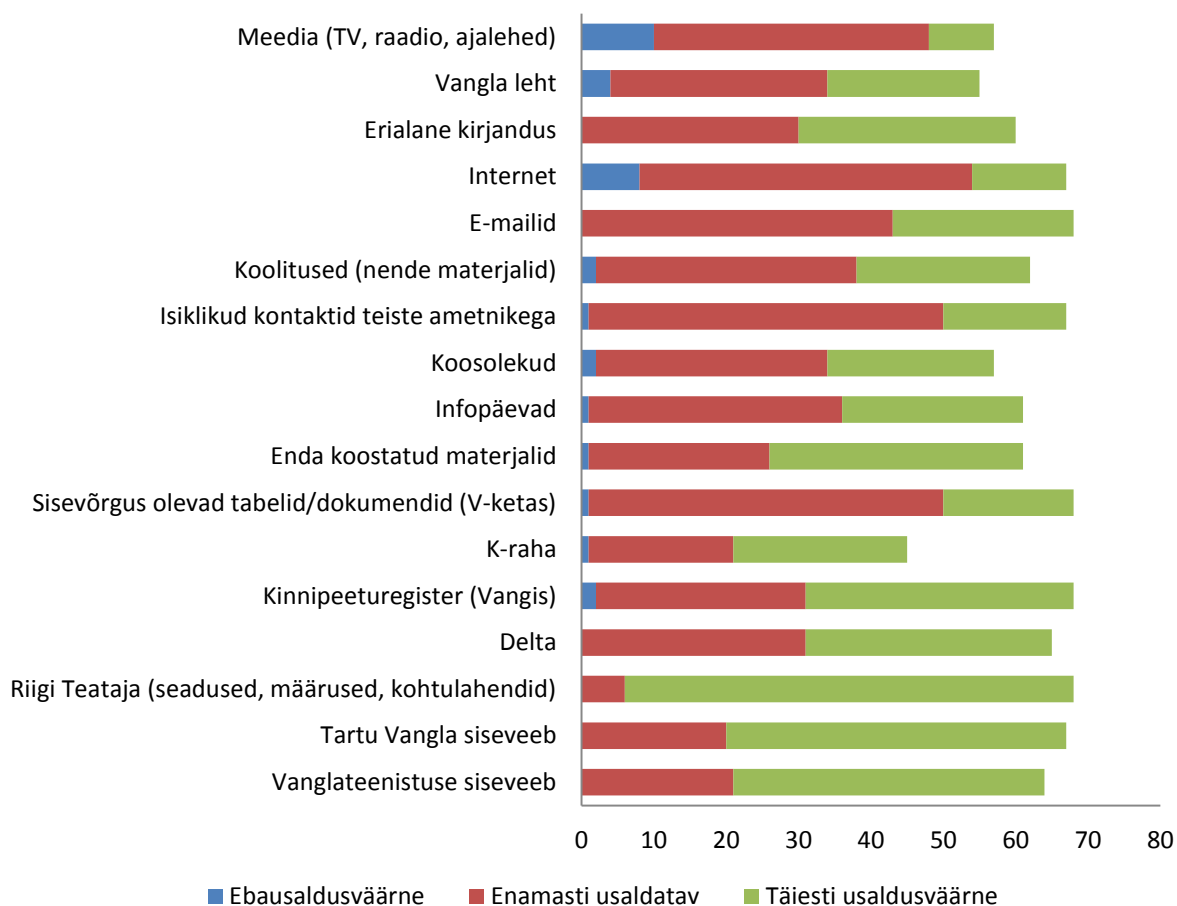
jaoks. Vangis on tihti vigane“. Oli ka teisi viiteid, et andmekogud vajaks arusaadavamaid kasutusjuhendeid, kuidas ja kust mida otsida.

Joonis 9 Infoallikate hinnanguline arusaadavus

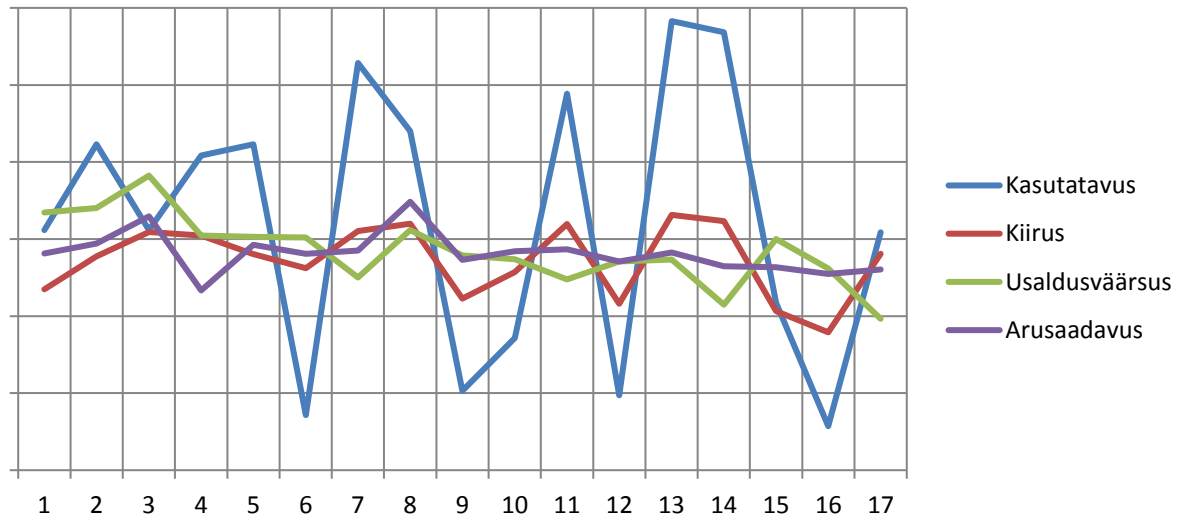
Kõige usaldusväärsemaks infoallikateks peavad vanglateenistujad Riigi Teatajat, vastanutest 91% peavad seda täiesti usaldusväärseks. (vt Joonis 10) Usalduse suur protsent on tingitud asjaolust, et tegemist on riiklikult korraldatud ametliku infokanaliga. Seaduste, määruste ja kohtulahendite jmt puhul on seetõttu tegemist usaldusväärsete infoallikatega, kuivõrd dokumentide koostajateks on pädevad spetsialistid ning need on koostatud kaalutletult ning põhjaliku töö tulemusena. Suur usaldus on vanglateenistujatel ka vanglateenistuse ja Tartu Vangla siseveebi vastu. Eelnimetatud allikatele võib omistada sarnaselt Riigi Teatajale ametliku allika vormi ning asjaolu, et need kajastavad eelnevalt kontrollitud teavet. Samuti on nende vahendusel ligipääsetav dokumentatsioon koostatud ametlikku asjaajamiskorda silmas pidades. Eelesitatute eeliseks võib pidada asjaolu, et neis on garanteeritud ajakohane info. Keskmisest kõrgema usaldusväärusega on vastajate hinnangute alusel ka enda koostatud

materjalid – vaid üks vastanu pidas enda koostatud materjale ebausaldusväärseteks. Samuti usaldavad vanglateenistujad Deltat, Vangist ja need vähesed kasutajad, kes seda kasutavad, ka k-raha. Riiklikul tasandil hallatavate registrite ja andmekogude usaldus sõltub taaskord asjaolust, et keegi kõrgemalseisev vastutab selle eest, et andmed oleks ajakohased ja korrektsed. Võrdselt usaldusväärseks peetakse ka erialast kirjandust. Taas kord on oluline aspekt, et see vähene kirjandus, mis olemas, on oma ala spetsialistide poolt koostatud. Samas internet, mis oli vastustest tulenevalt enim ja kõige sagedamini kasutatav infoallikas, on meedia kõrval üks kõige vähem usaldusväärsemaid allikaid. Interneti miinuseks võib pidada asjaolu, et üldise otsinguga võib sattuda ükskõik kelle poolt kirjutatu peale, mis ei pruugi esmalt olla asjakohane, kuid võib sisaldada ka valeinformatsiooni. Eelnevast tulenevalt on meedia ning interneti kasutusala üsnagi piiratud vanglatöös vajaliku informatsiooni hankimisel.

Joonis 10 Infoallikate hinnanguline usaldusväärsus

Kokkuvõttes võrreldes infoallikate kasutust ning nende hinnangulist kiirust, usaldusvärsust ning arusaadavust, esmapilgul otseseid mõjutajaid silma ei jää. Tegurite näidlikustamiseks analüüsis autor eelnimetatud tegurite keskmisi infoallikate üldise kasutatavusega. (Joonis 11)

Joonis 11 Infoallika kiirus, usaldusvärsus ja arusaadavus võrdluses infoallikate kasutusega

Andmete analüüsi põhjal võib eristada, et madalama usaldusvärsusega infoallikate kasutamise kasuks räägib nende lihtne ning kiire kasutamine, sellisteks on näiteks internet ja e-mailid, samuti isiklikud kontaktid teiste ametnike ja kolleegidega. Kiirus on aga sõltuvaks teguriks ka usaldusväärsete, kuid samas mitte niivõrd sagedalt uueneva või pakutava informatsiooni allikate puhul, nagu näiteks infopäevad. Ainuke allikas, kus sellest arusaamine suuremat rolli omab on enda koostatud allikad, ülejäänud allikate puhul paistab see pigem sekundaarseks kriteeriumiks olevat. Kokkuvõttes jääb infoallika kasutuse otsustamisel keskseks teguriks tööülesandest tulenev vajadus ning esmalt kasutatakse harjumuspärasest kõige kiiremat infoallikat, milles arvatakse vajalik informatsioon olevat. Enesest mõistetav on siinjuures see, et näiteks töökorraldusi ei minda otsima internetist.

4.2 Andmekogud

4.2.1 Vangis

Vangise näol on tegemist andmekoguga, mis peaks hõlmama kogu teavet, mida kinnipeetava kohta vaja teada, millest tulenevalt võis eeldada, et kõik vanglateenistujad, kelle tööülesannete hulka kuulub töö kinnipeetavatega mingil määral nimetatud registriga ka kokkupuudet omavad. Tagastatud vastuste põhjal aga nähtub, et registrit kasutab tööalaselt vaid 93% vastanutest, samas kasutamise sageduse poolest on tegemist keskmisest tihedamalt kasutava infoallikaga, mida valdav enamuse vastajatest kasutatakse igapäevaselt või vähemalt korra nädalas. (Lisa 2)

Kinnipeeturegistri keskmisest sagedasemat kasutamist ei paista mõjutavad teenistujate hinnang selle kiirusele, usaldusväarsusele või arusaadavusele.

Ametialast lähtuvas võrdluses (Lisa 3) kuulub Vangis inspektor-kontaktisikute, inspektorite ning juhtide peamiste infoallikate sekka, kes kasutavad seda praktiliselt igapäevaselt. Valvurite ja vanemvalvurite puhul on selle kasutatavuses märgata aga suuremaid erisusi. Kui ülejäänud ametikohtade esindajad kõik siiski mingis ulatuses Vangist kasutavad, siis valvurite ja vanemvalvurite ametikoha lõikes kasutab seda vaid 87% vastanutest. Siinkohal viitavad mittekasutajad pigem juurdepääsu puudumisele, mitte asjaolule, et nad ise oleks otsustanud andmekogu mitte kasutada.

Nii nähtub Joonis 12-st Vangise valdkondade kasutajate %, üldine valdkondlik kasutus on esitatud Lisa 4. Enim kasutust leiavad põhiandmed ning valdkonnad, mis on valdavalt seotud ka vanglas julgeoleku tagamisega seotud toimingutega, nt keeldudest kinnipidamine, kinnipeetava suhtes kohaldatud julgeolekuabinõud, isoleerimisvajadus või fotod isiku samasuse tuvastamiseks. Kõigi eelnimetatute kasutus jääb 70-91% vahele.

Üle keskmise kasutatakse veidi spetsiifilisemaid andmeid nagu kinnipeetava suhted, kinnipeetava suhtes kohaldatud distsiplinaarkaristused, vangistuse aluseks olev karistus, vanglate ja arestimajade vaheline liikumine ning ka kinnipeetava isiklikud ning vangla poolt antud asjad, mille kasutus on üsna sarnane jäädes 63-64% vahele.

Keskmise kasutusega on kinnipeetava taasühiskonnastamist puudutavad valdkonnad: tööhõive, sotsiaalprogrammis osalemine, isiklikud dokumendid, haridus ja eriala, elukoht, lühisõidud,

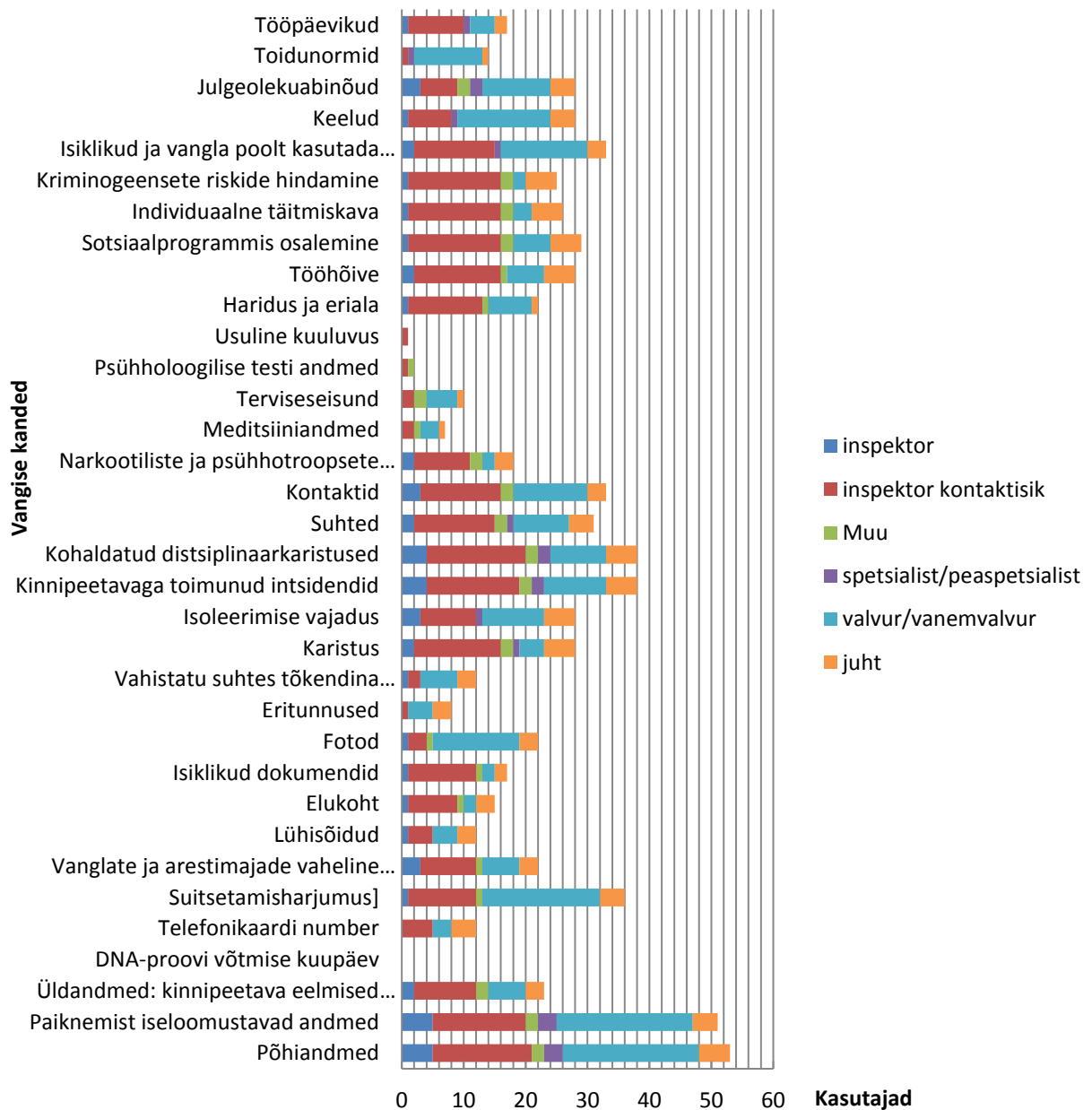
individuaalne täitmiskava, kriminogeensete riskide hindamine jms. Eelnevate kasutus on 46-56% vahemikus.

Joonis 12 Vangise valdkondade kasutamise %

Kasutatavuse alumises otsas on valdavalt delikaatseid isikuandmeid sisaldavad valdkonnad, nt meditsiiniandmed, usuline kuuluvus ja psühholoogilise testi andmed, millega tutvumiseks on sätestatud lisapiirangud. Seetõttu on nimetatud valdkondade kasutatavus ka üsna väike, jäädes 16-30% juurde.

Kuna Vangise kategooriate puhul on kohati tegemist juba vägagi spetsiifiliste andmetega, siis pidas töö autor otstarbekamaks nende kasutamist analüüsida peamiselt ametikohast sõltuvalt ning ka seda vaid andmeid sageli kasutatavate lõikes (Joonis 13)

Joonis 13 Vangise valdkondade kasutus ametite kaupa

Ametite lõikes nähtub, et valvurid kasutavad peamiselt põhiandmeid ning kinnipeetava paiknemist iseloomustavaid andmeid, kuid seda teeb ka vaid 56% kõigist nimetatud ametikoha

esindajatest. Valvurite poolt enam kasutatavate valdkondade sekka kuuluvad valdavalt otseselt nende peamiste tööülesannetega seotud valdkonnad, otseselt järelevalve teostamisega seotud. Sellisteks on nt suitsetamisharjumus 48,7%, keelud 38,5%, kinnipeetava isiklikud asjad 35,9%, julgeolekuabinõud 28,2%. Samas taasühiskonnastamist puudutavad valdkonnad valvurite poolt üldiselt kasutust ei leia, nt sotsiaalprogrammis osalemine leiab kasutust 15,4% valvurite poolt.

Inspektor-kontaktisikud kasutavad enim taas põhiandmeid ning paiknemist iseloomustavaid andmeid ning seda 93-100% ulatuses. Taaskord on märgata, et enim kasutust leiavad otseselt tööülesannetega seotud valdkonnad. Karistuse planeerimise ja taasühiskonnastamise valdkonnas – karistus 87,5% sageli, individuaalne täitmiskava 93,8%, kriminogeensete riskide hindamine 93,8%, tööhõive 87,5% jmt. Samuti kinnipeetavale kohaldatud distsiplinaarkaristused 100% ning kinnipeetavaga toimunud intsidendid 93,8% . Üle keskmise leiab sagedast kasutamist ka kinnipeetava kontaktid, isiklikud dokumendid 80% ringis.

Kõige mitmekülgsema ja laialdasema valdkondade kasutusega on juhid, kes mõne üksiku erandiga kasutavad kõiki valdkondi üsna võrdse sagedusega 60-100%. Vähest kasutust leiavad vaid delikaatsed isikuandmed, millele juurdepääs täiendavalt piiratud ning üksikud näitajad, mis nagu haridus ja kinnipeetavale määratud toidunorm.

Eelnevast tulenevalt nähtub, et Vangise spetsiifilise valdkonna kasutamine sõltub peamiselt ametikohast ning sellega kaasnevatest esmastest töörollidest. Iga vanglateenistuja ei peagi iga kinnipeetava kohta kõike teadma, vaid vajalik on vaid teave, mis on oluline oma tööloigu täitmiseks.

4.2.2 DELTA

Dokumendihaldussüsteem Delta näol on tegemist andmekoguga, mis hõlmab enamust vangla dokumentatsioonist. Teisisõnu sisaldab see nii kinnipeetavaid, töötajaid, kolmandaid isikuid kui ka üldist vangla korraldust puudutavaid dokumente. Dokumentide eristamiseks on kasutusel erinevad sarjad, mis määratakse kindlaks vangla poolt. Näiteks Tartu Vanglas kinnipeetavate poolt esitatud teabenõuded kuuluvad sarja 2-5. Samuti sisaldavad dokumentide metaandmed teavet selle kohta, kes dokumendi on Teinud või esitanud, mis on selle juurdepääsu piirangud jms.

Tabel 4 Delta kasutus ametikohtade lõikes

Ametinimetus	Iga päev	Vähemalt kord nädalas	Vähemalt kord kuus	Harvem kui kord kuus	Mitte kunagi	Keskmine	Kasutajate %
Inspektor	5	0	0	0	0	4,00	100%
inspektor-kontaktisik	16	0	0	0	0	4,00	100%
Muu	0	0	2	0	0	2,00	100%
spetsialist/ peaspetsialist	3	0	0	0	0	4,00	100%
valvur/vanemvalvur	8	12	8	9	2	2,38	95%
Juht	5	0	0	0	0	4,00	100%

Kõigil vangla teenistujatel on juurdepääs Deltale ning valdav enamus seda ka tööalaselt kasutab. (Tabel 4) Teenistujate vanuselise jaotusest lähtuvalt kasutab Deltat enim 30-45 aastaste vanusegrupp ning üle 45-aastaste seas on kõige harvem kasutus. (vt Joonis 6) Lähtuvalt tööstaažist on märgata, et andmekogu kasutatavus tõuseb, mida pikem on tööstaaž vanglas. (vt Joonis 7) Alla aastaste teenistujate puhul on selge, et kõik töölased nüansid ning töökultuur ei pruugi veel nii selge olla ning täiendavad teadmised kust ning kuidas endale vajalikku informatsiooni leida tuleb töötatud ajaga.

Ametialaselt on Delta inspektorite peamiseks töövahendiks, kuivõrd enamuse selle ametikoha esindajate põhitööülesannete hulka kuulub oma struktuurüksuse dokumentatsiooni korrashoid, mis seetõttu hõlmab igapäevast tööd andmekoguga. Kuna Delta vahendusel saadetakse pöördumisi ka vastamiseks ja menetlemiseks ning see üldjuhul käib läbi juhi, siis paratamatult kuulub Delta ka juhtide igapäevaste töövahendite alla. Kinnipeetavate pöördumistele vastavad aga valdavalt inspektor-kontaktisikud, kes saavad Delta vahendusel ülevaate endale saadetud tööülesannetest.

Küsimuse peale, missugust informatsiooni vanglateenistujad aga ise Delta vahendusel otsivad, leidis kõige enam märkimist varasemalt koostatud vastuseid ning erinevad käskkirjad. Näiteks üks vastaja märkis „Kaebusi lahendades vaatan varasemaid pöördumisi ja vastuseid neile, kas on samasisulisi või samal teemal vms, ametniku kohta pöördumisi, mille kohta on seisukoht juba antud.“ Seoses erinevate vastuskirjade otsimisega märkis enamus, et valdavalt otsitakse dokumentatsiooni, et leida alusmaterjal endapoolt koostatavale dokumendile. Ühelt poolt saab nii ülevaate, kas samale kinnipeetavale on sarnasel teemal juba vastatud või kui mõnele muule

kinnipeetavale on samal teemal vastatud, siis järgida ühtset stiili. Samuti otsitakse kinnipeetavate varasemaid pöördumisi ja taotlusi ning neile koostatud vastuseid seoses erinevate menetlustega, kasutades neid näiteks tõendina mõne väite kinnitamisel või ümberlökkamisel.

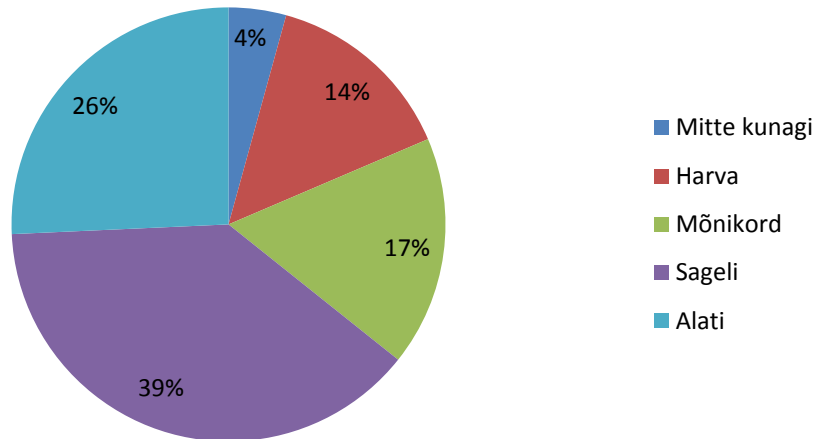
Käskkirjade osas toodi välja nii ametnike kohta koostatuid, nt ergutused, lubade andmised jms, kui ka kinnipeetavate kohta koostatuid. Kinnipeetavatele koostatud käskkirjade seas viidatakse enim täiendavate julgeolekuabinõude kohaldamise käskkirjadele. Eelnimetatute otsimine on põhjendatud, kuivõrd käskkirja alusel piiratakse kinnipeetava õigusi vangla või isiku julgeoleku tagamiseks täiendavalt. Sealjuures võib kinnipeetava suhtes vajadusel kohaldada näiteks asjade keeldu, siis käskkirjas täpsustatakse, millised esemed isikule siiski lubatuks jäävad. Vastavat teavet aga näiteks Vangisesse ei kanta, nii on peamiseks infokandjaks käskkiri ise.

Mitmed vastajad viitasid ka sellele, et otsivad vanglale erinevate aruannete ja taotluste esitamise kohta infot. Sellisteks nimetati näiteks kuluaruandeid, soetustaotlusi, lähetusi aga ka telefoni kasutamise loa taotlemist.

Mitmed vastajad tõid lisaks välja, et otsivad Delta vahendusel kohtulahendeid, teistelt haldusorganitelt tulnud pöördumisi. Samuti erinevaid vangla tööd korraldavaid dokumente.

Nagu eelpool mainitud, saadetakse läbi Delta ka hulgaliselt erinevat informatsiooni, sellisteks võivad olla tööülesanded, teavitused muudatustest või lihtsalt asjast huvitatud isikut teavitamise vajadus. Nii edastatakse Delta vahendusel, üldiselt e-maili peale teavitusega, väga palju informatsiooni, mida konkreetsele isikule või isikute grupile vajalikuks peetakse. Nii jõuab üldjuhul vanglateenistujateni ka teave muudatustest õigusaktides, näiteks kui vanglasisest regulatsiooni selle tõttu muutma on pidanud. Vaatamata sellele nähtub, et sellisel viisil edastatud informatsiooni töötab alati läbi vaid 26% vastanutest, 39% sageli. See tähendab, et 35% teeb seda valikuliselt või nii kuidas juhtub. (Joonis 14)

Delta vahendusel saadetud informatsiooni läbitöötamine

Joonis 14 Delta vahendusel saadetud informatsiooni läbitöötamine

Delta sisaldab suurel hulgal informatsiooni, mis on mingite tunnuste alusel küll süstematiseeritud, kuid mille hilisem leidmine võib süsteemi ennast vähem tundvale isikule tõsiseid raskusi pakkuda. Õiget pöördumist on näiteks lihtne leida, kui teada on dokumendi number, kui aga teada on vaid esitaja nimi, võib sõltuvalt isikust vastuseid saada liiga palju. Mistõttu on deltale peamiselt etteheidetud selle segase kasutamise, kus otsingud ei tööta alati nii nagu soovitud. Üks vastaja märkis „Kui nt delta programmi võtta, siis sealt õiget vastuskirju, millest abi oleks, on väga keeruline leida. Samuti on erinevaid varasemaid töökorraldusi tihtipeale keeruline ja ajakulukas leida ning aru saada, kas tegemist on viimase otsusega või on seda vahepeal muudetud. See on üks osa sellest.“ Samaselt viitas teine vastaja, et „Alati ei pruugi infot üles leida või delta annab liiga palju otsingutulemusi, mille seast peab õige info üles otsima“. Samuti on välja toodud andmekogu tehnilisi puudusi „Rohkete ülesannete puhul Deltas jookseb see koguaeg kokku. Probleem edastatud IT-abile, kuid lahendust ei näi tulevat.“

Kuna sissetulevate kirjade ja väljaminevate vastustuste terviktekstide ning koostatut käskkirjade ainukeseks alternatiivseks allikaks oleks nende arhiveeritud pabereksemplarid, siis vastava infovajadusega isikul erilist valikut ei ole, kas andmekogu kasutada või mitte. Küll aga oleks andmekogu kasutamine kiirem ning efektiivsem, kui arusaam selles teostatavate otsingute põhimõttest oleks arusaadavam. Kuigi Delta jaoks on olemas ka kasutusjuhend on see omakorda üsna pikk ning tehtud pigem infospetsialisti vajadusi silmas pidades ning nõ lihtsale

valvurile võib sisaldada liialt infomüra. Seega andmekogu efektiivsema kasutamise eesmärgil peaks pürgima selle poole, et kõik selle algpõhimõtetest aru saaks.

4.2.3 K-raha

Kinnipeetavate rahaliste vahendite register on vanglas kasutatavatest andmekogudest ehk kõige kitsama kasutusvaldkonnaga. Kuna kinnipeetavatele on kinnises vanglas sularaha keelatud ning kõik arveldamine käib kinnipeetavatele loodud arvelduskonto kaudu, siis on andmekogu näol tegemist vangla töös siiski vajaliku allikaga. Kuna aga enamus rahalisi vahendeid nõudvaid toiminguid teostatakse läbi finants- ja majandusosakonna, siis struktuurüksuste ametnikel sellega väga palju tööalaselt kokkupuudet pole. (vt 4.2.3 K-raha)

Sotsiaaltöötajatel näiteks võib k-rahas esitatud andmeid vaja seoses kinnipeetava vabanemisega, vabanemise fondi kogunenud summa alusel saab tuletada ka kinnipeetava toimetulekut pärast vabanemist.

Vangla kaupluse vahendusel kaupade soetamisel üldjuhul struktuurüksuse ametnikku vahele vaja pole ning kinnipeetava rahalised vahendid vaatab üle poe töötaja. Erandiks on mõne konkreetse kauba soetamise taotlus, näiteks patareid. Patareide puhul peab näiteks inspektor-kontaktisik eelnevalt selgeks tegema, kas kinnipeetaval on olemas seade, kuhu patareid vaja läheb ning seejärel peab veenduma, et selle jaoks ka rahalised vahendid olemas on. Sama kehtib kinnipeetavale elektroonilise seadme loa andmisel, eelnevalt kontrollib inspektor-kontaktisik, kas kinnipeetav oleks võimeline maksma ettenähtud ulatuses elektri eest ning alles seejärel annab omapoolse loa. Eelnevatest põhjustest tulenevalt nähtubki, et k-raha on peamiselt inspektor-kontaktisikutele kasulik infoallikas ning kõik vastanud nimetatud ametikoha esindajad kasutavad seda ka üsna sageli. (Tabel 5)

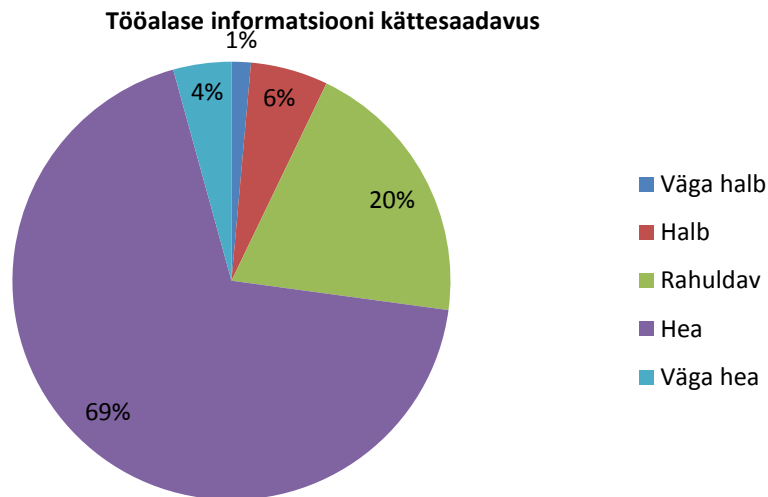
Tabel 5 K-raha kasutus ametikohtade lõikes

Ametikoht	Iga päev	Vähemalt kord nädalas	Vähemalt kord kuus	Harvem kui kord kuus	Mitte kunagi	Keskmine	Kasutajate %
Inspektor	0	2	1	0	2	1,60	60%
inspektor-kontaktisik	12	4	0	0	0	3,75	100%
Muu	0	1	0	0	1	1,50	50%
spetsialist/ peaspetsialist	0	0	1	0	2	0,67	33%
valvur/vanemvalvur	3	0	1	1	34	0,38	13%
Juht	0	0	2	3	0	1,40	100%

Kokkuvõttes ei ole k-raha kasutamise sageduse ja mahu osas muid tegureid kui otsene infovajadus teada saada kinnipeetava rahalisi vahendeid. Seetõttu ei ole magistritöös pikemalt ka nimetatud andmekogu kasutamise analüüsil peatunud.

4.3 Infootsingul esinevad tõrked

Vastajatel paluti hinnata töölase informatsiooni kättesaadavust. Küsimustiku vastused näitavad, et vaid 4% vastanutest peab informatsiooni kättesaadavust väga heaks, enamus vastanutest ehk 69% peab seda heaks. Rahuldavaks või halvemaks peab info kättesaadavust aga 27%. (Joonis 15) Vastanutelt, kes märkisid vastuseks rahuldav või halvem paluti oma vastust selgitada. Vabatekstidest nähtub, et informatsiooni kättesaadavusele heidetakse peamiselt ette ebaselgust või informatsiooni mingisse punkti kinni jäämist. Üks vastaja märkis „vahetu juht otsustab, mis info peaks kelleni jõudma (hinnang võib olla vale)“. Teine vastaja aga, et „teinekord edastatakse info tugeva viivitusega, vahest jäetakse edastamata“. Eelnevast nähtub nagu oleks peamiseks teguriks inimfaktor, vahelüli, kelle otsustada on, kas info liigub edasi või jääb temaga seisma.

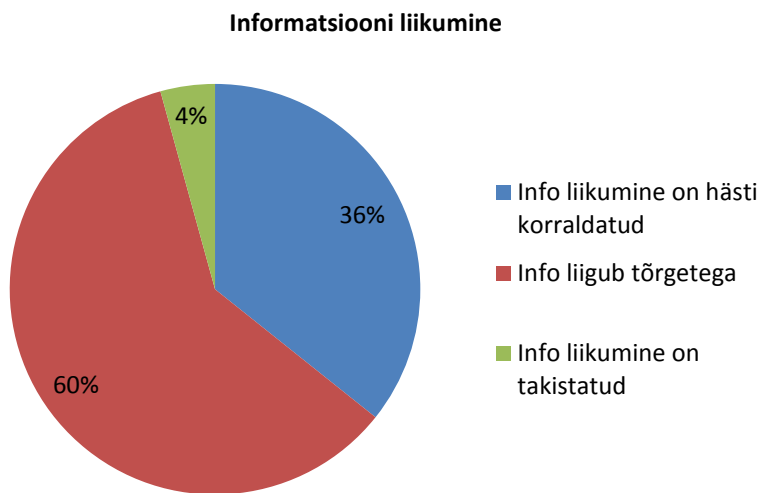
Joonis 15 Hinnang tööalase informatsiooni kättesaadavusele

Märkimist väärib asjaolu, et kui hinnata antud hinnanguid ametnike vanuste lõikes, siis mida noorem on vastaja, seda positiivsem hinnang on info liikumise kvaliteedile antud. Sarnast erinevust on võimalik täheldada tööstaaži juures, kus alla 1-aastase tööstaažiga ametnikud hindavad informatsiooni kättesaadavust keskmiselt veidi paremaks kui hea. Pikema tööstaažiga teenistujate seas jääb see rahuldava ja hea piirile.

Ankeetküsimustiku alguses paluti vanglateenistujatel anda hinnang asutussisesele informatsiooni ja dokumentatsiooni liikumisele. Küsimuse eesmärk oli välja selgitada informatsiooni liikumisel esinevad tõrked enne, kui vastaja tähelepanu on suunatud mõne spetsiifilise infoallika käsitlemisele.

Vastanutest 36% leidis, et info liikumine on hästi korraldatud, seega rohkem kui pooled vastajad tunnetasid, et informatsiooni liikumises on puudusi. (Joonis 16)

Üks vastaja viitas „aegajalt jõuab tööks vajalik info hilinemisega. Ei ole haruldased juhud, kus esmane info mingi muudatuse kohta tuleb kinnipeetavalt“. Mitmed vastajad on arvamusel, et tõrkeid tekib, kas siis inimlikul või süsteemi tasandil. Vastusest annab välja lugeda, et probleemiks peetakse info hierarhilist korraldatust ning leitakse, et tihti ei jõua vangla juhtkonna otsused piisavalt kiiresti nende ametnikeni, keda uus otsus enim puudutab.

Joonis 16 Hinnang informatsiooni liikumisele

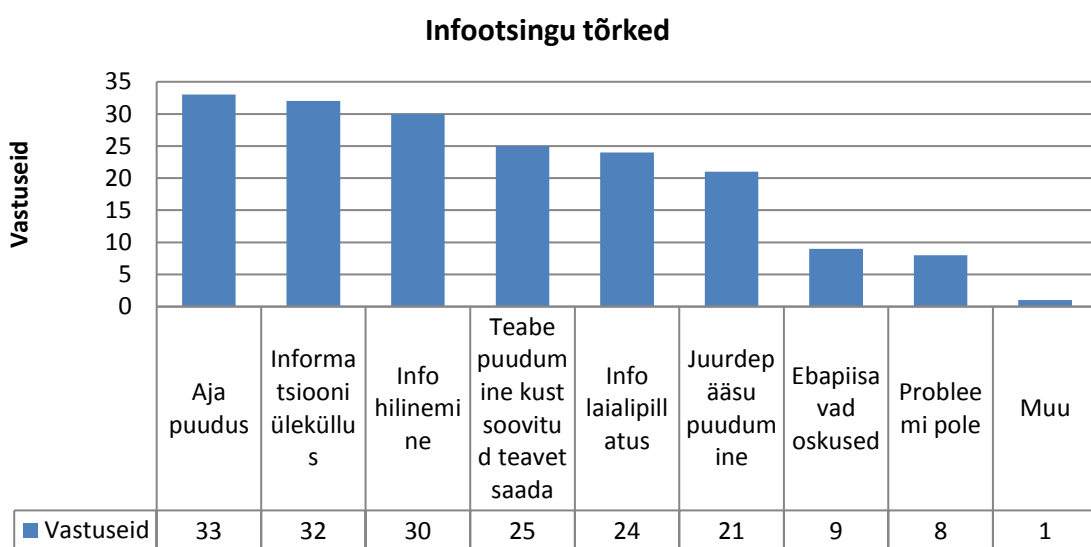
Eraldiseisvalt paluti vastajatel ära märkida, mis on nende hinnangul informatsiooni otsimisel esinevate probleemide põhjuseks. Vastajad võisid valida mitu vastust ning vajadusel lisada omapoolseid põhjusi, mida loetelus polnud.

Vaid 11,4% vastanutest leidis, et informatsiooni hankimisel neil probleeme pole. (Joonis 17) 47,1% vastanuist pidas aga kõige olulisemaks probleemiks ajapuudust. 45,7% vastanutest pidas probleemiks ka informatsiooni üleküllust, sealhulgas enam kui pooled vastajad tõid põhjusena nii informatsiooni ülekülluse kui ajapuuduse. Vastanutest 42,8% pidas probleemiks aga pigem informatsiooni hilinemist, mida vabavastuste seas põhjendati peamiselt informatsiooni kuhugi pidamajäämisega. 35,7% vastanutest pidas probleemseks seda, et puudub teave, kust soovitud teavet saada. Üks vastaja märkis vabavastustes juba varasemalt, et „kui otsida ja teada kust otsida, siis saab info kätte“.

Info laialipillatust pidas probleemiks 34,3% vastanutest, nende hinnangul on informatsioon hajutatud liiga mitme erineva infokanali peale laiali ning sellega kaasneb täiendav infovajadus teada saada, milline infoallikas või –kanal on algse infovajaduse rahuldamiseks kõige optimaalsem. 30% heidab samas ette seda, et neil puudub oma infovajaduste rahuldamiseks

infoallikale juurdepääs. Viimase puhul on üldistatult raske hinnata, kas juurdepääsu puudumine on kellegi tegemata töö või on ametiülesandeid võimalik täita ka ilma vastavat juurdepääsu omamata või on infovajaduste rahuldamiseks olemas sekundaarsed allikad.

Üldjoontes paistab, et enamus vastanutest hindab oma oskusi infootsingu teostamisel kõrgelt, kuna ebapiisavaid oskusi näeb probleemina vaid 12,9% vastanutest. Eraldi toodi probleemina välja mittetäielik info ehk kätte saab vaid juhuslikud infokillud, millele tuleb ise hakata infot juurde otsima. Samuti viitas üks vastaja vabavastuse lahtris, et probleemiks on ülekorraldused, kus korraldusi annavad mitu kõrgemalseisvat ametnikku, kuid korraldused ei kattu, mistõttu tekib segadus, millist korraldust täitma peab.

Joonis 17 Probleemid informatsiooni hankimisel

5 Järeldused ja diskussioon

Valitud meetod võimaldas koguda rahuldava ning mitmekülgse andmestiku Tartu Vangla vanglateenistujate infovajaduste ning andmekogude kasutamise kohta. Kuigi valimi käitumist mõjutavad organisatsioonilised käitumismustrid võib andmekogude puhul teha üldistusi kõigile kinnipeetavatega kokkupuutuvate vanglateenistujatele. Järgneva arutelu käigus seostan empiiriliste andmete analüüsi olulisemaid tulemusi nii teoreetiliste lähtekohtadega kui ka teiste autorite leidudega ning esitan omapoolsed järeldused.

5.1 Vanglateenistujate tööalased infovajadused

Küsimustiku tulemusi analüüsidest võib öelda, et vastanute seas olid esindatud kõik struktuurüksused ning ametikohad. Eelnevalt tulenevalt oli vastanute seas väga erinevate alade peal töötavaid ametnikke. Vastanute poolt nimetati aga peamiselt 8 erinevat valdkonda, millest tööalast infot enim vajatakse (vt Tabel 3). Tulemuste põhjal ei ole võimalik hinnata ametialaselt suuresti erinevaid vajadusi. Kuigi tööülesanded on ametite lõikes erinevad, peetakse kõige olulisemaks kehtiva töökorralduse ning seadusandlusega kursis olemist.

Nimetatud valdkond annab aimdust, et infovajadused on valdavalt seotud tööülesannete täitmisega. Vangla kontekstis on teenistujal kui üksikisikul küll teatud ulatuses kaalutusõigus, kuid tööülesannete tõrgeteta täitmiseks on vajalik teada, mis on üldised reeglid ja korraldused mingis kindlas olukorras käitumiseks. Sarnaselt seadustele on töökorraldused ajas muutuvad, tihti ka otseses seoses seadusandluses või õigusmõistmise raames tekkinud muudatustega. Ülejäänud valdkondi mainiti tunduvalt vähem ning neist võis järeldada konkreetse tööülesande põhiste lähenemist. Kokkuvõtvalt aga enamus vanglateenistujaid ei osanud valdkondi märkida, milles nad tunnetavad puudujääki või mis vajadused neil rahuldamist vajaks. Vabavastuste põhjal nähtus, et vajadused tekivad vastavalt konkreetsele ülesandele ning keskkonnale, kus ametnik viibib.

Sellised tulemused sobivad Leckie ja Pettigrew mudeliga (vt Joonis 2), kus infovajadusi mõjutavad peamiselt töörollid ja –ülesanded ning kõrvaliste teguritena võivad rolli mängida ka isiku individuaalsed omadused. Vanglateenistujate teadlikkus õigusaktidest, mis nende tööd

reguleerib ning organisatsiooni sisestest töökorraldustest – nii kogu vangla, struktuurüksuse või ametikoha lõikes – on olulisemateks teguriteks teabehankimise protsessis.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et infovajadused on laias laastus kõigil vanglateenistujatel samad: olla kursis kehtiva õiguskorraga. Samuti on kõigile omane vajadus teada, millised on kehtivad töökorraldused. Need võivad sõltuvalt struktuurüksusest või ametikohast erineda, mistõttu konkreetsed vajadused on juba ülesande-spetsiifilised ning nende välja toomine kitsama nimetajaga kui seda on „töökorraldused“ ei pruugigi võimalik olla.

5.2 Tööalaselt kasutatavad infoallikad

Tööalaselt kasutatavate informatsiooniallikate määratlemisel oli vastajatele ette antud nimekiri suurematest vanglateenistuja töös kasutatavatest infoallikatest, samas jäetud võimalus lisada omapoolt mõni, juhul kui see nimekirjas ei kajastu. Informatsiooniallikate nimekirja loomisel oli aluseks Tartu Vangla asjaajamise kord ning üldised lähenemised informatsiooni allikatele (näiteks meedia, internet jms).

Kõige enam leidsid kasutuspinda üldisemad ning lihtsamini arusaadavad infoallikad nagu e-mailid, internet, isiklikud kontaktid kolleegidega ning vanglateenistuse ja Tartu vangla siseveeb. Keskmiselt kasutati igapäevaselt aga vaid kahte esimest. E-mailide suurt kasutust on lihtne seletada asjaoluga, et elektroonilist suhtlemist peetakse vanglateenistuses väga efektiivseks ja kiireks viisiks info edastamiseks, mistõttu kasutatakse seda ka peamise infoedastamise kanalina. Tartu Vangala töökorraldus reeglidki sätestavad, et teenistuja on kohustatud e-posti lugema vähemalt kaks korda tööpäeva jooksul, sõltuvalt töökorraldusest võib kokkuleppel vahetu juhiga sellest kõrvale kalduda. Eelnevast tulenevalt kujutavad e-mailid endast ka mahukat infokogu, millest vajadusel vajalikku teavet tuletada.

Interneti esinemine enimkasutatud infoallikate seas on üsnagi abstraktne, kuna mõiste on üsna laialivalguv: selle alla võib lugeda nii elektroonilisi meediaväljaandeid, erialast kirjandust, õigusakte, Õiguskantleri seisukohti, vanglate kodulehekülgi või lihtsat Google-otsingut nt kellegi kontaktandmete leidmiseks. Interneti suur kasutus võib tingitud olla asjaolust, et ametnikud ei ole teadlikud, kust vajalikku informatsiooni otsida või alles proovitakse välja selgitada, mis tegelik infovajadus on.

Isiklikud kontaktid teiste ametnikega on samuti seletatav organisatsiooni eripäraga, kuivõrd vanglateenistuse põhiväärtuste sekka loetakse ka meeskonnatööd. Tööülesannete täitmisel ei oodatagi igalt ametnikult täielikku teabe omamist, vaid seda, et vajadusel julgetaks abi küsida ning teatakse, kust vajalikku teavet saada. Nii nähtubki ankeetküsitluse tulemustest, et juhul kui mingi teema jääb arusaamatuks pööratakse esmalt kolleegide poole ning alles siis otsitakse vajadusel mõnda muud infoallikat infovajaduse rahuldamiseks.

Kuigi seadusandlust ja andmekogusid märkisid enamus vastanutest kasutatavate infoallikatena, ilmnes nende ametikoha põhisel analüüsil suur erinevus taaskord valvurite ja vanemvalvurite kasutus, kes kasutavad nimetatud allikaid keskmiselt kord kuus. Suure erinevuse tingib suuresti asjaolu, et ametiülesannete lõikes on näiteks inspektor-kontaktisiku juriidilised vajadused suuremad kui valvuritel. Esimeste ametiülesannete hulka kuulub hulgaliselt haldusmenetlust, kus otsuste kaalutlusi tuleb ka kirjalikult põhjendada. Samuti on distsiplinaarmenetluste läbiviimisel vajalik õige õigusliku aluse leidmine. Valvurid kasutavad õigusakte aga peamiselt olemasoleva teadmise kinnitamiseks, näiteks mis esemed on kinnipeetavale kartseris lubatud, mis koguses esemed on kambris lubatud jms. Eelnimetatud informatsiooni vajadused on olukorrast tulenevad ning üldjuhul lähtutakse tööülesandeid täites kehtivast tavast ning olemasolevatest teadmistest, rutiinsete tegevuste puhul üldjuhul vajadust teadmisi üle kontrollida seega ei teki või kasutatakse selleks muid infoallikaid.

Mõni infoallikas märgiti küll mitme vastaja poolt kui kasutatavaks infoallikaks, kuid selle kasutamise sagedus oli hinnanguliselt üsna harv. Sellisteks olid näiteks vangla leht, infopäevad ja koolitused. Selliste infoallikate puhul ei heidetud infoallikale otseselt midagi ette, kuid need olid juba oma iseloomult pikema perioodi vältel harvemalt kättesaadavad. Näiteks infopäevad on küll informatsiooni saamiseks väga hea infoallikas, kuna nendele kaasatakse ka teiste struktuurüksuste ja osakondade spetsialiste, kes selgitavad mõnda töövaldkonda ning töötajatel on lisaks võimalik täiendavaid küsimusi esitada otse spetsialistile. Samuti saab infopäevade raames edastada oma struktuurüksust hõlmavat teavet, kuivõrd infopäevade eesmärk on suunatud võimalikult suurele sihtgrupi osalusele. Selle infoallika puuduseks on aga asjaolu, et infopäevad toimuvad vaid kord kvartalis, mistõttu on see konkreetsel ajahetkel küll kiire infoallikas, kuid igapäevast infovajadust sellega ei kata. Koolituste puhul on seis üsna sarnane infopäevadele, neid võimaldatakse vanglateenistujatele vastavalt vajadusele, nt valvurite baaskoolitus, kuid enamus selle kasutajaid ehk ei hinda koolitust ennast hilisemal ajahetkel

enam infoallikana. St nad on koolitustelt saadud teabe liitnud juba enese sisetesaurusega ning see on saanud osaks nende infopagasist. Scheider märkis, et mida rikkam on sisetesaurus, seda lühem on tee konkreetse ülesande lahenduseni ning seda vähem vajab uut informatsiooni ülesande täitja. Kokkuvõtvalt koolitused seda eesmärki püüavadki.

Enamus infoallikate puhul suurt erinevust ametikohtade lõikes ei esinenud. Üheks erinevuseks oli aga koosolekute kasutamine infoallikana, kus juhid, spetsialisti ja inspektor-kontaktisikud kasutasid seda üsna sageli, kuid valvurite seas see eriti kasutust ei leidnud. Sellise erisuse põhjuseks võib lugeda ametikoha enda erisust – graafikujärgset tööd, kus vahetuse tegevuste eest vastutab vanemvalvur või vahetuse vastutaja. Valvuri ametikohaga kaasneb lisaks üks infoallikas, mis küsimustikus eraldiseisvalt käsitletust ei leidnud, mida aga vabavormi lahtris välja toodi. Nimelt hommikune/õhtune rivistus, enne ametipostile suundumist, kus korrapidaja annab ülevaate eelmise vahetuse sündmustest ning muust vajalikust uue vahetuse alustamiseks. Kuivõrd rivistuse näol ei ole tegemist koosolekuga klassikalises mõistes, siis ei pea valvurid ning vanemvalvurid koosolekuid infoallikana kuigi informatiivseks. Kuivõrd ankeedis on valvureid ja vanemvalvureid käsitletud koos, ei saa ankeedi tulemuste pealt üldistusi teha, kumb ametikoht koosolekuid rohkem kasutab. Kuivõrd töö autor on aga süsteemi seest ning vanglas kehtib hierarhiline teabe liikumine, võib siinkohal väita, et koosolekud on suunatud pigem vanemvalvurite infovajaduste rahuldamisele ning valvurid saavad sama teabe juba isikliku kontakti raames teiste ametnikega (vanemvalvuritega).

Üldises vaatluses nähtus tulemustest, et lühema tööstaažiga ametnikud eelistavad üldjuhul kasutada sekundaarseid infoallikaid ametlikele infoallikatele. St kui on tööalaselt on loodud kompaktsem ning lihtsamini juurdepääsetav infoallikas, mis dubleerib näiteks mõnes andmekogus olevaid andmeid, siis eelistatakse valdavalt juba kokkuvõtet andmekogust tuletatud andmetest. Seda isegi juhul, kui on olemas oht, et sekundaarsed allikad ei pruugi olla nii ajakohased.

Eelnevast tulenevalt on erinevaid ametialaseks kasutamiseks loodud andmekogusid hinnatud küll usaldusväärseks ja tihti ka kiireks, kuid arusaadavuse osas antud kõhklevam hinnang. Taaskord on andmekogud pigem suunatud spetsialistile kui nn tavaametnikule. Andmekogude kasutus on selgem nendele ametikohtadele, kelle igapäevane töö sellega seotud on. Erinevus tuleneb suuresti ka indiviidi tasandilt, hariduslikust taustast. Kui I ja II klassi inspektori kvalifikatsioonile vastavad ametikohad on valdavalt läbinud erialase kõrgharidusõppe, mis on

neile andnud teatud teadmised seoses vanglatööga, siis I ja II valvur võib olla ükskõik millise haridusliku taustaga isik. Viimastele võimaldatakse küll täiendõpe, kuid valvurite töö iseloom iseenesest ei ole väga seotud andmekogudega töötamisega. Eelnevast tulenevalt puudub viimastel ka harjumus andmekogusid informatsiooni vajaduste rahuldamiseks kasutada. Nii on ka Savolainen nentunud, et infootsing on harjumuspärane ja rutiinist ei loobuta enne, kui mõni muu variant ei paista selgelt kasumlikum.

5.2.1 Andmekogud

VANGIS kui kinnipeetavate kohta käiva informatsiooni andmekogu kasutavad kõigi ametikohtade esindajad. Taaskord on valvurite seast vastajaid, kes seda üldse ei kasuta, kuid sealjuures viidatakse peamiselt juurdepääsu puudumisele. Kinnipeeturegistri keskmisest sagedasemat kasutamist ei paista mõjutavad teenistujate hinnang selle kiirusele, usaldusväärsele või arusaadavusele. Pigem on otsus infoallika kasutamiseks seotud konkreetse tööülesandega, juhul kui vajalikku informatsiooni ei saa tuletada mõnest kiiremast infoallikast. Infoallika usaldusväärsus, samuti usaldus registri haldajatesse võib kaalutlusel ühe allika eelistamisel teise ees aga otsustavaks muutuda. Näiteks ei pruugi kinnipeetu registrist päris dubleeritud andmed vangla sisevõrgus konkreetse ülesande jaoks tehtud tabelis veel kajastuda.

Kinnipeetu registri kasutamise ja selle eriosade kasutamisel on oluline roll just asjaolul, kas selleks seadusest tulenevate ülesannete täitmiseks vajadus on. Nii oleks põhjendatud kõigile kinnipeetavatega kokkupuutuvatele ametnikele registrile juurdepääsu võimaldamine ulatuses, mis võimaldaks näha nende isikuandmeid ja paiknemist, kuid piiraks kasutamast selliseid kategooriaid, millega teenistuja kokku ei puutu. Ankeetküsitluse vastustest nähtub, et valdavalt olukord nii lahendatud ongi ning enim kasutust leiavad põhiaandmed ja kinnipeetava paiknemist iseloomustavad andmed.

Tulemuste põhjal nähtub, et ametikohtade lõikes kasutavad teenistujad enim neid valdkondi, mis on otseselt seotud nende esmaste rollidega. Valvurid nt järelevalve teostamise ja julgeoleku tagamisega seotud valdkondi, inspektor-kontaktisikud karistuse planeerimise ja

taasühiskonnastamisega valdkondi ning juhid peavad sisuliselt omama ülevaadet kõigest, mis nende haldusala puudutab.

DELTA on Tartu Vanglas peaaegu kogu vangla dokumentatsiooni hõlmav andmekogu, sisaldades dokumentide terviktekste. Erinevalt teistele infoallikatele ei ole delta andmed valdavalt dubleeritud. Mõneks erandiks on olulisemad direktori käskkirjad, mis kajastuvad ka Tartu Vangla siseveebis. Nii on vanglateenistuja sunnitud deltat kasutama, mistõttu on ka kasutajate % iga ametikoha kohta 95-100%. Taaskord sõltub aga andmekogu kasutamise sagedus asjaolust, kas see ametiülesannetega seotud on. Nii otsivad inspektor-kontaktisikud valdavalt näidiseid pöördumistele vastamiseks või kontrollivad menetluste raames kinnipeetava poolt varasemalt esitatud pöördumisi ja taotlusi. Valvurid aga otsivad peamiselt erinevaid käskkirju, kuivõrd nende täitmine on ka neile osaliselt kohustuslik.

K-RAHA kasutus on kõigist küsimustikus esitatud infoallikatest kõige väiksem. Nimetatud asjaolu on ilmselt aga tingitud asjaolust, et register on väga spetsiifilist laadi ning puhtalt ametiülesannete täitmiseks antud juurdepääsuga, mistõttu enamusel vanglateenistujatest puudub oma tööülesannetest tulenev vajadus nimetatud registrile juurde pääseda. Seetõttu märkisid valdavalt kasutamist ka inspektor-kontaktisikud, kes tegelevad ka kinnipeetavate olmeprobleemidega. Kuna vangistuse raames peab võimalikult vähe toetama kinnipeetavale õpitud abitust, siis enne igasuguse abi osutamist (humanitaarabi) tuleb eelnevalt veenduda, et isik seda tõesti ise endale lubada ei saa. Lihtsalt isikule peale vaatamisest alati ei piisa.

Eelesitatust tulenevalt leidis magistritöös püstitatud hüpotees, et ametialaseks kasutuseks loodud andmekogud kuuluvad esmaste infoallikate sekka kõigi vanglateenistujate infovajaduste täitmisel, sõltumata nende ametiülesannete spetsiifikast vaid osaliselt kinnitust. Kõik vanglateenistujad tõesti kasutavad andmekogusid tööalase informatsiooni otsimisel ning osa neist kuulub ka esmaste infoallikate sekka. Küll aga ei lähe tööalaselt tarvis kõiki võimalikke andmekogusid ning kogu neis sisalduvat informatsiooni. Magistritöö tulemustest lähtudes ilmneb, et vanglateenistujad kasutaksid eelistatult kergema kasutusega infoallikaid, samuti sooviks valdkondlikke kokkuvõtteid tervete andmekogude ees. Kokkuvõttes kasutatakse andmekogusid küll sagedaselt, kuid peamiselt neist andmete dubleerimiseks ning käepärasemate andmete koostamiseks, kuna andmekogud seda valdavalt ei võimalda (nt Vangis).

5.2.2 Infootsingul esinevad tõrked

Üks peamisi probleeme, mis vanglateenistujad läbivalt välja tõid oli andmekogude, eesotsas Delta raske kasutamine. Välja toodi nii otsingutulemuste üleküllus kui ka asjaolu, et ei osata kasutada õiged otsingusõnu. Kui aga vanglateenistujatel paluti konkreetselt välja tuua, milles nende hinnangul seisneb probleem infootsingul, siis enamus oli oma oskustes üsna kindel ning vaid 12,9% vastanutest leidis, et probleem seisneb ebapiisavates oskustes.

Väga tõsiseks probleemiks peeti informatsiooni hilinemist ning sellele viidati ka informatsiooni liikumise hindamisel, kus enamus vastanuist leidis, et informatsioon liigub tõrgetega. Informatsiooni hilinemise põhjuseks peeti aga valdavalt vastutavaks inimlikku faktorit ning vähem tehnilist (süsteemi rikked). Vastustest tulenevalt nähtub, et ametnike hinnangul ei pruugi hierarhiline informatsiooni liikumine alati kõige parem olla, kuna juhid võivad teha valeotsuseid teatud informatsiooni kasulikkuse üle otsustades. Samuti peeti tõrgete tekkimisel oluliseks asjaolu, et ei olda piisavalt hästi kursis erinevates struktuurüksustes toimuvaga ning nii puudub tihti ka ühte lähenemine probleemidele.

Kõige tõsisemaks infootsimise probleemideks peeti aga informatsiooni üleküllust ja ajapuudust. Nimetatute olulisuse tegur sõltub suuresti ka infoliikumisele ja tööalaselt tutvumiseks saadetud dokumentide läbitöötamisega. Nii nähtub, et probleem ei ole niivõrd selles, et infovajaduste rahuldamiseks ei ole piisavalt infoallikaid või teabele juurdepääsu, vaid selles, et kaudselt eeldatakse kõigilt teenistujatelt kõige toimuvaga kursis olemist. Nii kuhjub igapäevaselt ametnikele informatsiooni, mille läbitöötamiseks aga vaba aega ei ole. Olukord on raskem ametnikele, kes töötavad graafikujärgselt ehk valvuritele. Tööpäeva jooksul tutvutakse küll enamus teabega, mida ühe või teise infokanali vahendusel edastatakse, aga kui vahepeal tuleb näiteks 4 töövaba päeva, siis kogu see informatsioon kuhjub. Tööle naastes ei ole aga aega vana teavet läbi töötada, kuna jooksvalt tuleb uut informatsiooni peale, millele tuleb reageerida ning nii tekivadki tõrked, kui vahepeal on toimunud mingi suur muudatus. Näiteks e-mailide puhul võib tagantjärele infootsimine osutuda üsna keeruliseks, kui ei tea kes kirja saatis või millal see saadeti või mis teemaks oli.

5.3 Ettepanekud

Toetudes analüüsi tulemustele ja arvestades, milliseid infoallikaid, -kanaleid ja andmekogusid Tartu Vanglas igapäevaselt kasutatakse, leiab kinnitust, et tööalase infovajaduse rahuldamiseks on vanglas piisavalt infoallikaid. Ametialaseks kasutamiseks loodud andmekogude kasutamise puhul on valdavalt vanglateenistujatele tööalaselt vajalikule teabele juurdepääs tagatud. Probleme tekitavad aga laialipillatumad infokillud ning mitte formaalselt vormistatud infoallikad. Asjaolu, et informatsioon on elektrooniliselt olemas, ei tähenda aga, et vanglateenistujatel oleks aega või oskusi kõike seda läbi töötada.

Kuna vangla eesmärkide täitmiseks on vajalik vangla kui terviku funktsioneerimine on vajalik ka teabe otstarbekas liikumine ja kasutamine. Vale on eeldada, et kõik peavad kõigest kõike teadma. Samas ei ole päris õige ka lähenemine, et iga vanglateenistuja peab teadma vaid nii palju, kui tema ametikoht seda nõuab. Muidugi ei ole kellegi pea aga prügikast ning igasugust informatsiooni ei peagi alati läbi töötama.

Sujuvama infoliikumise ja teenistujate rahulolu tõstmise eesmärgil ning lähtudes antud analüüsist, teeb magistritöö autor järgmised ettepanekud vanglateenistujate infovajaduste rahuldamise alal:

- Olulise informatsiooni levitamiseks kasutada organisatsiooni lõikes ühtset infoedastus kanalit, mida kõik töötajad kasutavad võrdse sagedusega;
- Olulisemad muudatused kajastada kohas, kus need oleks nähtavad ning ei peaks liialt vaeva nägema nende otsimiseks (Nt lühiajaliselt teavitus vangla siseveebi esilehel);
- Struktuurüksuse lõikes kehtestatud töökorraldused vormistada kindlate kriteeriumite alusel ning kirjalikku taasesitamist võimaldavas vormis. Soovituslik oleks pidada ülevaatliku arvestust kehtivatest töökorraldustest (Nt otsitavad teema, kuupäeva, korralduse andja jms järgi);
- Luua ülevaatlik kuid lihtne kasutusjuhend andmekogudest otsingute teostamiseks (nt Delta kasutusjuhend liiga spetsiifiline ning ei sisalda organisatsiooni eripärasid)
- Juhid peaksid leidma aega, et välja selgitada oma üksuse raames infoliikumise ja – otsimise kitsaskohad ning valdkonnad, mis mingile ametikohale tööalaselt vajalikud on.
- Valdkondlikult vastutavate määramine, kes omaks ülevaadet oma valdkonda puudutavast informatsioonist ning sellest, kellele see lisaks vajalik on. Tagaks

informatsiooni edastamise kõigile määratud isikutele. Välistaks olukorra, kus nt üksuse juht hindab saabunud informatsiooni väheoluliseks, samas kui see nt inspektor-kontaktisikule oli oluline.

Kokkuvõte

Vangla ülesandeks on vangistuse ja eelvangistuse täideviimine seadusandluses sätestatud korras. Vangla eesmärkide saavutamisel on võtmeroll täita inimestel – eesmärgile jõudmine on võimatu asjatundlike töötajateta. Vangla töö hõlmab endas eri valdkondi ning eri osakonna töötajaid, sh vangistus-, julgeoleku-, avavangla-, arvestus-, järelevalve-, sotsiaal-, meditsiini-, kriminaalhooldus-, finants- ja majandus-, personali-, ka üldosakonna spetsialist, inspektor, inspektor-kontaktisik, valvur, saatja, koerajuht, kokk jne. Kõigil neil on tööalaselt teatud infovajadused ning viisid nende vajaduste rahuldamiseks. Valdavalt on ametialaselt vajaliku informatsiooni kättesaadavust proovitud reguleerida lausa riiklikul tasandil.

Eestis on läbi viidud mitmeid tööalase infovajaduse ja infokäitumise uuringuid, kuid vanglate töötajate, eriti vanglaametnike uuringuid on nende seas väga vähe ning pigem on need leidnud käsitlemist mõne muu probleemipüstituse kõrvalt nagu näiteks ametnike motiveerituse tegurite väljaselgitamisel.

Käesoleva magistr töö eesmärk oli anda ülevaade Tartu Vangla vanglateenistujate infovajadustest ning ametialaseks kasutamiseks loodud andmekogude rollist ametnike infovajaduste rahuldamisel. Infovajaduste väljaselgitamisel lähtuti infoteadlaste poolt välja käidud tööalase infovajaduse selgitamise teooriatele. Analüüsi tarbeks vajalike andmete kogumiseks viis magistr töö autor läbi küsitluse Tartu Vangla vanglaametnike seas, kasutades selleks struktureeritud ankeetküsimustikku. Ankeetküsimustiku koostamisel arvestati vanglateenistuse ning Tartu Vangla asjaajamiskorra ning kehtiva töökorraldusega. Ankeetküsimustikule vastas 26% kõigist Tartu Vangla vanglaametnikest.

Uuringu tulemused näitavad, et kõige enam vajavad vanglateenistujad oma töös õigusalasest ning töökorralduslikku infot, järgnevad erinevate andmekogude kasutusjuhendid, isikuandmete kaitse valdkond. Üldiselt vanglateenistujad aga konkreetseid infovajadusi välja ei too ning viitavad, et need tekivad vastavalt töö iseloomule. Enamus ametnikke kasutab tööalase informatsiooni saamiseks elektroonilisi infoallikaid, eesotsas e-mailidega, mida kasutab 100% vastanutest. Kuigi üldjoontes võib e-maili käsitlemine infoallikana tunduda imelik, on sellel vanglas lihtne seletus. E-maili peetakse kõige efektiivsemaks ja kiiremaks infoallikaks ning see võimaldab vastavalt sihtrühmadele saata elektroonilisi teadaandeid. Eelnevast tulenevalt võimaldab e-mail suuremahulise informatsiooni edastamist mitmele adressaadile üheaegselt,

tagades samas kirjalikku taasesitamist võimaldava vormi. Eelesitatust tulenevalt on sellel teatud eelised suulisel viisil informatsiooni edasiandmise ees. E-mailide lugemise kohustus tuleneb tööalasest korraldusest ning samuti on võimalik selle vahendusel tuletada ka varasemalt informatsiooniks saadetud infoallikaid teistes andmekogudest (nt seos Deltaga).

Ametialastest infoallikatest eelistavad vanglateenistujad ametlikele andmekogudele aga tihti hoopis sekundaarseid, oma loodud või kellegi teise poolt loodud kuid ühiskasutusse antud dokumente ja tabeleid. Siiski leiavad ametlikud infoallikad kasutust kõigi vanglateenistujate poolt, erandina võib vaid tuua k-raha, mis oma kitsale kasutusvaldkonnale ja juurdepääsu piirangutele ei ole enamusele vanglateenistujatele vajalik ning seega kasutust ei leia.

Andmekogudest kinnipeetutega enim seost omav kinnipeeturegister ehk Vangis leiab aga sagedast kasutust kõigi ametikohtade esindajate poolt. Asjaolu, et vangise süsteemis sees saab täiendavalt piiranguid seada selles sisalduvatele valdkondadele on loonud olukorra, et üht või teist valdkonda kasutab kindla ametikoha esindaja rohkem ning ametirollist lähtuvalt on see ka põhjendatud.

Tulemustest nähtub, et dokumendihaldussüsteemi Deltat kasutavad taaskord pea kõik ametnikud, kuid vaid umbes pooled toovad ka välja, et nad selle vahendusel ise informatsiooni otsivad. Aktiivsemateks kasutajateks on inspektorid, inspektor-kontaktisikud, spetsialistid ning juhid, vähem valvurid. Neist esimesed otsivad väga erinevat teavet, alustades esitatud pöördumistest, uurides kui palju mingil teemal on varasemalt pöördumisi esitatud, mis on neile vastatud ning kas on hoitud ühtset stiili. Samuti otsitakse deltast dokumente seoses erinevate menetlustega, kus varem esitatud pöördumised, taotlused ja vastused võivad olla tõendi rollis. Veidi rohkem otsitakse Delta vahendusel ka erinevaid käskkirju, s.o haldusakte, millega kellelegi mingid kohustused või õigused tekivad. Valdavalt aga otsitakse informatsiooni oma tööülesande lahendamise raames, proovides leida lahendust küsimusele, kas enne on samasugust probleemi juba lahendatud.

Kuigi Tartu Vanglas on kasutatavaid informatsiooni allikaid erinevaid, peetakse informatsiooni liikumist vaid heaks ning leitakse, et tööalase informatsiooni kättesaadavuses esineb tõrkeid. Peamiselt esitatakse rahulolematuse põhjuseks informatsiooni kinni jäämist või asjaolu, et vangla üks ots ei tea mida teine teeb, millest tekivad ebakõlad. Informatsiooni kinnijäämine aga paistab olevat tõsiseks probleemiks, kuna sellele viidati nii informatsiooni ripakile jäämise näol

(paberid kellegi laual ununenud) kui ka informatsiooni liikumise äralõigatuse näitel (mingi lüli on informatsiooni tunnistanud enda jaoks ebavajalikuks ning pole seda edastanud).

Informatsiooni otsimisel aga hindavad ametnikud oma oskusi otsingu teostamisel keskmiselt kõrgemaks, kuid enamus siiski tunnistab, et informatsiooni otsimisel esineb vähemalt üks probleem. Suurimaks probleemiks loetakse informatsiooni üleküllust ning ajapuudust. Millest võib järeldada, et informatsiooni edastatakse liiga palju, ehk isegi läbimõtlematult. Kogu informatsiooni läbitöötamine hindamaks, kas see on ametialaselt vajalik on liiga ajakulukas ning takistab esmaste tööülesannete täitmist.

Magistritöö autor arvab, et püstitatud eesmärk anda ülevaade Tartu Vangla vanglateenistujate tööalasest infovajadusest ning enim kasutatavatest infoallikatest sai täidetud. Lisaks leidis vastuse lisaeesmärk, milleks oli välja selgitada infohankimisel esinevad peamised probleemid. Et välja selgitada aga spetsiifilised infovajadused ametikohtade, ametirollide lõikes on ankeetküsitluse kasutamine uurimismeetodina üksi liiga subjektiivne. Ankeetküsitluse miinuseks ka käesoleva magistritöö raames võib lugeda ankeetide väikest tagastusarvu ning asjaolu, et uurimuse käigus ei olnud võimalik küsimusi täpsustada. Nii peab ka käesoleva magistritöö autor nentima, et mõne infoallika kasutuse juures võis vastaja küsimust tõlgendada valesti või sellest üheselt arusaamata lihtsalt vastamata jätta.

Summary

The professional information needs of prison officers and the use of databases: a case study of Tartu Prison.

The purpose of the master's thesis was to provide an overview of the professional information requirements of the prison officers of Tartu Prison (*Tartu Vangla*), as well as their use of databases. An additional purpose was to chart the information sources most frequently used by prison officers, and the problems experienced when procuring information.

A number of studies have been held previously in Estonia regarding the information requirements of state officials and information source identification, but to the author's knowledge, prison officers have never been the focus of such a study until now. Satisfaction with the information processing and information movement on the part of prison staff has previously been primarily studied in connection with other research subjects, e.g. the study conducted in 2005 by A. Reino and E. Tolmats, entitled "Organizational culture, emotional intelligence and job satisfaction at Tartu Prison". However, such studies often simply point out the fact of dissatisfaction with information movement.

For data collection, the author of the master's thesis used a quantitative research method, i.e. a survey. The survey form consisted of structured questions, including both multiple-choice and freeform answers. Data gathered from the survey was subject to statistical analysis and the production of comparative numeric tables. The analysis of results was conducted using the capabilities of Microsoft Excel.

In the course of the master's thesis, the author also posited 3 hypotheses:

- Databases created for professional use are primary sources for the fulfilment of information requirements by all prison staff, irrespective of the specifics of their particular job tasks;
- The fact that professionally required information is all available electronically does not guarantee that the employees will find all the necessary information themselves;
- The problem of professional information processing and procurement by prison staff is one of information overload, rather than insufficient information.

In determining the information requirements associated with the job and job roles, the master's thesis uses the Leckie and Pettigrew model, where the basis of information requirement appearance is considered to be the needs stemming from the employee's everyday job roles and tasks. A person's information requirements are also affected by the environment in which the person is located. Based on the above, it is prudent to assess information requirements and used information sources per position when analysing the information requirements of prison staff.

Responses to the question of how the prison staff self-assesses their information needs and in which areas they have unfulfilled information needs remained modest, despite it being a mandatory field. Most

respondents could not list specific information requirements, and out of the entire set of respondents, 27.1% listed legislative acts and amendments, 25.7% listed workplace guidelines, 6% listed personal data and access to various registers, and 4% listed Delta usage.

In determining the use of information sources, the respondents were provided with 17 items, with the possibility of adding more themselves. In presenting 17 information sources, the author of the master's thesis considered the specifics of prison work, as well as the procedural and workplace guidelines in place at the prison. The results showed that the prison staff primarily use the information sources that are most easily available, e.g. 100% of respondents use email, the internet, and documents available on the internal network. In addition, personal contact with other officers and colleagues is actively used. There are also large audiences for the State Gazette (*Riigi Teataja*), Delta and Vangis information systems, although their usage frequency was not as high as the other sources mentioned above. The analysis of the results showed that the use of official information sources such as the prison's intranet, the State Gazette or databases also depend on the prison employee's age or the length of their employment. Younger or more recently hired officers tended to prefer secondary information sources to primary ones, even if the latter were considered more trustworthy.

Meetings were mostly used by management (daily) and inspectors/contact persons (once weekly on average). Among guards, meetings were not particularly frequent; rather it was indicated that this task was fulfilled by the morning and evening parades, which had not been included in the original list of information sources.

Some information sources had a high user base, but a below-average usage frequency. These include, for example, trainings, the prison newsletter, and information days; they were considered to be a good way of procuring information and satisfying information requirements, but with the downside of infrequency. The *K-raha* database was the least used among the listed information sources, and the analysis of the results showed that such a specific database is not especially often used by prison officers; also, most of them do not have access to it.

A more in-depth analysis of the databases shows that the area-specific use of Vangis largely differs by job title, where persons in a particular position primarily use the data that is directly relevant to their job tasks. For example, guards use the data that supports surveillance activities.

Usage of Delta was of more interest to prison staff, and involved more problems. The survey asked prison staff to describe what they look up in Delta. Most officers use Delta to assist in the fulfillment of their job tasks by searching for earlier petitions and responses to them, checking whether the prison has already taken a position on a particular issue. The same reason was given for looking up various directives. In addition, individual respondents listed searching for purchase orders, travel reports and permissions, again primarily to be used as example documents.

The main complaint about Delta was the difficulty of searching within the system, and the overly generous results output. Based on the above, there were indications that Delta needs a simpler usage manual specifically for querying the database for data, as the use of a particular keyword may not produce the results that were being sought; it may also be difficult to find the correct result from several documents with the same reference.

The main problems encountered in information lookup were in fact down to the information overload in the above-mentioned information sources and provision channels, as well as the shortage of time to process them.

In conclusion, prison staff have sufficient information sources to satisfy their information requirements, however their use is not optimized, and there is too much of an emphasis on a single source, which is email. While information forwarding via email is fast and efficient, a later information search through the email archive is not. In order for existing information sources and channels to be used optimally, the prison has an obligation to ensure that all information sources are clear and systematic. If the prison staff do not have an overview of where professional knowledge can be looked up, or how it is to be procured most efficiently, then information movement can never be without obstacles. In addition, the existing custom of information source usage sets out disadvantages for new officers, who have serious problems with getting to know older procedures.

The author of the master's thesis finds that in conclusion, the thesis achieves the purposes set out for it in the beginning, and that the primary problems have been charted.

Kasutatud allikad

Avaliku teabe seadus (RT I, 06.01.2016, 7), RT I 2000, 92, 597

URL kasutatud 04.07.2016 <https://www.riigiteataja.ee/akt/106012016007>

Case, D.O. 2002. Looking for Information. A Survey of Research on Information Seeking, Needs, and Behavior.

Ford, N. 2015. Introduction to Information Behaviour

Informaatika ABC. 1980 Toim Agur, U. Tallinn: Valgus.

Info hankimise ja otsinguprotsessi uurimisest. Õpiobjekt, URL kasutatud 15.07.2016 <https://www.tlu.ee/~sirvir/Infootsingu%20teooria/Info%20hankimise%20ja%20otsinguprotsessi%20uurimisest/index.html>

Justiitsministeerium. 2012. Vanglate organisatsioon ja juhtimine: Vanglateenistuse õpik.

Justiitsministri 23.07.2013 määrus nr 26 Vanglateenistuse ametnikule esitatavad nõuded, nõuetele vastavuse hindamine ning vangla direktori värbamine ja valik

URL kasutatud 04.07.2016 <https://www.riigiteataja.ee/akt/118022016010>

Justiitsministri 15.07.2009 määrus nr 29 „Kinnipeetavate rahaliste vahendite arvestussüsteemi asutamine ja selle pidamise põhimäärus“ URL kasutatud 04.07.2016 <https://www.riigiteataja.ee/akt/115122011011>

Järvekald, I. 2009. Kohtutöötajate infokäitumise uuring Tartu ja Viru maakohtu näitel: Lõputöö. Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia, Infohariduse osakond.

Kenkmann, P. 2000 Sotsiaalne informatsioon seadusloome edendamise teenistuses: olukord ja ettepanekud. Riigikogu Toimetised, 1, 139-147

Madise, L.; Pikamäe, P.; Sootak, J. 2014. Vangistuseseadus kommenteeritud väljaanne

Nicholas, D. 2000. Assessing Information Needs: Tools, Techniques and Concepts for the Internet Age

Nortal AS, 2009. DELTA Dokumendihaldustarkvara. Tavakasutaja juhis. Versioon: 3.13 (16.12.2012)

Tartu Vangla direktori 19.12.2014 Käskkirjaga nr 1-1/186 kinnitatud Tartu Vangla asjaajamiskord

Tartu Vangla direktori 02.05.2016 käskkirjaga nr 1-1/73 kinnitatud Tartu Vangla töökorralduse reeglid

Tartu Vangla teenistujate koosseis URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/121042016009>

Parmakson, P. (2014) Sissejuhatus infossüsteemidesse. Praktikum 2 Infovajaduste väljaselgitamine. Õppematerjal. Kasutatud 06.07.2016 <http://infosysteemid.blogspot.com/2014/09/praktikum-2-infovajaduste.html>

Raamatukogusõnastik (2016) kasutatud 22.07.2016 <http://termin.nlib.ee/termin>

Uverskaja, E., Papp, Ü-E., Luht, K. 2005a. Infospetsialistid – kasutamata ressurss Eesti avalikus sektoris. - Kog: Informatsioon. Kommunikatsioon. Ühiskond. 2005. Toim Uverskaja, E., Aarma, L. Tallinn: Tallinna Ülikool, Põltsamaa: Vali Press. Lk 171-198.

Uverskaja, E., Papp, Ü-E. 2005b, Kodanikuteabe pakkumise põhimõtted jätkusuutlikus teadmisteühiskonnas. Kog: Informatsioon. Kommunikatsioon. Ühiskond. 2005. Toim Uverskaja, E., Aarma, L. Tallinn: Tallinna Ülikool, Põltsamaa: Vali Press. Lk 208-228.

Vabariigi Valituse 13.07.2004 määrus nr 246 Riikliku kinnipeetavate, karistusjärgselt kinnipeetavate, arestialuste ja vahistatute registri asutamine ja registri pidamise põhimäärus URL kasutatud 04.07.2016 <https://www.riigiteataja.ee/akt/129122011204>

Vangistusseadus – (RT I, 17.12.2015, 96), RT I 2000, 58, 376.

URL kasutatud 04.07.2016 <https://www.riigiteataja.ee/akt/117122015096>

Vanglateenistuse kodulehekülg, Kasutatud 24.07.2016 <http://www.vangla.ee>

Virkus, S. 2003 Infokirjaoskus ja infokäitumine infouuringute kontekstis: I.

URL kasutatud(26.06.2016) <http://www.tlu.ee/i-foorum/ifoorum7/Artiklid/sirje.htm>

LISAD

Lisa 1

Hea Tartu Vangla vanglateenistuja!

Pöördun Teie poole palvega täita käesolev küsimustik, millega aitate olulisel määral kaasa minu magistr töö valmimisele ning vangla töö paremale korraldamisele.

Käesoleva küsimustiku kaudu saadud andmete kasutamise eesmärgiks on ülevaate saamine vanglaametnike infovajadustest ja kasutatavatest infoallikatest. See võimaldab tuvastada erisused ning kaardistada sellega seotud probleemid. Detailsem rõhuasetus on suunatud sellele, et saada ülevaade, kui suurt rolli ametiülesannete täitmisel vajaliku informatsiooni otsimisel ja saamisel kujutavad endast seaduse alusel loodud kohustuslikud andmekogud.

Küsimustik on anonüümne, ankeedid jäävad vaid uurimuse läbiviija kasutada ning isiku tuvastamist võimaldavat infot kellelegi ei jagata. Küsimustiku täitmisele kulub orienteeruvalt 15-20 minutit. Küsimustik täitke palun hiljemalt 24.07.2016.

Elektroniisil kujul saab küsimustikku täita aadressil: <http://tinyurl.com/vanglateenistuja>

Ette tänades ja lugupidamisega

Liis Must

Küsimustik

Üldandmed

Sugu	
Naine	Mees

Vanus		
Kuni 29	30-45	Üle 45

Tööstaaž vanglas		
Alla 1 aasta	1-5 aastat	Üle 5 aasta

Struktuurüksus või valdkond			
I Üksus	II Üksus	III Üksus	IV Üksus
V Üksus	Avavangla	Järevalveosakond	Teabe- ja uurimisosakond
Juhtkond	Saateüksus	Muu:	

Ametikoht		
Valvur/vanemvalvur	Inspektor	Inspektor-kontaktisik

Üksuse juht/osakonnajuhataja	spetsialist/peaspetsialist	Muu: .....
------------------------------	----------------------------	---------------

Infovajadus ja -allikad

Nimetage tööalaselt kõige olulisemad valdkonnad/teemad (nt töökorraldused, isikuandmed, seadusmuudatused jne), mille kohta vajaksite selgemat infot?

Kui sageli kasutate tööalaselt järgnevaid infoallikaid?					
	Mitte kunagi	Harvem kui kord kuus	Vähemalt kord kuus	Vähemalt kord nädalas	Iga päev
Vanglateenistuse siseveeb					
Tartu Vangla siseveeb					
Riigi Teataja (seadused, määrused, kohtulahendid)					
Delta					
Kinnipeeturegister (Vangis)					
K-raha					
Siseõrgus olevad tabelid/dokumendid (V-ketas)					
Enda koostatud materjalid					
Infopäevad					
Koosolekud					
Isiklikud kontaktid teiste ametnikega					
Koolitused (nende materjalid)					
E-mailid					
Internet					
Erialane kirjandus					
Vangla leht					
Meedia (TV, raadio, ajalehed)					
Muu allikas:					
Muu allikas:					
Muu allikas:					

Kuidas hindate saadavat informatsiooni? (märkige ainult need infoallikad mida kasutate)									
	Teieni jõudmise kiirus:			Usaldusväärsus:			Arusaadavus:		
	1 – aeglane	2 – keskmine	3 – kiire	1 – ebausaldatav	2 – enamasti usaldatav	3 – täiesti usaldusväärne	1 – raskesti arusaadav	2 – enamasti arusaadav	3 – täiesti arusaadav
Vanglateenistuse siseveeb	1	2	3	1	2	3	1	2	3
Tartu Vangla siseveeb	1	2	3	1	2	3	1	2	3
Riigi Teataja	1	2	3	1	2	3	1	2	3
Delta	1	2	3	1	2	3	1	2	3
Kinnipeeturegister (Vangis)	1	2	3	1	2	3	1	2	3
K-raha	1	2	3	1	2	3	1	2	3
Sisevõrgus olevad tabelid/dokumendid (V- ketas)	1	2	3	1	2	3	1	2	3
Enda koostatud materjalid	1	2	3	1	2	3	1	2	3
Infopäevad	1	2	3	1	2	3	1	2	3
Koosolekud	1	2	3	1	2	3	1	2	3
Isiklikud kontaktid teiste ametnikega	1	2	3	1	2	3	1	2	3
Koolitused (nende materjalid)	1	2	3	1	2	3	1	2	3
E-mailid	1	2	3	1	2	3	1	2	3
Internet	1	2	3	1	2	3	1	2	3
Erialane kirjandus	1	2	3	1	2	3	1	2	3
Vangla leht	1	2	3	1	2	3	1	2	3
Meedia (TV, raadio, ajalehed)	1	2	3	1	2	3	1	2	3
Muu allikas:	1	2	3	1	2	3	1	2	3
Muu allikas:	1	2	3	1	2	3	1	2	3
Muu allikas:	1	2	3	1	2	3	1	2	3

Kuidas on Teie hinnangul reguleeritud asutussisene, Teie töö seisukohalt vajalik informatsiooni/dokumentatsiooni liikumine?

Info liikumine on hästi korraldatud	Info liigub tõrgetega	Info liikumine on takistatud
-------------------------------------	-----------------------	------------------------------

Palun selgitage:

.....
.....

Kinnipeeturegister ehk Vangis

Kui tihti läheb Teil tööalaselt tarvis alltoodud andmeid Kinnipeetu registrist?
--

Jrk nr	Kinnipeetu registri kantud andmed	Ei kasuta	Harva	Sageli
1.	Põhiandmed (nimi, kinnipeetava kood, isikukood, sünniaeg, sugu, staatus vanglas või arestimajas, asukoht, kinnipidamise alguskuupäev)			
2.	Paiknemist iseloomustavad andmed			
3.	Üldandmed: kinnipeetava eelmised nimed ning nende kandmise aeg, peekonnaseis, rahvus, kodakondsus, sünnikoht, emakeel, viimane elu- ja töökoht enne kinnipidamist, surma korral selle aeg ja põhjus			
4.	Üldandmed: DNA-proovi võtmise kuupäev			
5.	Telefonikaardi number			
6.	Üldandmed: suitsetamisharjumus			
7.	Vanglate ja arestimajade vaheline liikumine			
8.	Lühisõidud			
9.	Elukoht			
10.	Isiklikud dokumendid			
11.	Fotod			
12.	Eritunnused			
13.	Vahistatu suhtes tõkendina kohaldatud vahistamine			
14.	Karistus			
15.	Isoleerimise vajadus			
16.	Kinnipeetavaga toimunud intsidendid			
17.	Kohaldatud distsiplinaarkaristused			
18.	Suhted			
19.	Kontaktid			
20.	Narkootiliste ja psühhotropsete ainete tarvitamine (nii väljaspool vanglat kui vanglas)			
21.	Meditasiiniandmed			
22.	Tervises seisund			
23.	Psühholoogilise testi andmed			
24.	Usuline kuuluvus			
25.	Haridus ja eriala			
26.	Tööhõive			
27.	Sotsiaalprogrammis osalemine			
28.	Individaalne täitmiskava			
29.	Kriminogeensete riskide hindamine			
30.	Isiklikud ja vangla poolt kasutada antud asjad			
31.	Keelud			
32.	Julgeolekuabinõud			
33.	Toidunormid			
34.	Tööpäevikud			

Delta

Nimetage, mis laadi informatsiooni Te tööalaselt ise Delta vahendusel otsite?

--

Kas Te sisuliselt töötate läbi Teile Delta vahendusel saadetud informatsiooni?				
Mitte kunagi	Harva	Mõnikord	Sageli	Alati

Infootsingul esinevad tõrked

Palun hinnake töölase informatsiooni kättesaadavust				
Väga halb	Halb	Rahuldav	Hea	Väga hea

Palun selgitage, kui hinnang oli rahuldav või kehvem:

.....
.....
.....
.....

Mis tekitab Teie hinnangul probleeme informatsiooni hankimisel? (märkida võib mitu)	
Probleemi ei ole	Aja puudus
Informatsiooni üleküllus	Juurdepääsu puudumine
Teabe puudumine kust soovitud teavet saab	Ebapiisavad oskused
Info hiline mine	Info laialipillatus
Muu põhjus:	.....
.....	....

Kas soovite midagi omalt poolt lisada:

.....
.....
.....
.....
.....

Tänan!

Lisa 2

Tabel 6 Infoallikate kasutatavus

	Mitte kunagi (0)	Harvem kui kord kuus (1)	Vähemalt kord kuus (2)	Vähemalt kord nädalas (3)	Iga päev (4)	Keskmine	Kasutanute %
E-mailid	0	0	1	4	65	3,91	100%
Internet	0	1	2	4	63	3,84	100%
Isiklikud kontaktid teiste ametnikega	0	3	5	20	42	3,44	100%
Tartu Vangla siseveeb	0	2	15	26	27	3,11	100%
Vanglateenistuse siseveeb	0	11	19	30	10	2,56	100%
Riigi Teataja	1	17	18	10	24	2,56	99%
Sisevõrgus olevad tabelid/dokumendid (V-ketas)	2	1	2	10	55	3,64	97%
Enda koostatud materjalid	2	4	10	16	38	3,20	97%
Delta	2	9	10	12	37	3,04	97%
Koolitused (nende materjalid)	2	44	14	8	2	1,49	97%
Infopäevad	4	36	22	6	2	1,51	94%
Kinnipeeturegister (Vangis)	5	6	4	16	39	3,11	93%
Erialane kirjandus	5	20	17	20	8	2,09	93%
Meedia (TV, raadio, ajalehed)	8	17	8	11	28	2,54	91%
Vangla leht	7	43	14	5	1	1,29	90%
Koosolekud	8	25	15	13	9	1,86	89%
K-raha	39	4	5	7	15	1,36	44%

Lisa 3

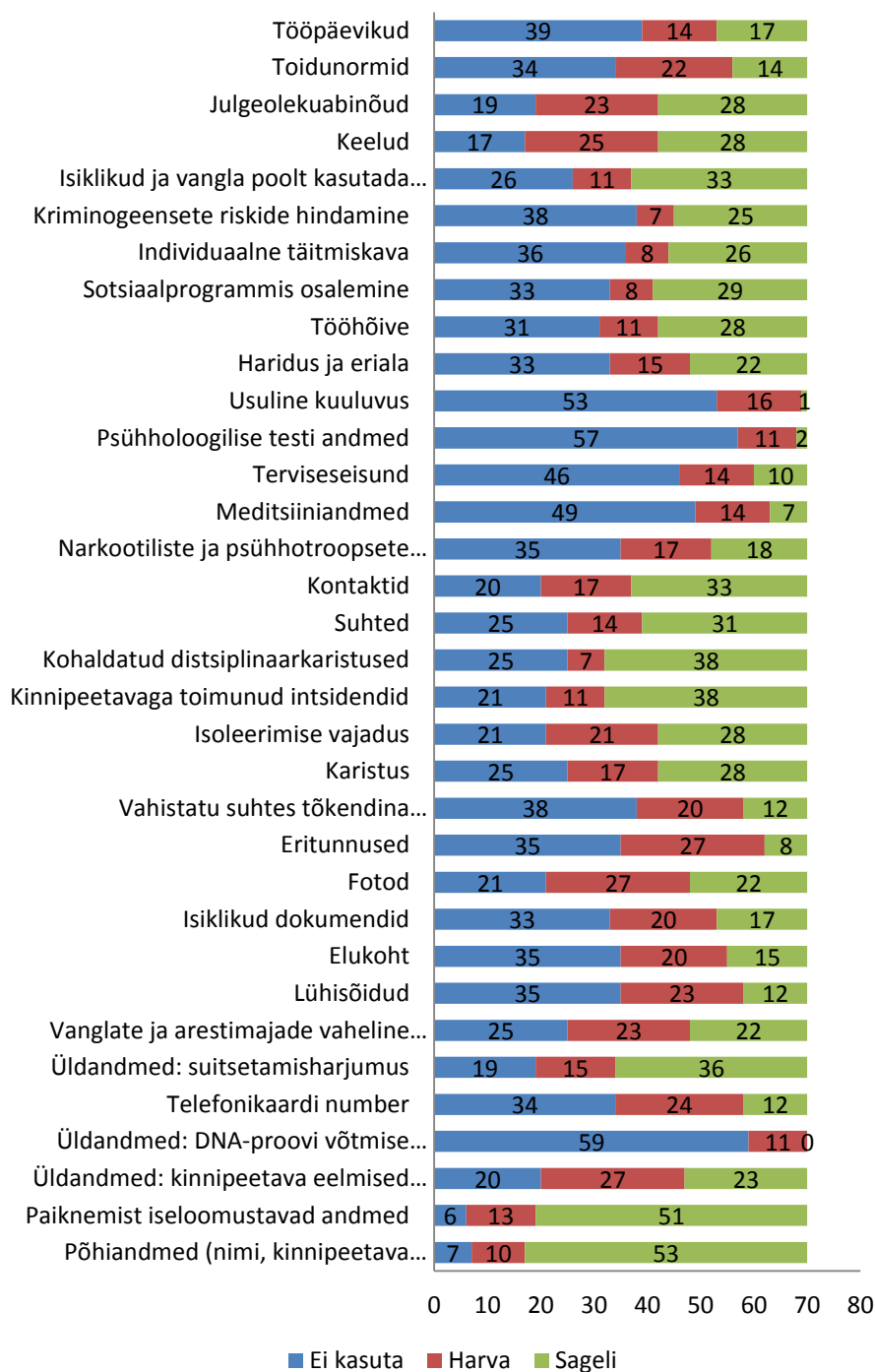
Tabel 7 Infoallikate kasutatavus ametikohtade lõikes

		Iga päev	Vähemalt kord nädalas	Vähemalt kord kuus	Harvem kui kord kuus	Mitte kunagi	Keskmine	Kasutajate %
Vanglateenistuse siseveeb	Inspektor	0	1	3	1	0	2,00	100%
	inspektor-kontaktisik	1	11	2	2	0	2,69	100%
	Muu	1	1	0	0	0	3,50	100%
	spetsialist/peaspetsialist	0	2	1	0	0	2,67	100%
	valvur/vanemvalvur	7	13	12	7	0	2,51	100%
	Juht	1	2	1	1	0	2,60	100%
Tartu Vangla siseveeb	Inspektor	1	3	1	0	0	3,00	100%
	inspektor-kontaktisik	8	7	1	0	0	3,44	100%
	Muu	1	1	0	0	0	3,50	100%
	spetsialist/peaspetsialist	3	0	0	0	0	4,00	100%
	valvur/vanemvalvur	11	13	13	2	0	2,85	100%
	Juht	3	2	0	0	0	3,60	100%
Riigi Teataja	Inspektor	3	2	0	0	0	3,60	100%
	inspektor-kontaktisik	12	4	0	0	0	3,75	100%
	Muu	0	0	0	2	0	1,00	100%
	spetsialist/peaspetsialist	2	1	0	0	0	3,67	100%
	valvur/vanemvalvur	2	3	18	15	1	1,74	97%
	Juht	5	0	0	0	0	4,00	100%
Delta	Inspektor	5	0	0	0	0	4,00	100%
	inspektor-kontaktisik	16	0	0	0	0	4,00	100%
	Muu	0	0	2	0	0	2,00	100%
	spetsialist/peaspetsialist	3	0	0	0	0	4,00	100%
	valvur/vanemvalvur	8	12	8	9	2	2,38	95%
	Juht	5	0	0	0	0	4,00	100%
Vangis	Inspektor	4	1	0	0	0	3,80	100%
	inspektor-kontaktisik	16	0	0	0	0	4,00	100%
	Muu	2	0	0	0	0	4,00	100%
	spetsialist/peaspetsialist	3	0	0	0	0	4,00	100%
	valvur/vanemvalvur	9	15	4	6	5	2,44	87%
	Juht	5	0	0	0	0	4,00	100%
K-raha	Inspektor	0	2	1	0	2	1,60	60%
	inspektor-kontaktisik	12	4	0	0	0	3,75	100%
	Muu	0	1	0	0	1	1,50	50%
	spetsialist/peaspetsialist	0	0	1	0	2	0,67	33%
	valvur/vanemvalvur	3	0	1	1	34	0,38	13%
	Juht	0	0	2	3	0	1,40	100%
Sisevõrgus olevad	Inspektor	5	0	0	0	0	4,00	100%
	inspektor-kontaktisik	13	2	0	0	1	3,63	94%
	Muu	1	1	0	0	0	3,50	100%

	spetsialist/ peaspetsialist	3	0	0	0	0	4,00	100%
	valvur/vanemvalvur	28	7	2	1	1	3,54	97%
	Juht	5	0	0	0	0	4,00	100%
Enda koostatud materjalid	Inspektor	1	2	2	0	0	2,80	100%
	inspektor-kontaktisik	15	1	0	0	0	3,94	100%
	Muu	1	1	0	0	0	3,50	100%
	spetsialist/ peaspetsialist	2	0	1	0	0	3,33	100%
	valvur/vanemvalvur	15	11	7	4	2	2,85	95%
	Juht	4	1	0	0	0	3,80	100%
Infopäevad	Inspektor	0	1	1	3	0	1,60	100%
	inspektor-kontaktisik	0	2	4	10	0	1,50	100%
	Muu	0	1	1	0	0	2,50	100%
	spetsialist/ peaspetsialist	0	1	0	2	0	1,67	100%
	valvur/vanemvalvur	2	0	14	19	4	1,41	90%
	Juht	0	1	2	2	0	1,80	100%
Koosolekud	Inspektor	1	0	3	1	0	2,20	100%
	inspektor-kontaktisik	4	5	6	1	0	2,75	100%
	Muu	0	1	1	0	0	2,50	100%
	spetsialist/ peaspetsialist	0	3	0	0	0	3,00	100%
	valvur/vanemvalvur	1	2	5	23	8	1,10	79%
	Juht	3	2	0	0	0	3,60	100%
Isiklikud kontaktid teiste ametnikega	Inspektor	3	2	0	0	0	3,60	100%
	inspektor-kontaktisik	12	3	1	0	0	3,69	100%
	Muu	1	0	1	0	0	3,00	100%
	spetsialist/ peaspetsialist	2	1	0	0	0	3,67	100%
	valvur/vanemvalvur	19	14	3	3	0	3,26	100%
	Juht	5	0	0	0	0	4,00	100%
Koolitused (ja nende materjalid)	Inspektor	0	0	1	3	1	1,00	80%
	inspektor-kontaktisik	0	1	5	10	0	1,44	100%
	Muu	0	1	0	1	0	2,00	100%
	spetsialist/ peaspetsialist	0	1	0	2	0	1,67	100%
	valvur/vanemvalvur	2	4	6	26	1	1,49	97%
	Juht	0	1	2	2	0	1,80	100%
E-mailid	Inspektor	4	1	0	0	0	3,80	100%
	inspektor-kontaktisik	16	0	0	0	0	4,00	100%
	Muu	2	0	0	0	0	4,00	100%
	spetsialist/ peaspetsialist	3	0	0	0	0	4,00	100%
	valvur/vanemvalvur	35	3	1	0	0	3,87	100%
	Juht	5	0	0	0	0	4,00	100%
Internet	Inspektor	5	0	0	0	0	4,00	100%
	inspektor-kontaktisik	14	2	0	0	0	3,88	100%
	Muu	2	0	0	0	0	4,00	100%
	spetsialist/ peaspetsialist	3	0	0	0	0	4,00	100%
	valvur/vanemvalvur	34	2	2	1	0	3,77	100%
	Juht	5	0	0	0	0	4,00	100%
Eriliala	Inspektor	0	1	3	0	1	1,80	80%

	inspektor-kontaktisik	3	6	6	1	0	2,69	100%
	Muu	1	1	0	0	0	3,50	100%
	spetsialist/ peaspetsialist	0	2	0	1	0	2,33	100%
	valvur/vanemvalvur	3	7	7	18	4	1,67	90%
	Juht	1	3	1	0	0	3,00	100%
Vangla leht	Inspektor	0	0	0	3	2	0,60	60%
	inspektor-kontaktisik	1	1	3	11	0	1,50	100%
	Muu	0	0	0	2	0	1,00	100%
	spetsialist/ peaspetsialist	0	1	0	2	0	1,67	100%
	valvur/vanemvalvur	0	2	11	22	4	1,28	90%
	Juht	0	1	0	3	1	1,20	80%
Meedia	Inspektor	1	1	0	1	2	1,60	60%
	inspektor-kontaktisik	5	4	2	4	1	2,50	94%
	Muu	2	0	0	0	0	4,00	100%
	spetsialist/ peaspetsialist	1	1	0	1	0	2,67	100%
	valvur/vanemvalvur	16	4	6	10	3	2,51	92%
	Juht	3	1	0	1	0	3,20	100%

Lisa 4

Joonis 18 Vangise valdkondade kasutatavus

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputööüldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Liis Must,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

“Vanglaametnike ametialane infovajadus ja andmekogude kasutus Tartu Vangla näitel“,

mille juhendaja on Kurmo Konsa,

1.1. reprodutseerimiseks, säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace´i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 15.08.2016